

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yasemin CİNGÜ

ROMANTİK İLİŞKİLERDE KADIN VE ERKEK PERSPEKTİFİNDEN
KISKANÇLIK

Danışman

Prof. Dr. Nurşen ADAK

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yasemin CİNGÜ

ROMANTİK İLİŞKİLERDE KADIN VE ERKEK PERSPEKTİFİNDEN
KISKANÇLIK

Danışman

Prof. Dr. Nurşen ADAK

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yasemin CİNGÜ' nün bu çalışması, jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Fatma Mahperi ULUYOL

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Nurşen ADAK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Demet KARA

Tez Başlığı:

Tez Savunma Tarihi :/....../202...

Mezuniyet Tarihi : 14/08/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Romantik İlişkilerde Kadın ve Erkek Perspektifinden Kıskançlık” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Yasemin CİNGÜ

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri		
Adı-Soyadı	Yasemin CİNGÜ	
Öğrenci Numarası	202252046003	
Anabilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet	
Programı	Yüksek Lisans	
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri		
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Nurşen ADAK	
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Romantik İlişkilerde Kadın ve Erkek Perspektifinden Kıskançlık	
Turnitin Bilgileri		
Ödev Numarası		
Rapor Tarihi		
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %3	Alıntılar dahil: %11.....
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...118... sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.		
Gerekçe:		
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı İmza		

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR/ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KISKANÇLIĞA İLİŞKİN KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KISKANÇLIĞIN TANIMI VE TÜRLERİ.....	4
1.1.1. Kıskançlık Tanımı.....	4
1.1.2. Kıskançlık Türleri	6
1.1.3. Kıskançlık Deneyimi ve İfadesi.....	8
1.2. KISKANÇLIĞA ETKİ EDEN DEĞİŞKENLER.....	14
1.2.1. Kıskançlıkta Cinsiyet Farklılıkları	15
1.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Bağlamında Kıskançlık	17
1.2.3. Kültürel Bağlamda Kıskançlık	18
1.2.4. Romantik İlişkilerde Güven ve Kıskançlık İlişkisi.....	21
1.2.5. İlişki Durumu ve Süresinin Kıskançlık Üzerindeki Etkisi	23
1.3. KISKANÇLIĞA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	24
1.3.1. FEMİNİST KURAM	24
1.3.1.1. Toplumsal Cinsiyetin Kuramsal Temelleri	26
1.3.1.2. Toplumsal Cinsiyetin Kültürel ve İlişkisel Yeniden Üretimi	27
1.3.1.3. "Erkeklik" Normları ve Kıskançlık	29
1.3.1.4. "Kadınlık" Normları ve Kıskançlık	31
1.3.1.5. Kıskançlığın Romantik İlişkilerdeki Yeri.....	33
1.3.2. ROMANTİK İLİŞKİLERDE YATIRIM MODELİ VE KISKANÇLIK	36

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI VE ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Amacı.....	39
2.2. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	40
2.3. Araştırmanın Sayıltıları	40

2.4. Araştırmanın Yaklaşımı ve Araştırmanın Deseni	41
2.5. Araştırmanın Örneklemi.....	43
2.6. Nitel Verilerin Toplanması.....	44
2.7. Verilerin Analizi	45
2.8. Geçerlilik Güvenirlik	46
2.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırma Verilerinin Analizi	49
3.1.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	49
3.1.2. TEMA 1: Kıskançlık Deneyimleri ve Adlandırılması	51
3.1.2.1. Alt Tema: Kıskançlık Deneyimleri ve Kıskançlığı Etkileyen Faktörler	51
3.1.2.2. Alt Tema: Kıskançlığa Yüklenen Anlamlar	57
3.1.2.3. Alt Tema: Kıskançlığın Romantik İlişkiye Etkileri	59
3.1.2.4. Alt Tema: Kıskançlıkla Baş Etme Biçimleri	64
3.1.3. TEMA 2: Toplumsal ve Kültürel Etkiler	66
3.1.3.1. Alt Tema: Cinsiyet Rollerine Yönelik Gözlem.....	66
3.1.3.2. Alt Tema: Kadınlara ve Erkeklerle Atfedilen Kıskançlık Özellikleri ..	68
3.1.3.3. Alt Tema: Kadın ve Erkek Kıskançlığı Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar	71
3.1.3.4. Alt Tema: Kültürel Normlar, Aile ve Çevresel Etkiler	72
3.1.4. TEMA 3: İlişki Dinamikleri ve Güven	76
3.1.4.1. Alt Tema: Katılımcıların İlişkilerindeki Güveni Değerlendirmesi	76
3.1.4.2. Alt Tema: Güvenin İnşası ve Sürdürülmesi.....	77
3.1.4.3. Alt Tema: Romantik İlişki Biçimleri ve Problemleri	82
3.1.4.4. Alt Tema: Sağlıklı İlişki Tanımı ve Sürdürülebilirliği	85
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	94
EK-1.	104
ÖZGEÇMİŞ.....	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 3.1. Katılımcıların Öznel ve İlişkisel Kıskançlık Değerlendirmeleri
- Şekil 3.2. Katılımcılara Göre Kıskançlığı Tetikleyen Faktörler
- Şekil 3.3. Kadın Katılımcıların Kıskançlık Deneyimlerinin Türleri
- Şekil 3.4. Erkek Katılımcıların Kıskançlık Deneyimlerinin Türleri
- Şekil 3.5. Erkek ve Kadın Katılımcıların Kıskançlıkla Baş Etme ve Tutumları
- Şekil 3.6. Katılımcılara Göre Güvenin İnşası ve Sürdürülebilirliği için Gerekli Faktörler
- Şekil 3.7. Erkek Katılımcıların Güvensizlik Sebepleri
- Şekil 3.8. Kadın Katılımcıların Güvensizlik Sebepleri
- Şekil 3.9. Katılımcıların İlişkilerini Etkileyen Aile ve Çevresel Faktörler
- Şekil 3.10. Katılımcıların İçinde Bulundukları İlişki Yapısını Değerlendirmesi
- Şekil 3.11. Katılımcılara Göre İlişki Problemlerinin Sebepleri
- Şekil 3.12. Katılımcılara Göre Sağlıklı İlişki Tanımı ve Sürdürülebilirliği için Gerekli Olan Faktörler

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Kıskançlığa Yönelik İletişimsel Tepkiler Ölçeği (Communicative Responses to Jealousy- CRJ) Kategorileri

Tablo 3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri

KISALTMALAR LİSTESİ

ark. arkadaşları

akt. aktaran

çev. çeviren

s. sayfa

vb. ve benzeri

vd. ve diğerleri

JIGS Jealousy is Good Scale (Kıskançlık İyidir Ölçeği)

IPA Interpretive Phenomenological Analysis (Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz)

CRJ Communicative Responses to Jealousy (Kıskançlığa Yönelik İletişimsel Tepkiler Ölçeği)

ÖZET

Bu araştırma, romantik ilişkilerde ortaya çıkan kıskançlığın bireysel deneyimler üzerinden nasıl yaşandığını ve bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet rolleriyle nasıl kesiştiğini incelemektedir. Kıskançlık tarihsel olarak aşk, mülkiyet ve denetimle ilişkilendirilen günümüzde ise toplumsal normlar, duygusal şiddet ve cinsiyet temelli güç ilişkileri bağlamında yeniden tartışılan çok boyutlu bir duygudur. Çalışma, kıskançlığın nasıl anlamlandırıldığı, hangi davranış örüntüleriyle ifade edildiği ve güvenle nasıl ilişkilendiği sorularına odaklanır. Araştırmada Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (IPA) yöntemi tercih edilerek kültürel açıdan farklılık gösteren iki şehirde (Antalya ve Van) yaşayan ve ilişki türleri çeşitlilik arz eden kadın ve erkek katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler Feminist Kuram ve Yatırım Kuramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular, kıskançlığın yaygın bir deneyim olduğunu özellikle üçüncü kişilerle kurulan yakın etkileşimlerin tetikleyici rol oynadığını göstermektedir. Kıskançlığın ifadesinde cinsiyet farklılıklarının belirgin olduğu, kültürel normların yaş ve eğitim düzeyi gibi bireysel değişkenlerle birlikte bu deneyimi belirgin biçimde etkilediği görülmüştür. Sonuç olarak çalışma, kıskançlığın bireysel bir duygu olmanın ötesinde toplumsal ve kültürel düzeyde anlam kazanan bir olgu olduğunu ortaya koyarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: romantik kıskançlık, feminizm, toplumsal cinsiyet, ataerkil sistem

SUMMARY

JEALOUSY IN ROMANTIC RELATIONSHIPS FROM THE PERSPECTIVE OF MALE AND FEMALE

This study examines how jealousy that emerges in romantic relationships is experienced through individual narratives and how these experiences intersect with gender roles. Historically, jealousy has been associated with love, possession, and control; in contemporary discussions, it is reconsidered within the framework of social norms, emotional abuse, and gender-based power relations. The study focuses on how individuals make sense of jealousy, the behavioral patterns through which it is expressed, and how it relates to trust. The research employs the qualitative method of Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) and draws on in-depth interviews with women and men living in two culturally distinct cities in Turkey (Antalya and Van), representing diverse relationship types. The data were analyzed within the frameworks of Feminist Theory and the Investment Model. The findings indicate that jealousy is a common experience, and that close interactions with third parties play a triggering role. Marked gender differences were observed in the expression of jealousy, and cultural norms—together with individual variables such as age and educational level—were found to significantly shape this experience. In sum, the study demonstrates that jealousy is not merely an individual emotion but a phenomenon that acquires meaning at social and cultural levels, thereby offering an original contribution to the literature.

Keywords: romantic jealousy, feminism, gender, patriarchal system

TEŞEKKÜR / ÖNSÖZ

Çocukluğumda kavramsal olarak farkında olmadığım kadın ve erkek arasında süregelen eşitsizliği sorgulamak beni önce psikoloji alanına, ardından da kadın çalışmalarına yönlendirdi. Tez sürecine başlarken beklentim bu süreci hem akademik hem de duygusal olarak derinlemesine yaşayabilmektir ancak kişisel hayatımda yaşadığım bazı zorluklar, zaman zaman bu beklentimin önüne geçti. Bu noktada Danışmanım Prof. Dr. Nurşen Adak'ın hem akademik rehberliği hem de insani anlayışı benim için yol gösterici oldu. Bilmediğim bir şehirde, tanımadığım bir düzende onun desteğini hissetmek bu süreci tamamlamamı sağlayan en büyük güçlerden biri oldu. Kendisine duyduğum saygı, birlikte bu süreçte olmaktan duyduğum mutluluk ve mahcup etmeme isteğim zor anlarda ilerlememi sağlayarak her defasında sorgulamaya, araştırmaya ve yazmaya devam etmemi sağladı. Her defasında bana kendimi ve hayallerimi hatırlattığı için öncelikle Danışmanım Prof. Dr. Nurşen ADAK' a, bu süreçte bana destek olan aileme ve yanımda olan tüm arkadaşlarıma da en içten teşekkürlerimi sunarım. Onların varlığı, kimi zaman yalnızlığımla kimi zaman kararsızlığımla baş etmemde en büyük dayanağım oldu.

Bir kadın ve bir psikolog olarak çevremde dinlediğim sayısız ilişki hikâyesi tahakkümün, kontrolün ve sahte mutlulukların nasıl bireylerin öz benliğini örselediğini bana gösterdi. İnsanların sadece “biz” olmak uğruna “ben” olmaktan vazgeçtiği ilişkilerde yaşanan çelişkiler, bu çalışmanın temel motivasyon kaynağı oldu. Dilerim ki herkes kendisi olmaktan ödün vermeden özgürlüğünü, bireyselliğini ve öz saygısını koruyabildiği ilişkiler içinde gerçek mutluluğu bulabilir.

GİRİŞ

Romantik ilişkiler, bireylerarası bağ kurma ihtiyacının duygusal, sosyal ve kültürel düzeyde karşılandığı özel ilişki biçimleridir. Bu ilişkiler karşılıklı anlayış, fiziksel çekim, duygusal ihtiyaçlar, ortak ilgi alanları, kişilik özellikleri, bağlanma biçimleri, sosyal çevre, kültürel değerler ve zamanlama gibi çok sayıda faktörün bir araya gelmesiyle oluşur ve bu faktörlerin etkileşimiyle zaman içinde şekillenir. Her ne kadar romantik ilişkiler kişisel deneyimlere dayansa da belirli duygu örüntüleri ve davranış biçimleri pek çok ilişkide ortak şekilde gözlemlenmektedir. Bu bağlamda sevgi, bireyin hayatta kalma ve bağlanma ihtiyaçlarını karşıladığı kadar kendini gerçekleştirme ve anlam arayışına yönelik güçlü bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Ancak sevginin bu işlevsel niteliği zaman zaman sahiplenme, kontrol isteği hatta kaybetme korkusu ile karışarak kıskançlık duygusunu tetikleyebilmektedir. Böyle durumlarda kıskançlık, bireysel bir duygu olmaktan ziyade hukuksal, dinsel ve ahlaki baskılar tarafından şekillenmektedir. Bu durum, kıskançlığın kimi kültürel bağlamlarda sevginin doğal bir uzantısı gibi algılanmasına neden olmaktadır. Oysa ilişkilerde yakınlık karşılıklı güvenin inşa edilmesi ve özerklik alanlarına yönelik saygının gözetilmesiyle sürdürülebilir bir nitelik kazanır. Sağlıklı bir ilişki partnerlerin birbirini tek bir bütün olarak değil, bağımsız bireyler olarak görebilmesiyle mümkündür (Goldman, 2006: 41-43).

Kıskançlığın tarihsel kökenleri incelendiğinde, bu duygunun özellikle Batı kültüründe aşk ve mülkiyetle iç içe geçtiği görülmektedir. Ortaçağ Avrupa'sında romantik aşk anlatılarında kıskançlık, arzu ve bağlılığın simgesi olarak kabul edilmiştir. 12. yüzyılda Andreas Capellanus'un *The Art of Courtly Love* adlı eserinde yer alan "Kıskanılmayan erkek sevemez" ifadesi, kıskançlığın aşkı artıran bir unsur olarak konumlandırıldığını gösterir. Shakespeare'in *Othello* eserinde kıskançlık, "yeşil gözlü canavar" metaforuyla hem aşkın hem de yıkımın kaynağı olarak sunulmuştur. 1670'te İngiltere'de yaşanan John Manning davasında, bir erkeğin karısını başka biriyle yakalayıp rakibini öldürmesi üzerine mahkemenin bu durumu "ağır tahrik" kapsamında değerlendirmesi, kıskançlığın erkek şiddetine gerekçe olarak sunulduğu tarihsel örneklerden biridir (Smith, 2021:148-149).

Modern dönemle birlikte kıskançlık, farklı kuramsal yaklaşımlarla açıklanmaya başlanmıştır. Özellikle 19. yüzyılda evrimsel psikoloji, kıskançlığı "erkeğe özgü bir biyolojik içgüdü" olarak açıklamaya çalışmış; bu yaklaşım kadınların duygusal tepkilerini göz ardı eden ve kıskançlığı neredeyse sadece erkekler üzerinden tanımlayan bir bilimsel meşruiyet yaratmıştır. 1970'lerle birlikte yükselen feminist hareket, kıskançlığın kadına yönelik şiddeti

meşrulaştıran ideolojik temellerini sorgulayarak mülkiyet temelli aşk anlayışının kadın cinayetleriyle olan ilişkisini ortaya koymuştur (Smith, 2021:150).

Kıskançlığın “doğal” ve “kaçınılmaz” bir duygu olduğuna dair geleneksel kabulleri sarsan en çarpıcı karşı örneklerden biri, 1971 yılında San Francisco’da kurulan Kerista Komününün “kompersiyon” kavramıdır. Kompersiyon, sevilen kişinin başka biriyle yaşadığı romantik deneyimden kıskançlık yerine olumlu bir duygu, hatta sevinç duymanın mümkün olduğunu ileri sürer. Bu anlayış, kıskançlığın yalnızca sahiplenme, tehdit ve öfke temelinde şekillenmesi gerekmediğini tam tersine bireylerin arzu ve bağ kurma biçimlerini yeniden yapılandırabileceğini göstermektedir (Smith, 2021:155).

Günümüzde romantik ilişkilerde kıskançlık, çoğu zaman duygusal şiddet ve partner üzerinde kontrol kurma davranışlarının önemli sebeplerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel normlar ve ilişki dinamikleri doğrultusunda kıskançlık deneyimlerinin cinsiyete göre farklılık gösterebildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, kadınların kıskançlığı daha çok dolaylı yollarla (örneğin duygusal manipülasyon, sosyal medya takibi gibi davranışlarla ifade ettikleri); erkeklerin ise kıskançlıklarını daha doğrudan ve zaman zaman fiziksel müdahaleye varan şekillerde dışa vurdukları yönünde bulgulara literatürde rastlanmaktadır.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2021) verilerine göre erkeklerin %2,1’i, kadınların ise %1,4’ü doğrudan kıskançlık nedeniyle boşanmıştır. Kıskançlık çoğu zaman üçüncü bir kişinin ilişki içinde tehdit olarak algılanmasıyla tetiklendiğinden aldatma verileriyle doğrudan bağlantılı bir duygudur. Nitekim aynı araştırmada aldatma nedeniyle boşanma oranları erkeklerde %8,2’ye, kadınlarda ise %19,3’e ulaşmıştır. Bu veriler, kıskançlığın yalnızca bireysel bir duygu değil, ilişkisel dinamikleri ve boşanma kararlarını etkileyen güçlü bir faktör olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, romantik ilişkilerde yaşanan kıskançlık deneyimlerinin bireyler tarafından nasıl yaşandığını ve bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet rolleriyle nasıl iç içe geçtiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda sorunsallaştırılan temel mesele şudur: Romantik ilişkilerde kıskançlık duygusu toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl deneyimlenmektedir ve bu deneyim ilişkilerin yapısını nasıl biçimlendirmektedir? Ayrıca araştırmada güven kavramının kıskançlıkla olan ilişkisi de açıklığa kavuşturmaya çalışmaktadır.

Kıskançlık, çoğu zaman bireysel bir duygu olarak ele alınsa da toplumsal bağlamda güç ilişkilerinin, normatif değerlerin ve cinsiyet rollerinin etkisiyle şekillenmektedir. Literatürde kıskançlık temalı akademik çalışmaların büyük çoğunluğunun psikolojik bir bakış açısıyla ve

nicel yöntemlerle yürütüldüğü görülmektedir. Hoşoğlu Kama' nın (2024) gerçekleştirdiği derleme çalışmasına göre, 2004–2023 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin önemli bir kısmı, bireysel düzeydeki ölçümler üzerinden yürütülmüş ve nitel yöntemlere sınırlı biçimde yer verilmiştir. Oysa kıskançlık gibi bağlamsal, kültürel ve toplumsal yönleri olan bir duygunun yalnızca bireysel psikoloji ekseninde değerlendirilmesi, deneyimin derinliğini yansıtmakta yetersiz kalmaktadır.

Ayrıca mevcut çalışmaların önemli bir bölümü kıskançlık konusunu tek bir cinsiyet üzerinden ele almakta, farklı ilişki biçimlerine yer vermemektedir. Bu eksiklikler doğrultusunda, bu çalışmada kadın ve erkek bireylerin romantik ilişkilerde yaşadığı kıskançlık deneyimleri toplumsal cinsiyet bağlamında, farklı ilişki türlerine ve farklı kültürel yapılara sahip iki şehirde (Antalya ve Van) karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Böylece hem kadın hem de erkeklerin deneyimlerinin eş zamanlı ve çok boyutlu olarak analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın ilk bölümünde, kıskançlığa dair kuramsal ve kavramsal bilgilere yer verilmiş; kıskançlığın tanımı, tetikleyicileri, etkileri, deneyim biçimleri ve ifade yolları detaylandırılmıştır. “Kıskançlığa etki eden değişkenler” başlığı altında, çalışmada kullanılan değişkenlere dair literatür bilgisi sunulmuş; konuyla doğrudan ilişkili olmayan değişkenler kapsam dışında bırakılmıştır. Çalışmanın toplumsal cinsiyet perspektifiyle yapılandırılmış olması nedeniyle ataerkil sistem içerisindeki kadın-erkek ilişkilerine odaklanan araştırmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın yöntemi detaylı olarak tanıtılmış; araştırmanın amacı, gerekçesi, sınırlılıkları, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve veri toplama süreci açıklanmıştır. Veriler MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiş olup verilerin analizinde Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizden (IPA) yararlanılmıştır. süreci

Üçüncü bölümde, katılımcıların kıskançlık deneyimlerine dair nitel bulgular doğrudan alıntılarla sunulmuş ve mevcut literatürle karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır. Son bölümde ise elde edilen bulgular özetlenmiş, gelecekte yapılacak araştırmalar ve politika yapıcılar için önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KISKANÇLIĞA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KISKANÇLIĞIN TANIMI VE TÜRLERİ

1.1.1. Kıskançlık Tanımı

Kıskançlık, romantik ilişkilerde sıklıkla deneyimlenen duygulardan biri olması itibarıyla birçok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır. Kıskançlık, sevgi ya da değer verilen bir şeyin başkasına yönelme ihtimali karşısında hissedilen kaybetme korkusu ve bunu engelleme isteğiyle şekillenen bir duygudur (Clanton, 1996; Hupka, 1981; Spielman, 1971; White, 1981a). Literatürde bu duygu, değer verilen ilişkilerin zarar görmesine yol açabilecek algının tetiklediği anormal duygu durumu olarak da tanımlanmıştır (Demirtaş, 2004; DeSteno&Salovey, 1996).

Romantik ilişki, çiftler arasında yakınlık, arzu ve bağlanma duygularının yoğun yaşandığı bir birlikteliği ifade eder (Kayrak vd., 2023). Romantik kıskançlık ise bir bireyin benlik saygısına ve/veya ilişkisine yönelik tehditlerden kaynaklanan duygu, düşünce ve davranışlar bütünü olarak tanımlanmıştır (White, 1981a:130). Dolayısıyla romantik kıskançlık bireyin romantik ilişkisinin veya evliliğinin gerçek ya da hayali bir rakip tarafından tehlikeye girdiğini düşünmesiyle ortaya çıkmaktadır (Clanton, 1996; Hupka, 1981; White, 1981a). Hupka (1981:316)' ya göre kimi zaman tehdit açıkça ortada olmasa da kişi yine de ilişkisini kaybediyormuş gibi hissedebilir. Örneğin partnerin başka biriyle ilgilenmesi şart değildir, işe olan ilgisinin artması bile kıskançlık yaratabilir. Bu yüzden romantik kıskançlık duygusal, düşünsel ve toplumsal yönleri olan karmaşık bir duygudur. Kültür, geçmiş deneyimler ve ilişkiden beklentiler bu duyguyu şekillendirmektedir.

Kıskançlık kavramı sıklıkla haset kavramı ile karıştırılır. Literatür incelendiğinde; kıskançlık ve haset kavramlarının karıştırıldığı, birbirlerinin yerine kullanıldığı ancak bu iki kavramın birbirinden farklı olduğu belirtilmektedir (Buss, 2013; Kayrak vd., 2023; Pines & Aronson, 1983). Bilimsel çalışmalarda kıskançlık üzerine sıklıkla odaklanılırken haset duygusunun kıskançlığa kıyasla daha az incelendiği dikkat çekmektedir (Kayrak vd., 2023).

Kıskançlık ve haset, farklı motivasyonlara ve sosyal işlevlere sahip iki duygudur. Kıskançlık genellikle üç kişi arasında ortaya çıkar. Kıskanç kişi, partnerinin ilgisinin bir başkası tarafından çekilerek ilişkisini tehdit edeceği korkusunu taşır. Bu tehdit algısı olmasa kıskançlığın ortaya çıkmayacağı düşünülür. Dolayısıyla kıskanç olmayan taraf, kıskançlığın nedeni ve çözümü olarak görülür (Demirtaş, 2004; Mint, 2010; Parrott& Smith, 1993; Polat,

2017; Spielman,1971). Haset ise iki kişi arasında yaşanan, bireyin sahip olmadığı fakat başkasında bulunan nitelik, statü veya başarı karşısında hissedilen öfke ve hoşnutsuzluktur (Demirtaş, 2004; Parrott&Smith, 1993; Polat, 2017; Spielman,1971).

Haset, yalnızca bir şeye ulaşamamanın yarattığı eksiklik değil aynı zamanda o şeye sahip olan kişinin bu üstünlüğünü yitirmesini istemektir. Bu olumsuz duygu çoğunlukla bastırılır ya da dedikodu, itibarsızlaştırma şeklinde dışa vurulur. Hasedin açıkça kabul edilmesi, bireyin kendisini başkasıyla kıyaslayarak daha aşağı gördüğü ve bu kişiye karşı düşmanca duygular taşıdığını açıkça ifade etmesi anlamına gelir. Bu durum, hasedin toplumda utarılan bir duygu olarak görölmesine neden olur. Nitekim haset çoğu zaman kıskançlık olarak yanlış adlandırılırken kıskançlığın neredeyse hiçbir zaman haset olarak nitelendirilmemesi, hasedin kıskançlıktan daha derin bastırılan ve daha olumsuz algılanan bir duygu olduğunu göstermektedir.(Clanton, 1996: 178-180).

Araştırmalar kıskançlık yaratan durumların genellikle bir miktar haset duygusunu da içerdığini göstermektedir. Düşük düzeyde kıskançlığın yaşandığı durumlarda haset daha belirginken kıskançlık düzeyi arttıka bu ilişkinin karmaşık hale geldiği görölmüştür. Ayrıca kıskançlık içeren her durumda haset duygusunun bulunabileceği çünkü rakibin olumsuz yönleri olsa bile partnerin ona gösterdiği ilginin haset uyandıran bir özellik olarak algılanabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Guerrero vd., 2005; Parrott&Smith, 1993).

Kısacası haset, başkasında olanı istemekken; kıskançlık, sahip olduğun bir şeyi kaybetme korkusu ile ilgilidir (Demirtaş, 2004; Parrott& Smith, 1993; Polat, 2017;Spielman, 1971). Bununla birlikte kıskançlık, sahip olmayı sürdürme ve tehdit olarak algılanan üçüncü kişinin sahip olmamasını istemeyi içermesinden ötürü daha yoğun ve daha saldırgan duygularla ilişkilendirilir. Dolayısıyla kıskançlık zaman zaman hasetle örtüşen ancak hasetten daha kapsamlı ve karmaşık bir duygudur (Spielman, 1971).

Pines ve Aronson (1983) kıskançlığı aşkın doğal bir parçası ve ilişki tehditlerine verilen içgüdüsel bir tepki olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla kıskançlık değer verilen ilişkiye yönelik tehditleri bireylere bildirmek üzere tasarlanmış bir duygu olmakla birlikte partnerle ilgilenen daha çekici cinsel rakiplerin varlığı ile tetiklenmektedir (Buss vd., 1992; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss&Haselton, 2005). Bu nedenle kıskançlık hem erkekler hem de kadınlar için ilişkilerdeki tehditleri algılama ve tepki verme işlevi görür (DeSteno vd.,2002). White (1981a)'a göre hem erkeklerde hem de kadınlarda cinsel sadakat beklentisi ve kendini yetersiz hissetme kıskançlığa sebep olmaktadır. Bu durum, cinsiyet fark etmeksizin bireylerin ilişkide "tek ve özel" olma arzularını yansıttığı gibi içsel güvensizlik yaşandığında partneri kaybetme korkusuyla tehdidin daha yoğun algılandığını da göstermektedir.

Attridge (2013), kıskançlık haklı gerekçelere dayandığında her zaman olumsuz bir duygu olarak değerlendirilmemesini gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda birçok araştırmacı, kıskançlığın ilişkilerde partnerler arasında duygusal yakınlığı artıran uyarı işlevi gördüğü ve ilişkideki bağlılığı ve sadakati koruyan bir unsur olduğunu öne sürmüştür (Attridge, 2013; Buss, 2000; Clanton, 1996; Guerrero, 1998; Pfeiffer&Wong, 1989). Ancak bu duygunun kontrolsüz yaşandığında ilişki dinamiklerini zedeleyebileceği, duygusal yükü artırabileceği ve güvensizlik duygusunu besleyebileceği de bilinmektedir. Pines ve Aronson (1983), bireylerin yaşamları boyunca en az bir kez kıskançlık duygusunu deneyimlediklerini ve ruhsal açıdan olumsuz bir deneyim olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Bu bulgu, kıskançlığın yoğun yaşandığında bireysel iyi oluşu tehdit edebileceğine işaret etmektedir.

Kıskançlık deneyiminin etkileri kıskançlık düzeyine ve sıklığına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Hafif düzeyde kıskançlık, partnerin değerli olduğu hissini pekiştirerek ilişki bağlarını güçlendiren bir etki yaratabilir. Özellikle partnerin başkaları tarafından çekici bulunması, bireyin partnerine duyduğu ilgiyi arttırırken; kıskançlık duygusu sıklıkla tekrarlandığında veya tehdit algısı abartıldığında başlangıçta zararsız olarak görülen tepkiler zamanla patolojik kıskançlığa dönüşebilir (Pfeiffer& Wong, 1989:185).

1.1.2. Kıskançlık Türleri

Kıskançlık çok boyutlu bir duygu olarak hem normal hem de patolojik şekilde ortaya çıkabilir. Pfeiffer ve Wong (1989:184) kıskançlığı bilişsel, duygusal ve davranışsal bileşenler temelinde üç ana boyutta ele alır:

- **Bilişsel olarak;** partnerin sadakatine ilişkin şüpheler, endişeler ve paranoyak düşünceler,
- **Duygusal olarak;** herhangi bir ilişki tehdidi durumunda hissedilen korku, öfke, güvensizlik ve üzüntü gibi yoğun duygular,
- **Davranışsal olarak;** partneri gözetleme, takip etme veya eşyalarını karıştırma gibi eylemleri içermektedir.

Her iki durumda da duygunun temel bileşenleri *-bilişsel, duygusal ve davranışsal-* benzer yapıdadır ancak yoğunluk ve işlev bakımından farklılaşır. *Normal kıskançlık*, gerçek bir tehdidin varlığında tetiklenir ve duygusal rahatsızlık içerir. Ayrıca tehdit karşısında ilişkiyi sürdürmek için tasarlanmış koruyucu davranışlar içerir. Öte yandan *patolojik kıskançlık*, gerçek dışı tehdit algısıyla şekillenerek paranoyakça şüpheler, yüksek derecede duygusal rahatsızlık ve/veya şüpheli partneri kontrol etmeye yönelik dedektiflik davranışları ile karakterizedir. Dolayısıyla ilişkilerde ciddi tartışmalara sebep olabilir (Pfeiffer& Wong, 1989: 185).

Khurana ve Ahuja (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; bilişsel, duygusal ve davranışsal kıskançlık boyutları ayrıntılı biçimde incelenerek çeşitli değişkenlerle olan ilişkileri analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, bilişsel kıskançlık düzeyi yüksek bireylerin partnerlerini sadakatsiz olarak algılama eğiliminde olduklarını öne süren Pfeiffer ve Wong (1989)'un bulgularını destekler niteliktedir. Elde edilen veriler; flört ilişkisi yaşayan bireylerin evli bireylere kıyasla bilişsel ve davranışsal kıskançlık düzeylerinde anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığını ortaya koyarken; duygusal kıskançlık düzeyleri açısından iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, bilişsel ve davranışsal kıskançlığın ilişkiyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise bilişsel kıskançlığın genellikle partnerin sadakatini sık sık sorgulama biçiminde ortaya çıktığı, duygusal kıskançlığın sevilen kişinin kaybedileceği endişesiyle yoğun duygulara yol açtığı, davranışsal kıskançlığın ise partneri kontrol etmeye yönelik davranışlarla (örneğin sosyal medya üzerinden takip etme ya da sık sorgulama gibi) kendini gösterdiği tespit edilmiştir.

Buunk ve Dijkstra (2006), romantik kıskançlığı *tepkisel*, *sahiplenici* ve *kaygılı* olmak üzere üç grupta sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma, kıskançlık türlerini sağlıklı ve normal olandan ilişkide sorun yaratana doğru uzanan bir spektrum içinde ele alır. Araştırmacılar, aşk ve ilginin bir göstergesi olarak tepkisel kıskançlığı değerlendirmiştir. Bu tür kıskançlığın ilişkiyi olumlu yönde etkileyeceğini öne sürmüşlerdir. Barelds ve Barelds- Dijkstra (2007) tarafından yapılan çalışmada ise *tepkisel*, *sahiplenici* ve *kaygılı* kıskançlığın bireylerin kişilik özellikleriyle nasıl ilişkili olduğu incelenmiştir. *Tepkisel kıskançlık*, partnerin sadakatine yönelik gerçek bir tehdide verilen doğal ve sağlıklı bir tepki olarak değerlendirilerek duygusal denge ile dürüstlük gibi olumlu kişilik özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. *Sahiplenici kıskançlık*, partner üzerinde kontrol kurma ve kısıtlama eğilimleriyle karakterize edilerek düşük öz yeterlik, güvensizlik ve baskıcı kişilik özellikleriyle bağlantılı olduğu bulunmuştur. *Kaygılı kıskançlık* ise genellikle aldatılma korkusu gibi içsel kaygılardan kaynaklanan, gerçek bir tehdide dayanmayan ve düşük özsaygı ile duygusal istikrarsızlıkla ilişkili bir kıskançlık türü olarak tanımlanmıştır.

Attridge (2013) tarafından yapılan araştırmada, farklı kıskançlık türlerinin ilişkiler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bulgulara göre reaktif kıskançlık, ilişki yakınlığıyla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Yani duygusal bağın güçlendiği ilişkilerde, partnerin dış etkileşimlerine karşı verilen doğal ve anlaşılır kıskançlık tepkileri de artış göstermektedir. Öte yandan kuşkucu (şüpheli) kıskançlık, ilişki yakınlığıyla negatif yönde ilişkili olup genellikle güvensizlik ve düşük özsaygı gibi faktörlerle bağlantılı olduğu öne sürülmüştür.

Hartwell ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan geliştirilen “Kıskançlık İyidir Ölçeği (Jealousy is Good Scale -JIGS)” ile kıskançlık yanlısı tutumlar incelenmiştir. Bulgular, sahiplenici ve kaygılı kıskançlığın kıskançlık yanlısı tutumları öngördüğünü, tepkisel kıskançlığın ise bu tutumlarla ilişkili olmadığını göstermiştir. Araştırmacılar kıskançlık yanlısı tutumların daha çok sanrılı, saplantılı ve olumsuz kıskançlık türleriyle ilişkili olduğunu öne sürmüştür.

Kıskançlık ve sadakatsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen Zandbergen ve Brown (2015), geçmiş ilişkilerinde sadakatsizlik yaşayan bireylerin daha yoğun kıskançlık yaşadığını bulgulamıştır. Buunk ve Fernandez (2020) ise kıskançlık türleri ile sadakatsizlik arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Literatürde yer alan reaktif kıskançlığın aşk ve bağlılığın, patolojik kıskançlığın ise güvensizlik ve belirsizlik olarak değerlendirilmesinden yola çıkarak Buunk ve Fernandez (2020) şu üç hipotezi test etmişlerdir:

- Kendi sadakatsizlik geçmişi olan bireyler, partnerlerinin sadakatsizliğini daha düşük düzeyde reaktif kıskançlıkla değerlendirdikleri,
- Partnerin geçmişteki sadakatsizlik davranışlarının bireyde daha yüksek düzeyde sahiplenici ve patolojik kıskançlık geliştireceği,
- Bireyin kendi sadakatsizlik öyküsünün partnerinin olası sadakatsizliği konusundaki kaygı düzeyini artıracığı.

Çalışmanın sonuçlarına göre her iki tarafın da sadakatsizlik geçmişine sahip olması durumunda sahiplenici kıskançlığın daha yoğun yaşandığını ancak bireyin kendi sadakatsizlik öyküsünün bulunmasının patolojik ya da sahiplenici kıskançlık üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur (Buunk& Fernandez, 2020).

1.1.3. Kıskançlık Deneyimi ve İfadesi

Kıskançlık, birbiriyle ilişkili iki süreçten oluşmaktadır: kıskançlık deneyimi ve kıskançlık ifadesi. Kıskançlık deneyimi, bilişsel değerlendirmeler ve duygusal tepkilerden oluşur (Guerrero, 1998:274). Kıskançlık ifadesi ise bireyin partneriyle daha güçlü bir bağ kurma isteğini ve ilişkiyi sahiplenme arzusunun göstergesidir ancak bireyler partnerlerinin bağlılık düzeyinden emin değillerse kıskançlıklarını doğrudan ifade etmekte tereddüt yaşayabilirler. Bu tereddüt partneri ürkütme veya aşırı sahiplenici görünme korkusuyla ilişkilidir (Afifi &Reichert, 1996).

Buunk (1981) tarafından yapılan erken dönemli çalışma, kıskançlık hisseden bireylerin duygularını ifade ederken genellikle yıkıcı ve saldırgan yollara başvurduğu ortaya konulmuştur.

Kıskançlık düzeyinde azalma yaşayan bireylerin ise partnerleriyle açık iletişim kurmaları ve bağımsız bir tutum geliştirmelerinin bu değişim üzerinde etkili olduğu öne sürülmüştür.

Pfeiffer ve Wong (1989), kıskançlık hisseden bireylerin kıskançlıkla başa çıkmak için kontrol edici ve müdahaleci davranışlar sergileyebileceğini belirtmiştir. Bu davranışlar arasında kişisel eşyaların izinsiz kontrol edilmesi, karşı cinsle iletişimlerini kısıtlamak, partnerin nerede olduğunu öğrenmeye çalışmak, takip etmek gibi eylemler yer almaktadır.

Yapılan araştırmalarda kıskançlığın nedenleri ve nasıl deneyimlendiğine yer verilmiştir. Demirtaş (2004) tarafından yapılan araştırmada, katılımcılardan evli olmayanlar ve kadınlar kıskançlığın ilişkiyi olumlu etkilediğini belirtmiştir. Zandbergen ve Brown (2015), geçmiş ilişkilerin mevcut ilişkiyi etkilemesi (eski partnerle iletişim, sadakatsiz partnerle yaşanan deneyimler vb.), zaman ve bağlılık beklentisi, sosyal medyada geçirilen süre ve benlik saygısının kıskançlığa neden olduğunu bulgulamıştır. Demir (2019) ise dört kadın ve üç erkekle gerçekleştirdiği derinlemesine görüşmelerde, kıskançlığın katılımcılar tarafından nasıl deneyimlendiği incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre kıskançlık; sevgi göstergesi, hayali tehditlere karşı bir savunma tepkisi ve ilişkinin sosyal dinamikleri içinde öğrenilen bir davranış olarak deneyimlenmektedir.

White ve Mullen (1989), kıskançlık duygusunun gelişiminde rol oynayan bilişsel değerlendirme süreçlerini birincil ve ikincil olarak sınıflandırmıştır. Birincil değerlendirmeler; rakip ilişkinin olasılığı, varlığı ve oluşturduğu tehdidin derecesi üzerine yapılan zihinsel analizlerdir. Bu süreçler kıskançlığa eşlik eden duyguların türünü ve yoğunluğunu etkilerken aynı zamanda duygularda bu değerlendirmeleri şekillendirebilir. İkincil değerlendirmeler ise bireyin durumu nasıl yorumladığını ve nasıl başa çıkma stratejileri geliştirdiğini belirler. Bu değerlendirmeler ise niyetleri anlama, rakiple sosyal karşılaştırma, alternatifleri gözden geçirme ve kaybı değerlendirme süreçlerini içerir. Sonuç olarak White ve Mullen kıskançlık deneyiminin bilişsel değerlendirme süreciyle başladığını, bu sürecin çeşitli duygusal tepkilerle sonuçlandığını ileri sürerek kıskançlıkla ilişkili altı temel duygu kümesi tanımlar; *öfke (nefret, tikslenme, küçümseme)*, *korku (kaygı, endişe)*, *üzüntü (umutsuzluk, depresyon)*, *kıskanma (imrenme, içleme)*, *cinsel uyarılma (arzu, tutku)* ve *suçluluk (pişmanlık, utanç)* (akt. Guerrero&Andersen, 1996:168).

Sheets ve arkadaşları (1997:394), romantik ilişkilerde kıskançlığı tetikleyen dört temel faktör belirlemiştir:

- *partnerin geçmişteki bir ilişkiyle yeniden bağ kurma girişimi,*
- *üçüncü bir kişinin partnere karşı yakın tutumlar sergilemesi,*
- *partnerin başka bir kişiye karşı önemseyici davranışlarda bulunması ve*

- *partnerin karmaşık ya da belirsiz bir tutum sergilemesidir.*

Çalışmanın sonuçlarına göre en yoğun kıskançlık tepkisinin partnerin eski bir romantik ilişkiyle yeniden bağlantı kurma girişiminde gözlemlendiği bulunmuştur.

Bu bağlamda ise Guerrero ve arkadaşları (1995), kıskançlık deneyiminden öte kıskançlığın nasıl ifade edildiğinin önemli olduğunu öne sürerek Kıskançlığa Yönelik İletişimsel Tepkiler (Communicative Responses to Jealousy- CRJ) ölçeğini geliştirmiştir. Bu ölçekte kıskançlık ile baş etmede kullanılan 11 farklı iletişimsel tepki türü şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. **Olumsuz duygu ifadesi:** *Hayal kırıklığı, öfke gibi duyguların gösterimi.*
2. **Entegre iletişim:** *Duyguların paylaşılması, sorun çözme girişimleri.*
3. **Dağıtıcı iletişim:** *Partnere bağırma ya da kaba davranma gibi taktikler.*
4. **Kaçınma/inkar:** *İletişimi kesme ve kıskançlık duygularını reddetme.*
5. **Aktif uzaklaşma:** *İğneleyici bakışlar, öfkeyle ortamdaki ayrılma gibi dolaylı ama saldırgan davranışlar.*
6. **Şiddet içeren iletişim/tehditler:** *Fiziksel şiddet tehditleri ya da doğrudan şiddet.*
7. **Gözetleme davranışı:** *Partnerin eşyalarını karıştırma, takip etme.*
8. **Telafi edici stratejiler:** *Çiçek göndermek gibi ilişkiyi geliştirmeye yönelik çabalar.*
9. **Manipülasyon girişimleri:** *Partnerin duygularını kontrol etmeye çalışmak.*
10. **Rakip ile iletişim:** *Rakibin uzak durması konusunda uyarmak.*
11. **Şiddet içeren davranış:** *Kapı çarpma, nesneleri fırlatma gibi tepkiler.*

Bu çalışma, kıskançlık ile baş etmede kullanılan iletişimsel tepkilerin ilişkiyi onarma, bireyin özsaygısını yeniden kazanması gibi işlevleri yerine getirdiği ortaya konmuştur. Entegre iletişim gibi yapıcı tepkiler, kıskançlık ile baş etmede daha işlevsel bulunurken; şiddet ya da dağıtıcı tepkiler, ilişkide yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir (Guerrero vd., 1995).

Guerrero ve Andersen (1996), kıskançlığın ortaya çıkışını etkileyen altı temel faktör belirlemiştir: *kişilik özellikleri, ilişkinin yapısı, cinsiyet, bağlamsal faktörler, kültürel dinamikler ve bireyin olaylara yüklediği anlam ile uyguladığı stratejik davranışlar.* Bu faktörler, bireyin kıskançlık duygusunu nasıl deneyimlediği ve ifade ettiğini önemli ölçüde şekillendirmektedir. Ayrıca bu faktörler, tek başına veya birlikte devreye girerek bireyin ulaşmaya çalıştığı iletişimsel hedefleri etkilemektedir. Buna bağlı olarak tanımlanan altı iletişimsel işlev ya da hedef şunlardır:

1. *Benlik saygısını korumak*
2. *Birincil ilişkiyi sürdürmek*

3. *Birincil ilişkiye dair belirsizliği azaltmak*
4. *Rakip ilişkiye dair belirsizliği azaltmak*
5. *İlişkisel dengeyi yeniden sağlamak*
6. *Birincil ilişkiyi yeniden değerlendirmek.*

Bu işlevlerin her biri, belirli iletişimsel tepkilerle (örneğin olumsuz duygu ifadesi, entegre iletişim, dağıtıcı iletişim, aktif uzaklaşma, gözetleme davranışı ve telafi edici onarma) ilişkilendirilmiştir.

Guerrero ve arkadaşlarının (2005) yaptıkları bir diğer araştırmaya göre kıskançlık anında verilen iletişimsel tepkiler, yaşanan duyguya bağlı çeşitlilik göstermektedir. Araştırma bulguları, kıskançlık deneyiminde özellikle öfke, korku ve suçluluk duygularının ön planda olduğunu göstermiştir. Yüksek düşmanlık ve düşük suçluluk düzeyleri şiddet içerikli iletişimle ilişkilendirilirken; tutku ve düşmanlığın birlikte ortaya çıkması rakiple doğrudan iletişim kurma davranışını öngörmektedir. Daha hafif öfke biçimleri ise bütünleştirici iletişim ve kaçınma tepkileriyle bağlantılı bulunmuştur. Kıskançlıkla birlikte yaşanan korku ve kıskanma duyguları, telafi edici olumlu davranışları tetikleyerek bireyleri ilişkiyi korumaya ve partnerine yakınlaşmaya yöneltmektedir. Suçluluk duygusu ise hem gözetleme gibi saldırgan tepkileri hem de kaçınma davranışlarını azaltıcı bir rol oynamaktadır.

Kıskançlığa Yönelik İletişimsel Tepkiler Ölçeği (Communicative Responses to Jealousy- CRJ), Guerrero ve arkadaşları (2011) tarafından daha sonra revize edilmiştir. Ölçeğe sahiplik göstergeleri, rakibi küçümseme ve ilişki tehdidi alt başlıkları eklenerek dört kategoride toplanmıştır.

Tablo 1.1. Kıskançlığa Yönelik İletişimsel Tepkiler Ölçeği Kategorileri
(Communicative Responses to Jealousy- CRJ) (Guerrero vd., 2011)

Yıkıcı İletişim	Yapıcı İletişim	Kaçınma	Rakibe Odaklı İletişim
Olumsuz iletişim	Entegratif iletişim (ilişkiyi konuşarak çözme)	Sessizlik	Sahiplik göstergeleri
Karşı kıskançlık yaratma	Telafi edici davranışlar (ilişkiyi iyileştirme çabaları)	İnkâr	Gözetleme
Şiddet içeren davranışlar			Rakiple doğrudan iletişim
			Rakibi kötüleme

Yapılan araştırmalar, kıskançlıkta gösterilen yapıcı iletişim tepkilerinin kendini açma/ifade etmeye yönelik olduğu ve ilişkiyi olumlu etkilediğini göstermektedir (Bevan, 2011; Guerrero vd., 1995; Guerrero vd., 2011; Hoşoğlu&Sevim, 2019; Nazlı&Karaman, 2021). Ayrıca Guerrero ve arkadaşları (2011) yapmış oldukları araştırmada, iletişimsel tepkilerin ilişki doyumuyla bağlantısını incelemiştir. Yapıcı iletişimin ilişki doyumunu arttırdığı, yıkıcı ve rakibe odaklı iletişimlerin ilişki doyumunu azalttığı, kaçınma tepkilerinin ise ilişki doyumunu etkilemediği bulgulanmıştır. Araştırma sonuçlarının kıskançlık ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen diğerk araştırmalarla da örtüştüğü görölmüştür (Andersen vd., 1995; Khurana&Ahuja, 2020).

Aylor ve Dainton (2001) ise kıskançlık ifadesi ile ilişki durumu arasındaki bağlantıyı incelenmiştir. Bulgulara göre evli bireyler kıskançlıklarını düşük yoğunlukta yaşamakta ve daha az yıkıcı yollarla ifade etmektedir. Özellikle olumsuz duygulanım, kaçınma, sahiplenici davranışlar ve manipölasyon gibi tepkiler evli bireylerde daha seyrek görölmektedir. Buna karşılık flört ilişkisi yaşayan bireyler, kıskançlıklarını çoğunlukla dolaylı yollarla (aktif uzaklaşma veya kaçınma gibi stratejilerle) yansıtmaktadır. Ayrıca flört ilişkilerinde rakibi küçümseme, manipölasyon ve sahiplenme gibi tepkilerin daha sık kullanıldığı ancak ciddi ilişkilerde bu tür tepkilerin daha dengeli ve ölçülü biçimlerde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Attridge (2013)' e göre kıskançlık anında verilen tepkiler ve başa çıkma yolları, bireyin önceki deneyimlerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda Hoşoğlu ve Sevim (2019) tarafından yapılan araştırmada; üniversite öğrencilerinin kıskançlıkla başa çıkma biçimlerinin cinsiyet, aldatılma deneyimi ve ilişki sayısı gibi faktörlere bağlı olarak anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre; 1-2 ya da 6 ve üzeri ilişki yaşamış bireyler, 3-5 ilişkisi olanlara kıyasla yapıcı iletişim biçimlerini daha sık kullanmaktadır. Aldatıldığını belirten katılımcıların ise aldatılma yaşamamış olanlara göre daha çok yıkıcı-kaçınan ve rakip odaklı iletişim yollarına başvurma eğiliminde oldukları görölmüştür.

Bevan (2011) ise kıskançlık yaşayan bireyler değil de kıskançlığa maruz kalan bireylerle çalışma yürüterek Partner Kıskançlığı İfadesinin Sonuçları (Consequence Model of Partner Jealousy Expression) modelini ortaya koymuştur. Modelde partnerin doğrudan ya da dolaylı ifade ettiğı kıskançlık, sürecin başlangıç noktasıdır. Bu ifadeler kıskançlığın hedefinde üç düzey belirsizlik yaratmaktadır:

- *partner belirsizliğı (partnerinin niyetini ya da davranışlarını öngörememe),*
- *öz-belirsizlik (kendi davranışlarını ve katkısını sorgulama) ve*
- *ilişki belirsizliğı (ilişkinin durumu hakkında kuşku duyma).*

Bu belirsizliklerin bireyde suçluluk/korku ve üzülmeye olmak üzere iki olumsuz duyguya sebep olduğunu ve ardından iki tür negatif davranışla yanıt verildiğini öne sürer: Saldırı ve Saldırganlık. Saldırı, sözlü çatışma veya karşılık verme gibi davranışlarını içerirken; saldırganlık, öfke dışavurumu veya şiddet gibi davranışlara karşılık gelmektedir (Bevan, 2011).

Partner Kıskançlığı İfadesinin Sonuçları Modeli Bevan (2011) tarafından test edilmiştir. Bulgulara göre olumlu duygular ve yapıcı tepkiler modele dâhil edilse de anlamlı sonuç çıkmaması sebebiyle modelden çıkarılmıştır. Kıskanç bireyin tepkileri partnerde yüksek düzeyde ilişkisel belirsizlik yaratmıştır. Öz belirsizlik hem doğrudan hem de dolaylı şekilde kıskançlık ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir. Negatif duygular (özellikle üzüntü) ise partnerin saldırgan davranışlar göstermesine sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

Kıskançlık duygusu cinsiyetlere göre farklı biçimlerde deneyimlenmektedir. Erkekler kıskançlıklarını daha çok kontrolcü, dışa dönük ve saldırgan davranışlarla ortaya koyarken; kadınlar bu duyguyu içselleştirerek sıklıkla kendilerini suçlar ve dolaylı yöntemlerle (örneğin partneri kıskandırma) dışa vururlar (Mint, 2010). Benzer şekilde Demirtaş (2004) tarafından yapılan araştırmada kıskançlık durumunda kadınların erkeklerden daha güçlü tepki verdiklerini ancak kadınların tehdit algıladıklarında ilişkiyi korumaya yönelik çaba gösterdikleri ve yapıcı stratejiler benimsedikleri, erkeklerin ise daha çok ilişkiyi sonlandırma gibi yıkıcı yöntemlere başvurdukları bulgulanmıştır. Öte yandan Hoşoğlu ve Sevim (2019), kıskançlıkla başa çıkarken kadınların erkeklerden daha çok olumsuz başa çıkma stratejilerini (yıkıcı/kaçınan iletişim) kullandığını öne sürmüştür. Arpacioğlu ve arkadaşları (2022)'nin yürütmüş olduğu çalışmada ise kadınların erkeklere kıyasla davranışsal kıskançlık düzeyinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Kadınların gözetim, rakiple temas kurma gibi davranışsal tepkiler sergilediği gözlemlenmiştir.

White (1980)'ın 150 heteroseksüel çiftle yürüttüğü araştırmaya göre romantik ilişkilerde kıskançlık yaratma davranışı, özellikle kadınlar tarafından strateji olarak kullanılmaktadır. Kadınların bu davranışı tercih etme sebebi, ilişkideki dengeyi sağlamak ve partnerlerinin ilgisini yeniden kazanmak amacıyla olduğu öne sürülmüştür. Araştırma, kadınların ilişkiye daha fazla duygusal yatırım yaptıklarında erkeklerden daha sık bu yönteme başvurduğunu ortaya koymuştur. Kıskandırma davranışı, çoğunlukla partnerin bağlılığını artırmak için bir araç olarak görülse de güven kaybına yol açma veya bazı durumlarda ilişkinin sona ermesi gibi olumsuz sonuçları olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyetler arası farklılıklar evrimsel perspektiften ele alınarak "*partner koruma taktikleri*" olarak adlandırılmıştır. Bu davranışlar partneri kontrolü içeren eylemlerden, tehdit

ve fiziksel şiddet gibi agresif eylemlere kadar çeşitlilik göstermektedir (Buss, 1988; Buss&Shackelford, 1997).

Buss (1988)' a göre kadınlar ve erkekler kıskançlık durumunda farklı davranışsal taktiklere başvurmaktadır. Yaptığı araştırmada kadınların fiziksel görünümü geliştirme, partnere yönelik sahiplenici ifadeler kullanma, sadakatsizlik sinyali verme gibi taktiklere yöneldiği; erkeklerin ise maddi kaynaklarını öne çıkarma, rakipleri tehdit etme gibi taktikleri daha sık kullandığı sonucuna varılmıştır. Taktiklerin etkililiği, bağımsız kişiler tarafından değerlendirilerek özellikle uzun süreli ilişkilerde bu taktiklerin daha sık kullanıldığı görülmüştür.

Buss ve Shackelford (1997) tarafından yapılan araştırmalar, erkeklerin partner koruma davranışlarının eşlerinin yaşıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Kendisinden daha genç eşlere sahip olan erkekler bu tür taktiklere sıklıkla başvurmakta, eşler arasındaki yaş farkı arttıkça bu davranışların yoğunluğu da artmaktadır. Kadınların partner koruma stratejileri, partnerin ekonomik durumu ve statüsüyle ilişkilendirilmiştir. Yüksek gelirli erkekler evli olan kadınlar, ilişkideki bağı güçlendirmek adına fiziksel görünüme dikkat ederek sembolik sahiplenme davranışları sergilemektedir. Statü arayışı yüksek olan kadınlar ise duygusal yönlendirme, cinsel yakınlıkla bağ kurma ve kamusal alanda sahiplik göstergeleri sergileme gibi stratejilere başvurmaktadır.

Kıskançlığa ilişkin dört göstergeyi (bireysel algı, partnerin değerlendirmesi, tehdit algısı ve öfke) cinsiyet temelinde inceleyen çalışmada, kadınlar ve erkekler kıskançlığa farklı tepkiler vermiştir. Her iki cinsiyet de partnerin cinsel ilgisi ya da ilişkiden duyulan memnuniyetsizlik nedeniyle partnerlerinin başka birine yönelebileceğini düşündüğünde kıskançlık yaşamaktadır. Memnuniyetsizlik algısı, iki cinsiyette de öfkeyi artırırken; ilişkide tehdit algısı yalnızca cinsel güdüyle ilişkilendirilmiştir. Bulgular, erkeklerin kıskançlık tepkilerinde cinsel tehditlerin; kadınların kıskançlık tepkilerinde ise duygusal bağların ve sosyal karşılaştırmanın daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır (White, 1981b).

|KISKANÇLIĞA ETKİ EDEN DEĞİŞKENLER

Literatür incelendiğinde kıskançlığın boyutları (duygusal, bilişsel ve davranışsal) ile kişilik (benlik saygısı, anksiyete, nevrotiklik), durumsal koşullar (kültürel töreler, kıskançlık uyandıran olayın doğası, üçüncü kişinin sosyal çekiciliği, partnerin motivasyonları) ve ilişki dinamikleri arasındaki bağlantı ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında cinsiyet (sex) farklılıkları, toplumsal cinsiyet rolü (gender role), kültürel bağlam, güven, ilişki durumu ve süresi ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

1.2.1. Kıskançlıkta Cinsiyet Farklılıkları

Kıskançlık üzerine yapılan çalışmalarda en çok incelenen değişkenlerden biri cinsiyettir. Toplumda yaygın bir inanış olarak kadınların erkeklere kıyasla daha kıskanç oldukları varsayılmakla birlikte mevcut literatür bu genellemeyi açık bir biçimde desteklememektedir. Bringle ve Williams (1979)' ın yaptığı öncü çalışma; kıskançlığın bireyler arası farklılıklar gösteren çok boyutlu bir duygu olduğunu ve bu duygunun şiddetinin bireysel kişilik özellikleri, ilişki dinamikleri ve bağlamsal etkenler gibi değişkenlere bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir. Bu çerçevede, cinsiyetin tek başına belirleyici bir faktör olmadığı daha karmaşık bir yapının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Literatüre bakıldığında kadınların kıskançlık düzeyi daha yüksek olduğu araştırmalar mevcuttur (Buunk, 1981; Demirtaş, 2004; Sümer&Arıcak, 2018). Ancak birçok araştırmada, kadınlar ve erkeklerin kıskançlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Attridge, 2013; Barelds& Barelds-Dijkstra, 2007; Bulut& Topkaya, 2019; Daly vd., 1982; Demirtaş, 2004; DeSteno vd., 2002; Güldür, 2020; Kaplan &Tasa, 2022; Khurana & Ahuja, 2020; Pines & Aronson, 1983; Wiederman&Allgeier, 1993). Kadınların kıskançlık düzeyinin erkeklerden yüksek olduğu araştırmalarda, duygusal yoğunluğun algılanmasına ilişkin farklılıklar (DeSteno vd., 2002) ve ilişki durumuyla (evli olmamaları) (Buunk, 1981; Demirtaş, 2004) ile açıklanmıştır.

Kemer ve arkadaşları (2017) tarafından kıskançlık türleri ve cinsiyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Erkek ve kadın katılımcılar arasında duygusal kıskançlık düzeylerinde belirgin bir fark görülmüş, buna karşın bilişsel ve davranışsal kıskançlık düzeylerinde anlamlı bir cinsiyet farkına rastlanmamıştır. Özellikle erkeklerin duygusal kıskançlığı kadınlara kıyasla daha yoğun yaşadıkları belirlenmiştir. Öte yandan, cinsiyet ve sadakatsizlik türü arasındaki etkileşimin kıskançlığın hiçbir boyutunda (duygusal, bilişsel, davranışsal) anlamlı bir fark yaratmadığı saptanmıştır.

Birçok araştırmacı tarafından cinsiyet ve duygusal/cinsel sadakatsizlik sonucu oluşan kıskançlık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Buss ve arkadaşlarının (1992) tanımına göre *cinsel sadakatsizlik*, bireyler arasında gerçekleşen gerçek cinsel teması içerirken; *duygusal sadakatsizlik*, bir başkasına karşı derin bir sevgi ve bağlanma ifadesini içerir. Elde edilen bulgular kadınların duygusal sadakatsizlikte, erkeklerin ise cinsel sadakatsizlikte kıskançlık duygusunu daha güçlü biçimde deneyimlediklerini ortaya koymaktadır (Buss,1988; Buss vd.,1992; Buss vd., 1996; Buss& Shackelford, 1997; Buss, 2000; Buss vd.,2000; Buss& Haselton, 2005, Buss, 2013; Buunk vd.,1996; Demirtaş, 2004; Wiederman&Allgeier,1993). Kadın ve erkek kıskançlığı arasındaki temel fark, kıskançlık duyulan durumların niteliğinde

ortaya çıkar. Erkekler, partnerlerinin başka biriyle cinsel ilişki yaşamasını genetik soyun devamı ve cinsel sahiplik açısından riskli bulurken; kadınlar, partnerlerinin maddi ve duygusal kaynaklarının başka birine yönelme ihtimalinden dolayı duygusal sadakatsizliği daha büyük bir tehdit olarak görür (Buss vd., 1992; Buss vd., 1996; Buss& Shackelford, 1997; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss & Haselton, 2005; Buss, 2013; Daly vd., 1982; Wilson & Daly, 1992). Erkekler duygusal sadakatsizliği çoğu zaman olası bir cinsel sadakatsizliğin habercisi olarak değerlendirirken; kadınlar için duygusal sadakatsizlik ilişkinin sürekliliğini tehdit eden bir unsur olarak görülmektedir. Her iki cinsiyet de duygusal sadakatsizliği ilişkinin bütünlüğü açısından önemli bir tehdit olarak algılasa da bu algının kökeninde yatan endişe kaynakları cinsiyete göre farklılaşmaktadır (Buss vd, 1992; Buss vd., 1996).

Pines ve Aronson (1983)' un cinsel kıskançlık ile ilgili yürüttüğü araştırmada kadınlar, partnerlerinin romantik ilişki yaşadığı senaryolara erkeklerden daha fazla kıskançlık tepkisi vermiştir. Bu bulgu, kadınların tek eşliliğe olan inançlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olmasıyla bağdaştırılmıştır. Buss ve Shackelford (1997) ise kadınların hem duygusal hem de cinsel sadakatsizlik sinyallerine karşı daha düşük bir eşik geliştirdiğini ve bu durumun onların ilişki sorunlarına karşı daha hassas olduklarını gösterdiğini öne sürmüştür. Buunk ve Fernandez (2020) tarafından yapılan araştırma bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir. Kadınların genel olarak tüm kıskançlık türlerinde daha yüksek kıskançlık seviyelerine sahip olduğu ortaya konmuştur. Zandbergen ve Brown (2015) tarafından yapılan araştırmada ise kadınların duygusal sadakatsizlik durumlarında erkeklere kıyasla daha yoğun kıskançlık tepkisi gösterdiği ancak cinsel sadakatsizlik senaryosunda cinsiyetler arasında anlamlı bir fark gözlenmediği bulgulanmıştır.

Öte yandan Harris ve Christenfeld (1996) ise kıskançlık tepkilerinin doğuştan gelen bir cinsiyet farkından ziyade sadakatsizliğin anlamlandırılma biçimi ile ilgili olduğunu öne sürer. Kadınlar, erkeklerin âşık olmadan da cinsel ilişki yaşayabileceğine inandıkları için cinsel sadakatsizliği daha az tehdit edici bulabilirken; erkekler, cinsel sadakatsizliğin duygusal bağlılıkla birlikte geleceğini düşündüklerinden daha rahatsız olabilirler. Dolayısıyla Harris ve Christenfeld (1996)'e göre erkeklerin cinsel sadakatsizlik karşısında daha fazla rahatsızlık duyduğu yönündeki yorumlar yanıltıcı olabilir. Benzer şekilde DeSteno ve Salovey (1996), kadınların duygusal sadakatsizliğe daha yoğun tepki vermelerinin bu tür sadakatsizliğin cinsel sadakatsizliği de ima ettiğine dair bir algıdan kaynaklandığını belirtmiş ve bu durumu “*çifte etki hipotezi*” ile açıklamışlardır. Bu hipotez, DeSteno ve arkadaşlarının (2002) araştırmasında deneysel olarak test edilmiş, kıskançlık tepkilerini bireyin aldatmaya dair algısal değerlendirmesini şekillendirdiği öne sürülmüştür. Özellikle aldatma türlerinin birbirini

çağrıştırmaları durumunda, algılanan tehdit düzeyi artmakta ve daha güçlü kıskançlık tepkileri ortaya çıkmaktadır. Sobraske ve arkadaşları (2013) ise bireylerin kıskançlık tepkilerinde cinsel-duygusal ayırım yapmadıklarını, tehdidin genel şiddetine odaklandıklarını öne sürmüştür. Carpenter (2012)'in gerçekleştirdiği kapsamlı meta-analiz çalışmasında, kadınlar ve erkeklerin hem duygusal hem de cinsel sadakatsizlik durumlarına verdikleri tepkilerde büyük ölçüde benzerlik gösterdiği ortaya konmuştur.

Literatürde yer alan çalışmalar, erkeklerin cinsel sadakatsizliği affetmekte kadınlara kıyasla daha fazla zorlandığını ve bu tür bir sadakatsizlik karşısında ilişkiyi sonlandırma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Buss&Shackelford, 1997; Buss&Haselton, 2005).

1.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Bağlamında Kıskançlık

Feminist kuram, toplumsal cinsiyeti biyolojik cinsiyetten farklı olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre *toplumsal cinsiyet (gender)*, doğuştan gelen bir özellik değil; kültürel, tarihsel ve sosyal bağlamda inşa edilen, siyasal ve ekonomik ilişkilerle sürekli yeniden üretilen bir kavramdır (Donovan, 2016). Bu kavramsallaştırma ilk kez Ann Oakley'nin 1972 yılında yayımladığı *Sex, Gender and Society* adlı eserinde sistematik biçimde ortaya konmuş böylece cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin toplumsal yapı ve roller tarafından belirlendiği vurgulanmıştır (Cankurtaran&Kelebek, 2021, s. 9).

Toplumsal cinsiyetin kıskançlık deneyimi üzerindeki etkisini anlamak için, bireylerin içselleştirdiği kadınlık ve erkeklik rollerine odaklanan kuramsal çerçeveler önem kazanır. Bu bağlamda, Hupka ve Bank (1996) tarafından yürütülen bir çalışmada, Eagly' nin *Toplumsal Rol Teorisi* temel alınmıştır. Bu teoriye göre kadınlar ve erkekler toplum tarafından kendilerine biçilen sosyal rolleri zaman içinde içselleştirir ve bu rollerin etkisiyle farklı tepkiler geliştirir. Araştırmanın sonuçları, kıskançlık gibi duygusal tepkilerin ardında biyolojik cinsiyetten çok toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici olduğunu ortaya konmuştur. Bulgular, kültürel değerlerin kadınlık ve erkeklik algılarına yön verdiğini ve bu algıların kıskançlıkla ilişkili davranış kalıplarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin yalnızca duygusal tepkileri değil, statü ve otorite algısını da biçimlendirdiğini belirten Eagly (1983), erkeklere kadınlardan daha yüksek bir toplumsal statü atfedildiğini ifade eder. Hiyerarşik düzende üst statüde olan bireyler taleplerde bulunma ayrıcalığına sahipken alt statüdekiler bu talepleri yerine getirme yükümlülüğü taşır. Bu güç asimetrisi, toplumsal rollerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar ve bireylerin kıskançlık

gibi duyguları hangi biçimde ifade edeceklerini de dolaylı biçimde etkiler (Eagly, 1983; Khurana&Ahuja, 2020)

Kıskançlık ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi inceleyen erken dönem araştırmalarından biri White (1980, 1981a, 1981b)' a aittir. İlişkilerine daha fazla yatırım yapan kadınların daha fazla kıskançlık yarattığı öne sürülmüştür (White, 1980). Bununla birlikte geleneksel cinsiyet rollerine daha sıkı bağlı erkeklerin romantik ilişkilerde kıskançlık duygusunu daha yoğun yaşadıkları bulgulanmıştır. Erkekler, partnerlerinin başka erkeklerle olan sıradan iletişimlerini bile romantik ya da cinsel bir tehdit olarak algılamalarıyla ilişkilendirerek kadınların daha monogam olduğuna dair yaygın inançla örtüşmektedir. Öte yandan kadınlarda kıskançlık daha çok duygusal bağlamda ortaya çıkmaktadır (White, 1981a;1981b).

Hartwell ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan Jealousy is Good Scale (JIGS) ölçek geliştirme çalışmasında; JIGS puanlarının her iki cinsiyette de geleneksel romantik inançların onaylanmasıyla ilişkili olduğunu ve cinsiyetçi inançlar tarafından öngörülebildiğini göstermiştir. Kadın katılımcıların JIGS puanları kıskanç ve geleneksel erkeklik normlarını benimseyen partnerleri tercih etmeyle ilişkili bulunmuştur. Kıskançlık yanlısı tutumların olumsuz sonuçlara yol açabileceğine dair bulgu, her iki cinsiyette de cinsiyetçilikle ilişkili olmasıdır. Kadınlar için JIGS puanlarının en güçlü yordayıcısı düşmanca cinsiyetçilik (geleneksel olmayan kadınlara yönelik olumsuz tutumlar vb.), erkekler için ise korumacı cinsiyetçilik (kadınlara yönelik nazik ama küçümseyici) olarak öngörülmüştür.

Kaplan ve Tasa (2022) ise üniversite öğrencileriyle yürütmüş oldukları araştırmada, toplumsal cinsiyet rolleri ile romantik kıskançlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen bireylerin daha yüksek düzeyde romantik kıskançlık yaşadığını ortaya koymuştur. Ayrıca ilişki süresinin artmasıyla çiftlerin daha geleneksel tutumlara yöneldiği görülmüştür. Benzer şekilde ilişki durumu ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki bağlantıyı inceleyen Öcal Yüceol (2016) ise nişanlı ve evli olan bireylerin geleneksel cinsiyet rollerine sahip oldukları ve ilişki içerisinde geleneksel tutum benimsediklerini bulgulanmıştır.

1.2.3. Kültürel Bağlamda Kıskançlık

Markus ve Kitayama (1991)' ya göre bireylerin benlik anlayışı kültürel bağlama bağlı olarak şekillenmektedir. Batı kültürlerinde bireyler kendisini bağımsız, özgün ve içsel özellikleriyle tanımlarken; Doğu kültürlerinde benlik, sosyal ilişkiler içinde ve başkalarıyla olan etkileşimler yoluyla tanımlanır. Kişi kendini sosyal bağlamın ayrılmaz bir parçası olarak

gördüğünde, olayları ve insanları da o bağlam içinde algılama eğilimindedir. Bu nedenle bir durumu değerlendirirken sadece bireysel özellikler değil o anki sosyal roller ve ilişkiler de belirleyici olur. Bu benlik kurguları, bireyin çocuklukta yaşadığı kültüre özgü sosyal etkileşimlerle şekillenir ve kişinin dünyayı algılama biçimini kalıcı biçimde etkiler.

Asya, Latin Amerika ve Afrika gibi bölgelerde yaygın olarak görülen kolektivizm, bireylerin kendilerini aile, kabile veya ulus gibi bir gruba bağlı ve bu grupla karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içinde tanımladıkları bir kültürel örüntüdür. Bu yapı içinde bireyler, kişisel hedeflerinden ziyade içinde bulundukları kolektifin hedeflerine öncelik verirler. Bireylerin davranışları ise kişisel tutum, hak algısı ya da bireysel tercihlerden çok kolektifin belirlediği normlar, roller ve amaçlar doğrultusunda şekillenir. Kolektivist kültürlerde bireyler, bu sosyal gruplar içinde kalmayı ve ilişki maliyeti faydasını aşsa dahi bu bağları sürdürmeyi tercih etme eğilimindedir (Triandis, 2015). Bu durum kıskançlık gibi duyguların bireyler arası ilişkilerde toplumsal ve kültürel bağlamlarla şekillendiği söylenebilir.

Hupka (1981: 319-320)' ya göre bir duruma verilen tepki, o durumun birey için ne ifade ettiğine bağlıdır. Bu nedenle kıskançlık, sadakatsizlik gibi bir olay karşısında herkesin verdiği tepki farklı olabilir ve partneri, arkadaşları ya da bir terapistin yorumları doğrultusunda zamanla değişebilir ve yeniden değerlendirilir. Zandbergen ve Brown (2015) tarafından Hawaii Üniversitesi öğrencilerinden seçilen katılımcılarla gerçekleştirilen araştırmada, kıskançlık üzerinde kültürel değerlerin (bireyci/kolektif) etkili olduğu, özellikle cinsel sadakatsizlik durumunda kıskançlık düzeyinin yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Kıskançlığın temelinde kültür önemli bir rol oynamaktadır (Hupka, 1981; DeSteno vd.,2002; Khurana&Ahuja, 2020). Hupka (1981), kıskançlığın evrensel bir duygu olduğunu ancak bu duygunun ifadesinin kültürel koşullara göre büyük farklılıklar gösterdiğini savunur. Kıskançlığın ortaya çıkışında mülkiyet anlayışı, cinsellik, soy kavramı, bireyin toplumsal değeri ve fiziksel temasla ilgili kültürel normlar belirleyici rol oynar. Kıskançlık durumlarının nadiren yaşandığı toplumların ise genellikle şu özellikleri taşıdığını öne sürer:

- *bireysel mülkiyetin önemszenmemesi,*
- *cinselliğe ve yakın ilişkilere kolay erişim,*
- *soy takibine verilen önemin düşük olması ve*
- *bireysel statü ya da ekonomik güvenlik için evliliğin zorunlu görülmemesi*
(Hupka,1981:328).

Hupka (1981)' ya göre bu kültürel öğelerin tersine sahip toplumlarda bireyler kıskançlığa daha yatkın olmakta ve bu durumu daha tehdit edici biçimde deneyimlemektedir.

Evlilik ve eş edinmenin yüksek değer taşıdığı kültürlerde kıskançlık daha yoğun yaşanır. Bu bağlamda evlilik, sosyal bir ödül olarak görüldüğü için kıskançlık bu ödülün tehdit altında olduğunu düşündüren bir alarm görevi görür. Benzer şekilde Clanton (1996, s.181) tek eşli toplumlarda kıskançlığın daha yoğun yaşandığını, çok eşli toplumlarda ya da eş paylaşımının normalleştirildiği kültürlerde kıskançlığın ifade biçimlerinin daha esnek olduğunu belirtmiştir. Eskimoların eş paylaşımı, Todasların cinsel özgürlüğü ve swinger topluluklarının dinamikleriyle kıskançlığın toplumsal yapıların ürünü olduğunu öne sürmüştür.

Daly ve arkadaşlarına (1982:11) göre erkekler, eşlerinin sosyal hayatını kısıtlama eğilimi evrensel nitelikte olup erkeklerin babalık güvencesini sağlama çabasıyla bağlantılıdır. Örneğin bazı ataerkil toplumlarda örtünme, sosyal hayattan soyutlama ya da kadınların hapsedilmesi gibi uygulamalar kadının doğurganlık çağında kontrol altında tutulması şeklinde somutlaşır (Wilson & Daly, 1992). Birçok toplumda zina yasaları kadınları hedef alarak onları sadakatsizlikte fail değil mağduriyetin nesnesi konumuna indirirken; erkeklere şiddet, tazminat ya da boşanma hakkı tanınması erkek otoritesinin kültürel ve hukuki olarak desteklendiğini göstermektedir (Daly vd.,1982:14).

Buss ve arkadaşlarının (1996) yürüttüğü araştırmalar; Batı toplumlarında (özellikle ABD ve Hollanda gibi ülkelerde) erkeklerin cinsel sadakatsizlik karşısında, kadınların ise duygusal sadakatsizlik karşısında daha yoğun tepkiler verdiklerini ortaya koymuştur. Benzer eğilimler Çin gibi daha geleneksel kültürlerde de gözlemlenmiştir. Erkeklerin partnerlerinin cinsel sadakatsizliğinden, kadınların ise duygusal ihlallerden daha fazla rahatsızlık duydukları ifade edilmiştir. Kültürler arası karşılaştırmalı bu çalışmalarda, kadınların cinsel sadakatsizliğinin boşanma için daha belirleyici bir gerekçe olarak görüldüğü buna karşın erkeklerin sadakatsizliğine daha hoşgörülü yaklaşıldığı ve daha az tepkiyle karşılandığı bulgulanmıştır.

Buss ve arkadaşlarının (2000) gerçekleştirdiği bir diğer kültürler arası araştırmada; Kore, Hollanda ve Amerika'dan seçilen katılımcılar arasında belirgin kültürel farklılıklar gözlemlenmiştir. Araştırmada, kadın ve erkeklerin potansiyel rakiplerinden duydukları rahatsızlıklar incelenmiştir. Erkekler genellikle finansal gücü, fiziksel dayanıklılığı veya kariyer başarısı yüksek olan rakiplerden daha fazla tehdit hissederken; kadınlar, fiziksel olarak çekici ve bedensel avantajlara sahip rakipler karşısında daha çok rahatsızlık duymuştur. Kültürel farklara bakıldığında ise Kore' de sosyal ve ekonomik üstünlük tehdit olarak algılanırken Hollanda'da rakiplerin cinsel yetenekleri daha fazla rahatsızlık yaratmıştır. Amerikan katılımcılar ise bu iki eğilim arasında bir yerde konumlanmıştır.

Öcal Yüceol (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise yerleşim yerinin kadın cinsiyet rolüne ilişkin tutumlarda etkili olduğu görülmüştür. Küçük ve kırsal yerleşim yerlerinin daha geleneksel yapıda olduğu ancak hayatının büyük kısmını büyükşehirde geçiren katılımcıların diğerlerine kıyasla kadın rollerine daha eşitlikçi bir bakış açısıyla yaklaştığı bulgulanmıştır.

Sümer ve Arıçak (2018) tarafından yapılan araştırmada ise kadınların kıskançlığının daha yüksek düzeyde oluşu kültürel farklılıklarla açıklanmıştır. Araştırmanın bağlamı olan Şanlıurfa ilinde kadınların herhangi bir ilişkinin sonlanması durumunda toplum tarafından baskıya maruz kalabilmelerinden dolayı daha fazla kıskançlık deneyimledikleri öne sürülmüştür.

1.2.4. Romantik İlişkilerde Güven ve Kıskançlık İlişkisi

Güven hakkında araştırmacılar tarafından mutabık olunan bir tanım olmamakla beraber genel olarak bir kişi ya da durum hakkında duyulan güvence, doğruluk ve sadakat inancı denilebilir. İnsanlar arasındaki ilişkilerde güven karşılıklı saygı, dürüstlük ve bağlılık gibi temel değerlere dayanır. Güven zamanla gelişerek davranışsal tutarlılıkla inşa edilir. Küçük eylemlerin gerçekleşmesi ve verilen sözlerin tutulması gibi unsurlar güvenin kalıcı hâle gelmesini sağlarken kırıldığında yeniden inşa edilmesi oldukça zor olabilir. Bu nedenle güven, insan ilişkilerinin temel taşlarından biri olarak kabul edilir (Dinçsoy, 2021).

Güvenin gelişimi, en iyi şekilde bir belirsizlik azaltma süreci olarak tanımlanabilir. Bu sürecin nihai hedefi, ilişkiye dair güçlü bir güven duygusu oluşturmaktır (Rempel&Holmes, 1989). Güvenin ilişkide sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi aşırı bağımlılık ya da aşırı bireysellik gibi uç tutumların bulunmaması gerekir. Gerçek güven, partnerin tutarlı ve destekleyici davranacağına dair olumlu bir beklenti üzerine kurulur ve ilişkideki karşılıklı dengeyi korumak açısından hayati öneme sahiptir (Rempel vd, 1985; Rempel&Holmes, 1989). Araştırmalar, güçlü bir güven temeline sahip ilişkilerde kıskançlık düzeylerinin daha düşük olduğunu ve bu duygunun daha kolay yönetilebildiğini göstermektedir (Arpacıoğlu vd., 2022; Kemer vd., 2017; Pines&Aronson, 1983; Sobraske vd., 2013). Guerrero (1998)' ya göre ise ilişkilerine yoğun biçimde odaklanan bireyler, terk edilme korkusu nedeniyle kıskançlığı daha yoğun yaşayabilirken; ilişkileri ikincil konumda gören bireyler, ilişkiyi sürdürme konusunda daha az kaygı duydukları için kıskançlık duygusunu daha az deneyimleyebilir.

Scanzoni (1979), güvenin aslında bir tür risk alma davranışı olduğunu ve özellikle ilişkilerin ilk dönemlerinde güvenin gelişmesinin zor olduğunu belirtmiştir; çünkü bu aşamada taraflar arasında yeterli bir ilişki geçmişi henüz oluşmamıştır (akt. Rempel vd., 1985). Bu

görüştten yola çıkan Rempel ve arkadaşları (1985), kişilerarası güveni daha sistematik bir şekilde ele alarak üç temel bileşene dayalı bir model geliştirmiştir:

- *Öngörülebilirlik* (partnerin davranışlarının tutarlı ve tahmin edilebilir olması)
- *Güvenilirlik* (bireyin dürüstlüğünü ve verdiği sözleri tutma konusundaki tutumu)
- *İnanç* (partnerin gelecekte şefkatli, ilgili ve destekleyici olacağına dair duygusal beklenti).

Araştırmanın bulgularına göre güvenle ilgili en temel bilgi türü, partnerin davranışlarının öngörülebilirliği olduğu öne sürülmüştür. Partnerin davranışlarının tutarsız ve öngörülemez görünmesi, kaygıya neden olabilir ve ilişkinin geleceğine dair belirsizlik yaratabilir. Ayrıca araştırmacılar, bu üç unsurun kadınlar ve erkeklerde farklı şekillerde işlediğini göstermiştir. Kadınlarda öngörülebilirlik, güvenilirlik ve inanç arasında güçlü ilişkiler bulunmuş; bu da kadınların güveni daha bütüncül bir yapıda değerlendirdiğine işaret etmiştir. Erkeklerde ise yalnızca inanç ve güvenilirlik arasında anlamlı bir ilişki saptanmış, öngörülebilirlik bu yapının dışında kalmıştır. Bu durum, kadınların güven inşa ederken daha çok geçmiş davranışlara dayalı kanıtlara önem verdiğini, erkeklerin ise güveni daha parçalı bir biçimde deneyimlediğini göstermektedir (Rempel vd., 1985).

Uzun süreli ilişkilerde güven, tekrar eden ihlaller ve hayal kırıklıkları nedeniyle zayıflayabilir. Çatışmaların ele alınış biçimi, güvenin korunması ve güçlenmesi açısından hayati bir rol oynar. Güvenin yok olması, bireylerin ilişkiye olan bağımlılıklarını azaltmayı seçmelerine ve daha yüzeysel bir bağlanma geliştirmelerine neden olabilir (Rempel&Holmes, 1989).

Demirtaş (2004) tarafından yapılan çalışmada ilişki süresinin artmasıyla beraber romantik kıskançlığın azalacağı sonucuna varılmış olup ilişkide artan güven duygusu ile ilişkilendirilmiştir. Kıskançlık ve güven arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında; düşük güven düzeyine sahip bireylerin hem bilişsel hem de davranışsal düzeyde kıskançlık tepkileri göstermeye daha yatkın olduklarını ortaya koymuştur (Bulut&Topkaya, 2019; Kemer vd.,2017). Öte yandan romantik ilişkilerinde güven duygusu yüksek olan bireylerin ise duygusal kıskançlık yaşama eğiliminde olduğu bulgulanmıştır (Bulut&Topkaya, 2019).

Günümüzde sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte kıskançlık, güven ve sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara yer verilmektedir. Partnerin sosyal medya geçirdiği sürenin fazla olması, tanınmayan kişilerle etkileşim kurması gibi sebepler güveni olumsuz etkilediği bulgulanmıştır (Dinçsoy, 2021; Muise vd., 2009). Yapılan birçok

araştırma sosyal medya kullanımının çiftler arasında kıskançlığa sebep olduğu öne sürülmüştür (Dinçsoy, 2021; Muise vd., 2009; Tiryaki& Karakuş, 2018; Koşan, 2023)

1.2.5. İlişki Durumu ve Süresinin Kıskançlık Üzerindeki Etkisi

Araştırmalar, özellikle ilişki durumu belirsiz olan bireylerin kıskançlık duygularını daha yoğun yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Afifi&Reichbert, 1996; Bringle vd., 1983). Evlilik dışı ilişkilerde (flört, birlikte yaşama vs.) kıskançlık düzeyi yüksekken evli bireylerde ise kıskançlık daha farklı biçimlerde ortaya çıkar ve daha az yoğun yaşanmaktadır (Arpacıoğlu vd., 2022; Aylor& Dainton, 2001; Braiker& Kelly, 1979; Bringle vd., 1983; Demirtaş, 2004; Sümer&Arıcak, 2018). Ancak literatürde evli ve nişanlı bireylerin kıskançlık düzeyinin daha yüksek olduğu araştırmalar da mevcuttur (Kaplan&Tasa, 2022). Evli bireylerin kıskançlık düzeylerinin cinsiyetler arası karşılaştırmasında ise evli kadınların evli erkeklerden daha kıskanç olduğu bulgulanmıştır (Demirtaş, 2004). Öte yandan Güldür (2020) tarafından yapılan araştırmada ilişki durumunun kıskançlığı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

İlişkinin süresinin artmasıyla birlikte kıskançlık düzeyinin arttığı araştırmalar (Öcal Yüceol, 2016; Kaplan& Tasa, 2022) ile birlikte ilişki süresinin artmasıyla kıskançlık düzeyinin azaldığı araştırmalar da mevcuttur (Arpacıoğlu, 2022; Buunk, 1981; Demirtaş, 2004). Öte yandan Güldür (2020) tarafından yapılan araştırmada ilişki süresinin kıskançlığı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Braiker ve Kelly (1979)' nin ilişkilerdeki kıskançlık düzeylerinin zaman içindeki değişimini incelediği araştırmada, kıskançlığın özellikle ilişkinin erken dönemlerinde ve ciddi buluşma aşamasında en yüksek seviyeye ulaştığı belirlenmiştir. Araştırma ayrıca sevgi ve bağlılığın zamanla artış gösterdiğini buna karşın çelişkili duyguların ilişkinin erken dönemlerinde daha yoğun yaşandığını ve evliliğe yaklaştıkça azaldığını ortaya koymuştur. Çatışma ise ilişki ilerledikçe daha karmaşık bir hâl almakta ancak bu durum her ilişkide aynı şekilde deneyimlenmemektedir. Başarılı ilişkilerde çatışmalar daha az sıklıkta yaşanmakta ve daha yapıcı yollarla yönetilebilmektedir. Pines ve Aronson (1983) tarafından yapılan araştırmada ise kıskançlığın bireylerin ilişkiye dair beklentileri ve değer yargılarıyla bağlantılı olduğu gösterilmiştir. İlişkilerinin uzun ömürlü olacağına inanan bireylerin daha düşük düzeyde kıskançlık deneyimledikleri, bu durumun ilişki güvenini artırarak kıskançlığı azalttığı vurgulanmıştır.

Evlilik, yasal ve duygusal açıdan tek eşliliğe dayalı yüksek yatırım içeren bir birliktelik olduğundan ilişkide karşılıklı bağımlılık ve bağlılık duygusu güçlenir. Bu yapısal güvence, problemlerle baş etme kapasitesini artırabilir. Buna karşılık flört ilişkilerinde bağlılık ve

sorumluluk düzeyine dair belirsizlikler ile sosyal normların yokluğu, kıskançlık düzeylerinin daha yüksek olmasına yol açabilir (Khurana& Ahuja, 2020:1340). Khurana ve Ahuja (2020)'nin bulguları, flört eden bireylerin evlilere göre bilişsel ve davranışsal kıskançlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışmada duygusal kıskançlık açısından iki grup arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Kıskançlık düzeylerinin ilişki durumuyla bağlantısı, evliliğin toplumsal işlevleriyle de yakından ilişkilidir. Tarihsel ve antropolojik yaklaşımlar, evliliği duygusal bir birliktelik olmakla birlikte ekonomik, toplumsal ve cinsel düzeni kurumsallaştıran bir yapı olarak değerlendirmektedir. Claude Lévi-Strauss (1969) evliliği, gelin üzerindeki hakların bir grup erkek tarafından damada devredildiği bir erkekler arası anlaşma olarak tanımlamıştır (akt. Wilson & Daly, 1992). Goldman (2006)'a göre evlilik kurumu kadınların bireysel, ekonomik ve toplumsal özgürlüklerini sınırlandıran onları belirli toplumsal rollere hapseden bir yapıdır. Bu bağlamda evlilik kadın emeğini, cinselliğini ve toplumsal kimliğini denetleyen ideolojik bir mekanizma olarak değerlendirilir. Kadınların erken yaşlardan itibaren evlilik ve annelik rollerine hazırlanması, eğitim ve kariyer tercihlerini bu doğrultuda şekillendirmeleri ataerkil sistemin kadın üzerindeki denetimini pekiştirmektedir. Bu bağlamda evlilik, kadınların toplumsal konumunu şekillendiren politik bir yapı hâline gelmektedir.

Buunk (1981)'un cinsel olarak açık evlilikler üzerine yürüttüğü araştırmada, evli olmayan kadınların evli kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde kıskançlık yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu durum birlikte yaşama ya da flört gibi evlilik dışı ilişkilerin doğasında bulunan belirsizlik ve güven eksikliğinin kıskançlığı artırıcı etkisine işaret etmektedir.

|KISKANÇLIĞA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu araştırma, romantik ilişkilerde deneyimlenen kıskançlık olgusunu toplumsal cinsiyet bağlamında ele almayı amaçladığından kuramsal çerçevede feminist kuram ve bu alanda yapılmış ilgili araştırmaların yanı sıra ilişkisel dinamikleri açıklamada etkili olan yatırım kuramına yer verilmiştir.

1.3.1. FEMİNİST KURAM

Feminizm, siyasal bir hareket olmanın ötesinde ataerkil yapıları, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve kadınların bu yapılar içindeki konumunu anlamaya çalışan kapsamlı bir kuramsal çerçevedir. Tarih boyunca kadınlar, erkek egemen sistemler içinde çeşitli eşitsizliklere maruz kalmış ve bu durumu sorgulayarak toplumsal değişim talebinde bulunmuştur. Ancak feminizm kavramı, bu taleplerin ortaya çıkmasından sonra biçimlenmiş ve kuramsallaşmıştır. Feminist

kuram, toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler üzerindeki etkilerini analiz ederken kadınların eşit haklara sahip olması ve özgürleşmesi yönünde çözüm önerileri sunmayı amaçlar (Singh, 2018: 1; Stone, 2016:19-21).

Feminizm, kadınların toplumsal konumunu, özel ve kamusal alandaki rollerini ve karşılaştıkları ayrımcılık, sömürü ile baskıyı ele alan hem siyasal hem kuramsal bir harekettir. Cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil yapının kadınlar üzerindeki etkileri tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de tartışılmakta bu da söz konusu sorunların hâlâ çözülmediğini göstermektedir. Kadın hakları etrafında süren bu tartışmalar, feminizmin yeni kuramsal yaklaşımlar ve eylem stratejileri geliştirmesine zemin hazırlamaktadır (Taş, 2016: 164).

Tarihsel olarak farklı dalga ve yönelimler etrafında şekillenen feminizm, çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu çalışmanın odağı doğrultusunda ise yalnızca konuyla doğrudan örtüşen yaklaşımlara kuramsal çerçevede yer verilmiştir.

1960-1980’li yıllar arasında etkili olan *ikinci dalga feminizm*, feminist kuramın çeşitlenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu dönemde, kadınların kamusal ve özel alanda karşılaştığı yapısal eşitsizlikler ön plana çıkmış; toplumsal cinsiyet, ücret eşitliği, kadın bedeni, üreme hakları ve aile içi şiddet gibi konular temel mücadele alanlarını oluşturmuştur (Berktaş, F.,2013: 6-7; Cankurtaran&Kelebek, 2021: 15; Singh, 2018: 2; Şimşek&Depeli, 2021: 28). “*Kişisel olan politiktir*” sloganı, bu dalganın önemli bir ifadesi hâline gelmiş, bireysel deneyimlerin politik bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu dönemde feminist kimlik daha belirgin hâle gelerek geleneksel cinsiyet rollerini reddeden kadınlar bu kimlikle özdeşleşmiştir. Ayrıca ikinci dalgada farklı ideolojik yaklaşımların ortaya çıkması, feminizmin çeşitli toplumsal koşullarda biçimlenen bir anlayış olduğunu göstermiştir (Berktaş, 2013: 9; Şimşek& Depeli, 2021: 28).

İkinci dalga içinde gelişen *Radikal Feminizm*, erkek egemenliğini patriyarkal sistemin sonucu olarak ele alır ve cinsiyetin biyolojik değil toplumsal olarak inşa edildiğini savunur. Kadına yönelik şiddet, cinsel saldırılar ve üreme hakları gibi konuları politik meseleler olarak merkeze alırken; "kız kardeşlik" kavramı üzerinden ortak baskı deneyimlerine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte bazı radikal feministlerin kadınları doğaları gereği şefkatli ve barışçıl olarak tanımlaması, biyolojik determinizm riskini beraberinde getirmiştir (Berktaş,2013: 9-10; Stone, 2016: 26-28).

Üçüncü Dalga Feminizm, 1990’lardan itibaren etkili olmuş ve ikinci dalganın homojen yapısını eleştirmiştir. İkinci dalganın çoğunlukla beyaz, orta sınıf kadınların deneyimlerini merkez alması eleştirilirken; üçüncü dalga ırk, sınıf, cinsel yönelim ve etnisite gibi kesişen kimlikleri dikkate alarak daha kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmiştir (Singh, 2018:2;

Şimşek&Depeli, 2021:29). Bireysel deneyimlerle şekillenen bu dalga, kadın kimliğini sabit bir yapı yerine değişken ve çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirmiştir. Mutlak eşitlik anlayışından çok farklılıkların değerli olduğunu savunarak postmodern ve sosyalist yaklaşımlarla yakınlık kurmuştur (Donovan, 2016). Postfeminizm etkisiyle şekillenen bu yaklaşım, toplumsal cinsiyetin ve biyolojik cinsiyetin sorgulanabileceğini savunmuştur.

1.3.1.1. Toplumsal Cinsiyetin Kuramsal Temelleri

Cinsiyet sınıflandırması genellikle üreme merkezli bir anlayışa dayanmakta ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır. Warnke'ye göre bireyler, toplum tarafından öncelikle üreme kapasitelerine göre kategorize edilir. Her ne kadar bu sınıflamayı sorgulayan alternatif söylemler geliştirilmiş olsa da biyolojik farklılıkların varlığı, cinsiyetin tamamen ortadan kaldırılmasını zorlaştırmaktadır. Böylece cinsiyet, hem biyolojik hem de toplumsal bir gerçeklik olarak varlığını sürdürmektedir (akt. Stone, 2016: 80).

Judith Butler'ın 1990'da yayımlanan *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (*Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*) adlı eseri, toplumsal cinsiyetin sabit bir kimlik ya da biyolojik cinsiyetin doğal bir uzantısı olmadığını aksine kültürel ve toplumsal süreçlerle inşa edilen bir performans olduğu fikrini ortaya koyar. Butler, bireylerin dil, jest ve davranış yoluyla toplumsal cinsiyet rollerini yeniden ürettiğini ve bu tekrarların heteronormatif düzenin sürekliliğini sağladığını savunur. Feminizmin “kadın” kavramını evrensel bir kategori olarak ele almasını eleştirerek kimliğin söylemsel olarak kurulduğunu ve biyolojiye indirgenemeyeceğini belirtir (Butler, 2016: 50-53; akt. Stone, 2016: 97-99).

Toplumsal cinsiyetin bireyler üzerindeki etkisi kimlik inşasıyla sınırlı kalmayarak iktidar ilişkileriyle de şekillenir. Kadınlardan itaatkâr, erkeklerden ise baskın olmalarının beklendiği toplumsal normlar, bireylerin davranışlarını yönlendirir. Bu noktada Foucault'nun iktidar anlayışı, erkek egemenliğinin tek bir formda değil toplumsal kurumlar aracılığıyla çeşitlenerek sürdüğünü ortaya koyar. Örneğin bir erkek doktorun kadın hastasına, eşine veya meslektaşına yönelik otoritesi aynı değildir. Gündelik yaşamda da medya ve reklamlar aracılığıyla kadın bedeni üzerinde kurulan denetim, toplumsal cinsiyet normlarının içselleştirilmesine ve eril iktidarın yeniden üretilmesine yol açar (Stone, 2016: 91-97).

Foucault' nun bu perspektifiyle paralel olarak Gatens bedensel alışkanlıkların kültürel değerlerle biçimlendiğini vurgular. Irigaray ise “*cinsel fark*” kavramını ortaya koyarak kadın bedeninin taşıdığı kültürel ve sembolik anlamlara dikkat çeker. Irigaray' a göre toplumsal cinsiyet, kadın ve erkekten beklenen roller doğrultusunda kültürel olarak inşa edilirken; cinsel fark kültürel ve simgesel anlamları da kapsar. Buna karşılık Lacan, kadınlığı dilin yapısına içkin

bir fark olarak değerlendirerek bireylerin cinsiyet rollerine yönlendirilmesinde etkili olduğunu savunur. Ancak Lacan, kadınlığı edilgenlikle ilişkilendirirken Irigaray bu anlayışı reddederek kadınların bağımsız bir özne olarak var olması gerektiğini vurgular (akt. Stone, 2016).

Nancy Chodorow ise toplumsal cinsiyet rollerinin, çocukların erken yaşlarda anneleriyle kurdukları ilişkiler doğrultusunda şekillendiğini ve bu sürecin bireysel kimlik gelişiminde belirleyici olduğunu belirtir (akt. Erdoğan, 2018: 77). Sandra Bem (1981)' in *Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı* da bu süreci destekleyerek bireylerin cinsiyet rollerini kültürel beklentiler doğrultusunda içselleştirdiğini ileri sürer. Bem (1981)'e göre bireyler kadınlık ve erkekliğe dair normlara uygun davranma yönünde motive olurken heteroseksüellik bu sürecin merkezinde yer alarak cinsiyet kalıplarını pekiştirir.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyetin kuramsal temelleri, cinsiyetin kültürel ve söylemsel olarak sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir. Butler' dan Foucault' ya, Irigaray' dan Chodorow ve Bem'e uzanan farklı kuramsal yaklaşımlar, toplumsal cinsiyetin bireysel kimlikten toplumsal yapıya kadar çok katmanlı bir süreç olduğunu vurgulayarak cinsiyet rollerinin tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl şekillendiğine ışık tutmaktadır.

1.3.1.2. Toplumsal Cinsiyetin Kültürel ve İlişkisel Yeniden Üretimi

Kadınların toplumsal yapılarıdaki ikincil konumu, tarihsel ve kültürel bağlamlardan bağımsız olarak hemen her toplumda gözlemlenen yaygın bir örüntüdür. Ancak bu genel duruma rağmen kadınlara atfedilen anlamlar, temsil biçimleri ve onlara yönelik tutumlar kültürler arasında farklılık gösterebilir kimi zaman bu farklılıklar birbiriyle çelişebilir. Kadınların toplumsal yaşama katkıları ve sahip oldukları görece güç, zaman ve mekân bağlamında değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla bir yandan kadınların ikincil konumunun neden bu kadar yaygın olduğu diğer yandan da bu konumun her kültürde neden farklı biçimlerde ortaya çıktığı, toplumsal cinsiyet tartışmalarının çözümlemeye çalıştığı iki temel sorunu oluşturmaktadır (Ortner, 1974: 68).

Ortner (1974), kadınların erkeklerden daha düşük bir toplumsal konuma yerleştirilmesinin kültürel olarak evrensel bir eğilim olduğunu belirtir ancak bunun biyolojik determinizmle açıklanamayacağını savunur. Kadınlar, biyolojik işlevleri ve bakım sorumlulukları nedeniyle doğaya yakın konumlandırılırken; soyutlama, akıl ve iktidarla özdeşleştirilen kültür erkeklikle ilişkilendirilir. Bunun yanı sıra kadınlar, çocukların sosyalleşmesi ve kültürel değerlerin aktarımı süreçlerinde merkezi bir rol üstlenerek doğa ile kültür arasında geçiş ve çelişkili bir yere yerleştirilir. Bu ikili temsil, annelik figüründen “tehlikeli kadın” imgesine kadar uzanan geniş bir sembolik yelpazeye işaret eder. Bu nedenle,

kadınların eşitliği için kadınlıkla ilgili kültürel imgelerin, anlatıların ve sembollerin dönüştürülmesi gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıkların ötesinde gündelik etkileşimler yoluyla yeniden üretilen toplumsal bir kurgudur. “Toplumsal cinsiyeti yapma/inşa etme (doing gender)” kavramsallaştırması, bireylerin toplumsal normlara uygun biçimde cinsiyetlenmiş davranışlar sergileyerek bu kimliği performatif olarak yeniden ürettiklerini öne sürer. Bu yapı etkileşimsel, kurumsal ve normatif bağlamlar içinde işleyerek bireylerden cinsiyet rollerine uygun davranışları beklenir. Bu rollerin sürekli tekrarı, kadınlık ve erkekliği doğal ve değiştirilemez bir gerçeklik gibi göstererek toplumsal eşitsizlikleri görünmez kılar (West&Zimmerman, 1987).

Chodorow’a göre kadınların toplumsal konumunu anlamak için annelik kimliğinin nasıl yeniden üretildiğine bakmak gerekir. Annelik, erken çocuklukta anneyle kurulan duygusal bağlarla içselleştirilir ve kadınlar tarafından aktif biçimde sahiplenilir. Ancak kız çocukları, anneleriyle kurdukları sürekli özdeşleşme nedeniyle benlik sınırlarını netleştirmekte zorlanırken; erkek çocuklar anneden ayrılarak bağımsız bir benlik inşa eder. Bu ayrışma, erkeklerin maskülen kimlik geliştirmelerini kolaylaştırırken; kadınların ilişkisel kimlikler geliştirmelerine neden olur (akt. Erdoğan, 2018: 77- 78). Benzer şekilde Carol Gilligan da toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşum sürecini bireylerin ayrılma ve bağlanma deneyimleri üzerinden değerlendirir. Erkeklik, ayrılık ve özerklikle tanımlandığı için duygusal yakınlık erkek kimliğini tehdit ederken; kadınlık, ilişkisel bağlılıkla kurulduğu için ayrılma tehdidi altındadır. Bu farklılaşma, erkeklerin ilişkilerde kadınların ise bireyleşme süreçlerinde zorluk yaşamalarına neden olur. Kadınların kişisel ilişkiler ağına daha fazla gömülü yaşam deneyimi, gelişimsel bir dezavantaj olarak ele alınır (Gilligan, 1982: 9).

Kadının çocuk bakımındaki rolü fiziksel ihtiyaçları karşılamanın yanı sıra çocuğun ilk toplumsallaşma sürecinde temel aktör konumundadır. Kültürel aktarımın taşıyıcısı olarak kadın, çocuğun toplumsal normlara uygun davranışlar geliştirmesinde belirleyici olurken erkek çocuklar, belli bir yaştan sonra toplumsal figür olarak babayla özdeşleştirilir. Ancak baba figürünün fiziksel ya da duygusal olarak uzak olması, erkek çocukların soyut erkeklik temsilleriyle özdeşleşmesini zorunlu kılar. Buna karşılık kız çocukları, anneleriyle kurdukları doğrudan ve sürekli bağ sayesinde kadın kimliğini anneleri üzerinden içselleştirir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet kimliğinin nesilden nesile aktarılmasını sağlar (Ortner, 1974:78-81). Hooks (2016: 92)’ un da belirttiği gibi, ataerkil normlar anneler tarafından da aktarılabilir; bu da kadınların yönettiği ailelerin otomatik olarak eşitlikçi olacağı varsayımını sorgulatır. Öte yandan tek başına çocuk büyüten pek çok kadın duyarlı ve adil erkek figürleri yetiştirmiştir.

Toplumsal cinsiyetin kadınlara erken yaşlardan itibaren yüklediği roller doğrultusunda, kadınların duygusal dünyası romantik aşk idealleriyle şekillenir. Kadınlar çoğu zaman aşkı, yaşamın sorunlarına çözüm sunacak bir tamamlanma aracı olarak görmeye yönlendirilir. Heteronormatif ilişki yapıları içinde kadınlar, ilişkilerin sürdürülebilirliği için duygusal emek veren, uzlaşan ve çoğunlukla fedakârlık yapan taraf olarak tanımlanırken; erkekler bu sorumluluklardan büyük ölçüde muaf tutulur. Kitle iletişim araçları kadınlara aşkı hayatlarının merkezine yerleştirmeyi öğütlerken erkeklere bağımsızlık ve özgürlük temelli alternatif kimlikler sunar. Bu eşitsiz yapı içinde kadınlardan, ilişkilerdeki adaletsizlikleri sineye çekmeleri beklenirken; erkekler, sorumluluk almadan ilişkiler içinde ayrıcalıklı konumlarını sürdürebilmektedir (Chollet, 2023).

Bu bağlamda, Chodorow ve Gilligan'ın toplumsal cinsiyetin gelişimine dair kuramsal yaklaşımları, romantik ilişkilerde kıskançlık duygusunun cinsiyete göre farklı biçimlerde deneyimlenmesini anlamaya katkı sağlar. Kadınların benlik gelişimi ilişkisel bağlar etrafında şekillendiği için kıskançlık, onlar açısından ilişki kaybı ya da duygusal ihmal tehdidi olarak içselleştirilir. Buna karşılık bireyleşme ve özerklik temelli benlik gelişimi yaşayan erkekler kıskançlığı daha çok sahiplenici, denetleyici ve zaman zaman agresif davranışlarla dışsallaştırır. Bu farklılaşma, toplumsal cinsiyetin hem gelişimsel hem de kültürel temelleriyle yakından ilişkilidir. Erkekler genetik soyun korunması ve cinsel sadakate, kadınlar ise duygusal bağlılığa ve kaynak kaybı ihtimaline karşı daha hassas tepki verir (Buss vd., 1992; Buss vd., 1996; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss & Haselton, 2005; Buss, 2013; Buunk vd., 1996; Buunk & Fernandez, 2020; Daly vd., 1982; Shackelford & Buss, 1997; Wiederman & Allgeier, 1993). Bu nedenle kıskançlık tepkilerinin cinsiyet temelli farklılıkları, toplumsal cinsiyetin tarihsel ve psikososyal boyutlarıyla birlikte değerlendirilmelidir.

1.3.1.3. “Erkeklik” ve Kıskançlık

Erkeklerin kadınlar üzerindeki yapısal ve sistematik üstünlüğünü sürdüren toplumsal bir güç ilişkisi olan ataerkillik; kadınların emeği, cinselliği ve kimliği üzerindeki denetim aracılığıyla erkek egemenliğini hem özel hem de kamusal alanda yeniden üretir (Walby, 1990).

Ataerkilliğin boyutlarından biri olan hegemonik erkeklik, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini ve erkekler arası güç ilişkilerini sürdüren toplumsal davranış ve normları ifade eder. Toplumda ideal erkeklik modeli olarak sunulup diğer erkeklik biçimlerinden üstün kabul edilir ve erkeklerden bu normlara uymaları beklenir. İdeal erkeklik sunulan bu model sabit olmayıp toplumsal ve tarihsel süreçler içinde değişime ve dönüşüme uğrayabilir. Medya, devlet ve dini kurumlar gibi yapılar tarafından yüceltilen erkeklik temsilleri, gerçek yaşamla tam

örtüşmese de bu ideali güçlendirir ve toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirir. Hegemonik erkeklik; iş hayatı, cinsellik, şiddet ve ev içi roller gibi alanlarda hem söylem hem de günlük pratikler yoluyla yeniden üretilir ve erkekliğin toplumda nasıl inşa edildiğini belirler (Walby, 1990; Connell&Messerschmidt, 2005; Connell, 2019).

Demetriou (2001)' ya göre hegemonik erkekliğin zaman içinde farklı toplumsal ve kültürel unsurları bünyesine katarak daha esnek ve melez biçimlerde kendini sürdürmesi, dışarıdan daha eşitlikçi ve hoşgörülü görünmesini sağlar. Ancak bu esnek ve melez görünüm özünde erkek egemenliğini daha rafine ve gizli yollarla devam ettirir. Böylece patriyarka, doğrudan tahakkümün yerine kültürel olarak uyarlanmış formlar aracılığıyla yeniden üretilir.

Lipman-Blumen'a göre homososyallik, aynı cinsiyetten bireyler arasında kurulan cinsel olmayan sosyal ve duygusal bağlara dayanır. Bu ilişkiler erkekler arası dayanışmayı güçlendirirken kadınlarla erkekler arasındaki sınırları keskinleştirir (akt. Bird, 1996: 121).

Erkekler arasındaki homososyal ilişkiler, hegemonik erkekliğin yeniden üretiminde üç temel anlam etrafında şekillenir:

- duygusal mesafenin korunması,
- rekabetin teşvik edilmesi ve
- kadınların cinsel nesne olarak konumlandırılması (Bird, 1996:122).

Bird (1996)' e göre bu üçlü yapı hegemonik erkek anlayışının sürdürülebilirliğini sağlar ancak her birey bu normlara eşit derecede bağlılık göstermez. Bu kalıplara uymayan erkekler, yeterince "erkek" sayılmayarak ya marjinalleştirilirler ya da görünmez kılınırlar.

Özellikle genç heteroseksüel erkekler için homososyal bağlar, kadınlarla kurulan ilişkileri şekillendiren önemli bir faktördür. Erkekler arası arkadaşlıklar genellikle daha değerli görülürken kadınlarla kurulan dostane ilişkiler "erkekliğe zarar veren" etkileşimler olarak algılanır. Cinsel deneyimler ise bireysel hazdan ziyade erkeklik onayının kazanıldığı sosyal performanslara dönüşür. Bu durumda heteroseksüel ilişkiler karşı cinsle temas kurmakla beraber erkekler arası bir dayanışma biçimidir (Flood, 2008: 342).

Şahin (2019), erkeklerin kıskançlık yaşantılarını nitel bir yaklaşımla ele almıştır. Kıskançlığın erkekler tarafından çoğunlukla sevgi, sahiplenme ve paylaşmama isteğiyle ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Kıskançlık tetikleyicileri arasında partnerin davranışları, potansiyel rakipler ve kültürel normlar olduğu kıskançlık durumunda verilen tepkilerin öfke, suçlama, içe kapanma olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda partnerle sınır koyarak başa çıkma stratejileri geliştirmişlerdir.

Aloyce ve arkadaşları (2023) tarafından Tanzanya'da gerçekleştirilen araştırmada, erkeklerde romantik kıskançlığı tetikleyen başlıca nedenler:

- sadakatsizlik şüphesi ya da doğrulanmış sadakatsizlik,
- partnerin azalan ilgi ve sevgi,
- erkek egemenliğinin sorgulanması ve
- kadın partnerin bilinçli olarak başka erkeklerle flört ederek kıskandırma çabası olarak öne çıkmıştır.

Yapılan araştırmada, Tanzanya'daki ilişkilerin birçok Sahra Altı Afrika ülkesinde olduğu gibi kadın ve erkeklere atfedilen farklı toplumsal cinsiyet rolleri temelinde şekillendiği öne sürülmüştür. Araştırmaya katılan erkekler, kadınların geleneksel normların dışına çıkan davranışlarını ilişki açısından bir tehdit olarak değerlendirmekte ve kıskançlık duygularını yoğunlaştırdığını belirtmektedir. Bunun sonucunda kıskançlık duygularının zamanla kadın partnerlerini kontrol altına alma, disipline etme veya cezalandırma yönünde saldırgan tepkilere dönüştüğü ifade edilmiştir. Böylece erkekler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yeniden tesis etmeye çalışırken çoğunlukla yakın partner şiddetine başvurduğu görülmüştür (Aloyce vd., 2023).

1.3.1.4. “Kadınlık” Normları ve Kıskançlık

Erkeklik, arzu edilen ve olumlu niteliklerle donatılmış bir konumdayken; kadınlık çoğunlukla eksiklik, kusur ve yetersizlik imgeleriyle temsil edilir. Dolayısıyla kadınlık, kendi içinde değerli bir nitelik olmaktan öte eril standartlara göre ölçülmektedir (Chollet, 2023).

Modernlik söylemi; özgür kadını baştan çıkarıcı, arzuyu yönlendirebilen ve fiziksel görünümünü dilediği gibi şekillendirme gücüne sahip bir özne olarak betimler. Bu imge, yüzeyde kadın öznelliğini yüceltir gibi görünse de toplumsal bilinçte kadına atfedilen tarihsel eksiklik fikriyle örtük biçimde bağlantılıdır. Kadının özgürlük alanı olarak sunulan bu beden tasavvuru aslında onun sürekli gözetim, müdahale ve düzeltme altında tutulduğu bir denetim mekanizmasına dönüşür. Böylelikle modern kadınlık, özgürleşmenin ötesinde idealize edilmiş bir bedensel rejime tabi kılınarak hem arzusunun hem de kusurun taşıyıcısı haline gelir (Bilgin, 2016: 227). Bu çifte işleyiş (özgürlük vaadiyle tahakkümün eşzamanlı olması), Sandra Lee Bartky'nin Foucault'dan yola çıkarak geliştirdiği panoptik gözetim anlayışıyla açıklanabilir. Kadınlar kendi bedenlerini izleyerek, düzeltmeye çalışarak ve estetik normlara göre şekillendirerek bu denetimi içselleştirir (Bartky, 1990).

Bu bağlamda en belirgin temsillerden biri olan “namuslu beden” anlayışı; kadını korunması gereken bir değer, erkeği ise bu değer sahibi ve gözeticisi olarak konumlandırır. Bekâretin korunması, soyun saflığının temini ve kadının cinselliğinin dış etkilere kapatılması

ise bu anlayışın temelini oluşturur. Böylece kadın bedeni, ataerkil sistemin sürekliliğini sağlayan kültürel bir simgeye dönüşür (Bilgin, 2016: 221–223; Stelboum, 1999: 42).

Geleneksel toplum yapısında erkek egemenliğine dayalı ataerkil sistem, kadın ve erkeğin rollerini aile içinde şekillendirerek kuşaktan kuşağa aktarmakta ve bu biçimiyle süreklilik kazanmaktadır. Bu yapıda, kadının ne baba evinde ne de evlilik yoluyla girdiği koca evinde söz hakkına sahip olmadığı dikkat çekmektedir. Kadın, baba evinde yalnızca bir “evlat” olarak, evlilik sonrasında ise eş ve anne kimlikleriyle tanımlanmakta; bu roller kendisine sorgusuz ve mutlak bir biçimde yüklenmektedir. Kadının aile içerisindeki konumu, itaat ve sadakat ekseninde biçimlenen, iradeden yoksun bir toplumsal rol olarak ortaya çıkmaktadır (Korkmaz, 2022).

Dinnerstein’ a göre kadınlar ataerkil düzenin sadece mağduru değil aynı zamanda bu yapının oluşumuna ve sürdürülmesine katkı sunan aktörler de olabilir. Toplumda güç ilişkilerini belirleyen süreçlerde hem erkekler hem de kadınlar rol oynar. Özellikle yaşça büyük ya da ekonomik ve sosyal açıdan daha avantajlı konumdaki kadınlar, mevcut sistemden fayda sağladıkları için ataerkil değerlerle uyumlu davranmayı tercih edebilir (akt. Hunnicutt, 2009: 564). Bu noktada Deniz Kandiyoti’ nin “*ataerkil pazarlık*” kavramı önemli bir çerçeve sunar. Kandiyoti (1988:275)’ ye göre kadınlar, ataerkil düzene tamamen direnmek ya da boyun eğmek yerine içinde bulundukları tarihsel ve kültürel koşullara göre stratejik uyum yolları geliştirirler. Bu doğrultuda bazen ataerkil düzene uyum sağlayarak bazen de bu düzenin sunduğu sınırlar içinde kendilerini korumaya ve güç kazanmaya çalışırlar.

Kadınların yaşam döngüsü boyunca güç konumları değişkenlik göstermektedir. Yaş, eğitim düzeyi ya da medeni durum gibi faktörlerdeki değişimler, toplumsal ilişkilerdeki güç dengelerini artırabilir ya da azaltabilir. Kadınların sahip oldukları bazı güç türleri çoğu zaman erkeklerle olan toplumsal ya da kişisel ilişkiler üzerinden şekillenir. Böylelikle ataerkil tahakküm, kadınları aynı şekilde etkilemekten ziyade onları farklı konum ve koşullarda etkileyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Kadınları koruma fikrini yücelten ataerkil düzen, bu korumayı herkese eşit şekilde sunmaz. Bazı kadınlar için güvenlik alanı yaratırken diğerlerini dışarda bırakır. Bunun sonucunda erkek korumasına bağımlı hale gelen kadınlar, özne olma kapasitelerini yitirerek daha muhtaç ve savunmasız bir konuma itilir. Bu durum şiddet tehdidinin varlığıyla birleştiğinde, kadınları bu korumayı kabule zorlar ve ortaya “*koruma paradoksu*” olarak adlandırılan çelişkili bir yapı çıkar (Hunnicutt, 2009:565).

Ataerkil düzen, kadını kendi kararlarını alan bir özne olmaktan çıkarıp erkeğe hizmet eden ikinci planda bir konuma yerleştirmesiyle ilişkilerdeki eşitlik zemini baştan zedelenir. Bu yapısal asimetride, kadınların toplum içinde kendilerini ifade etmeleri zorlaşırken eşit ve adil

ilişkiler kurmaları da imkânsız hâle gelir. Gerçek anlamda eşitliğe dayanan bir ilişki biçimi ise toplumsal cinsiyet rollerini üreten ve sürdüren yapısal normların dönüştürülmesiyle mümkün olabilir. Ancak erkekler, kıskançlık ve sahiplenme gibi gerekçelerle şiddet davranışlarını meşrulaştırırken; aile bireyleri ve toplumsal çevre de çoğu zaman bu şiddeti sorgulamak yerine sessiz kalmaktadır. Kadınların bu tür ilişkilerden uzaklaşamamasının ardında ise yapısal eşitsizlik, toplumsal baskı, ekonomik ve duygusal bağımlılık yer alır (Chollet, 2023). Bu noktada kadınların yapısal eşitsizlikleri aşarak özgürleşmelerinde ekonomik koşulların belirleyici olduğu vurgulanmıştır (Ellsberg vd., 2015; Hooks, 2016). Hooks (2016:66)’ a göre kadınların ataerkil ilişkilerden özgürleşebilmeleri için yeterli gelir ve esnekliğe imkân tanıyan iş koşullarına sahip olmaları gerekmektedir.

Papp ve arkadaşları (2017) tarafından Amerika’ da yürütülen çalışmada, kadın katılımcıların romantik inançlarına, kontrolcü davranışları romantik bulma eğilimlerine ve mevcut ya da en son romantik ilişkilerinde yaşadıkları fiziksel ve psikolojik şiddet deneyimlerine dair veriler toplanmıştır. Bulgular, romantik inançların (romantizme inanma, ilişkilere yüksek değer verme, kıskançlığı olumlu görme) partneri kontrol etmeye yönelik davranışları romantik olarak algılamaya yol açtığı bulunmuştur. Bu algı da kadınların hem fiziksel hem de psikolojik şiddet yaşama ihtimalini artırmaktadır. Özellikle kıskançlığı romantik görme ilişki şiddetiyle doğrudan ilişkili bulunmuştur. Sonuçlar, romantik inançların tek başına şiddeti öngörmediğini, ancak kontrolcü davranışları normalleştirerek dolaylı biçimde şiddete zemin hazırlayabileceğini göstermektedir.

Battal ve Apay (2022), farklı statüye sahip kadınların kıskançlık düzeylerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları araştırmada; evli ve çocuksuz olan kadınların kıskançlık düzeylerinin yüksek olduğu ve çocuk sahibi olmanın kıskançlık düzeyiyle negatif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Çocuk sahibi olamamanın sadakatsizlik riski barındırması sebebiyle kıskançlık düzeylerinin yüksek olabileceğiyle ilişkilendirilmiştir

1.3.1.5. Kıskançlığın Romantik İlişkilerdeki Yeri

MacKinnon’un yaklaşımı, toplumsal cinsiyet kimliklerinin “eril” ve “dişil” olarak iktidar ve boyun eğmenin erotikleştirilmiş temsilleri etrafında şekillendiğini savunur. Bu çerçevede modern aşk, erkek egemenliğini ve kadın itaatini estetikleştirerek yeniden üretir. Tahakküm-itaat ilişkisi kültürel olarak “uyumlu birliktelik” adı altında meşrulaştırılır (akt. Chollet, 2023: 60). Chollet (2023)’ e göre bu romantik yapı, kültürel imgelerle sınırlı kalmayarak gündelik ilişki pratiklerine de yansımaktadır. Kadınlar, romantik ilişkilerde ev içi sorumlulukları ve duygusal emeği çoğunlukla kendiliğinden üstlenirken; erkekler, daha

konforlu ve destekleyici bir ilişki deneyimler. İlişki içerisindeki bu eşitsizlik sorgulanmaksızın doğal kabul edilir.

Erchull ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan araştırmada, kadınlar ve erkekler arasında evlilik ve çocuk sahibi olma arzusu açısından anlamlı bir fark bulunmadığı ancak toplumda bu konuda yanlış bir algının yaygın olduğu ortaya konmuştur. Katılımcılar, “tipik” bir kadının evlenme ve çocuk sahibi olma konusunda erkeklerden daha istekli olduğunu düşünmektedir. Bu algı, kadınların ilişkilerde daha çok çaba harcayarak daha az güce sahip oldukları güç dengesizliği ile açıklanmıştır. Tam aksine araştırma verileri, kadınlar ve erkeklerin bu arzularının benzer olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma, kadınların evlilik ve çocuk arzularının ileride ev işi ve çocuk bakımına ne kadar katılacaklarına dair beklentilerini etkilediğini, erkeklerde ise bu yönde bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar üzerinde ev içi sorumluluklara yönelik baskı yarattığı şeklinde açıklanmıştır.

Yapısal eşitsizliğin yoğun olduğu ilişkilerde kıskançlık daha sık gözlemlenmektedir (Clanton, 1996). Romantik ilişkilerde sadakatin kanıtı olarak idealize edilen kıskançlık, bireyleri tek eşliliğe yönlendirerek ilişkilerdeki eşitsizlikleri gizleyen bir kontrol aracı haline gelir (Mint, 2010; Papp vd.,2017). İlişki içerisindeki yapısal eşitsizliklerin bir yansıması olarak ise kadınlar daha kıskanç bireyler olarak algılanırken; cinsiyet eşitliğinin artması, özellikle kadınlar arasında kıskançlık düzeyinin azalmasıyla ilişkilendirilmiştir (Clanton, 1996). Buna karşın kıskançlığa olumlu anlamlar yüklemek, kadınlara yönelik geleneksel ve cinsiyetçi tutumları benimseme eğilimiyle ilişkili bulunmuştur (Hartwell vd.,2015).

Kıskançlık, birçok kültürde sevginin doğal ve kaçınılmaz bir parçası olarak görülse de aslında ataerkil normlar, mülkiyet ilişkileri ve toplumsal yapılar tarafından şekillendirilmiş bir duygudur. Özellikle tek eşlilik normu içinde kadınlar, erkeklerin “mülkü” gibi konumlandırılarak kıskançlık, bir sahiplenme ve denetim aracı hâline gelir. Bu durum, kıskançlığın romantik ilişkilerde sevgiyle özdeşleştirilmesine rağmen öfke, güvensizlik ve hatta şiddet gibi yıkıcı sonuçlara yol açmasına neden olmaktadır (Chollet, 2023; Goldman, 2006; Hartwell vd., 2015; Mint, 2010; Papp vd., 2017).

Heteronormatif ilişkilerde özellikle kadının sadakatine duyulan kuşku, kıskançlığı artırarak şiddetin gerekçesi hâline gelir (Buss, 2013; Hunnicutt, 2009; Ozaki& Otis, 2017; Wilson& Daly, 1992). Araştırmalara göre erkekler için partner sadakatsizliği ya da ilişkiyi kaybetme korkusu, saldırgan davranışlar için temel tetikleyicilerinden biridir (Buss, 2013; Daly vd., 1982; Hunnicutt, 2009; Wilson& Daly, 1992). Bu şiddet, kimi zaman hamile kadınlara yönelen fiziksel saldırılara kadar vararak partner cinayetlerinin gerekçelerinden biri olarak

karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın kadınların partnerlerine yönelik öldürücü şiddet oranı çok daha düşüktür ve bu tür vakalar çoğunlukla hayatta kalma güdüsü ya da sürekli istismara maruz kalmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Hunnicut, 2009:556; akt. Buss, 2013:160).

Kadınlar için şiddet, bir ilişkiyi tehdit eden olumsuz bir durum olarak algılanırken; güvenlik duygusu, bakım ve ilişkisel süreklilikle ilişkilendirilir. Öte yandan erkeklerde ise şiddet; bağ kurma zorluğu, güven kaybı ya da bireyleşme ihtiyacının ifadesi olabilmektedir. Özellikle mahrem ilişkilerde ortaya çıkan şiddet, erkeklerin duygusal ifade yetersizliklerini ve ilişki dinamiklerine dair bilgi eksikliklerini de yansıtır (Gilligan, 1982:44-45).

Ozaki ve Otis (2017) tarafından yapılan kültürler arası araştırma, yakın partner şiddetinin temelinde baskınlık arzusu, toplumsal cinsiyet düşmanlığı, kıskançlık, olumsuz atıflar ve şiddetin meşrulaştırılmasının yattığını ortaya koyar. Özellikle Asya toplumlarında erkekler, partner sadakatsizliğini şiddet için geçerli bir gerekçe olarak görme eğilimindedir. Bu algı kadınların ilişkilerde itaatkâr ve edilgen roller üstlenmesini bekleyen toplumsal normlarla beslenmektedir. Aynı araştırmada Asyalı erkek öğrencilerin ataerkil inançlara daha yatkın olduğu, hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygulama eğilimlerinin Avrupalı akranlarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu eğilimler, erkek otoritesinin sorgulanamazlığı ve kadın üzerindeki tahakkümün meşruluğu gibi toplumsal kabullerin kıskançlık ve şiddet arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği sonucuna varılmıştır.

Ekvador'un kuzeyinde düşük gelirli evli bireylerle yapılan görüşmeler, erkek kıskançlığının kadınlara yönelik ilişki içi şiddetle bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Bulgulara göre erkek kıskançlığı, kontrol edici davranışlarla ve cinsel şiddetle güçlü şekilde ilişkilirken; kontrol edici davranışlar ise hem fiziksel hem cinsel şiddetin habercisidir. Katılımcıların çoğu kıskançlığı "aşkın göstergesi" olarak tanımlamış ve toplum dedikodusu, kadınların iş gücüne katılması ve cinsel ilişkiyi reddetmelerinin kıskançlık için tetikleyici olduğu belirtilmiştir. Bulgulanan tetikleyici unsurların erkeklerin kadınlara yönelik kontrol, baskı ve şiddet uygulamasını meşrulaştıran sosyal mekanizmalar olarak işlev gördüğü bulgulanmıştır (Buller vd., 2023).

Günümüzde modern ilişki yapısının değişimine dair Küçükdağ ve arkadaşları (2023)'nin 12 çiftle yürütmüş oldukları araştırma, romantik ilişkilerin duygusal bağdan ziyade karşılıklı tahakküm ve çıkar ilişkisine dönüştüğünü göstermektedir. İlişkilerde güç mücadelesinin çift yönlü yaşanarak partnerlerin birbirini test etme, kontrol etme ve denetim altına alma stratejileri geliştirdiği öne sürülmüştür. Kıskançlık, gözetim ve şiddet gibi unsurların ilişkilerde sıklıkla görüldüğü, tüketim toplumunun da etkisiyle maddi beklentiler ve statünün ilişki dinamiklerinde belirleyici olduğu sonucuna varılmıştır.

Mint (2010), kıskançlık üzerinden kurulan kontrol pratiklerine karşı bireylerin zamanla eleştirel bir farkındalık geliştirebileceğini öne sürer. Ona göre kıskançlığın ilişkideki işlevinin sorgulanması, sınırlarının belirlenmesi ve bu duygunun normatif baskıdan ayrıştırılması daha eşitlikçi ve sağlıklı iletişim temelli ilişkilerin kurulmasına katkı sağlar. Ancak bazı bireylerin kıskançlığı bilinçli olarak tetikleyerek partner üzerinde güç kurma aracı olarak kullandığı da görülmektedir. Bu strateji, kıskançlığın kültürel olarak sevginin bir kanıtı olarak idealize edilmesinden beslenir ancak kültürel normlar her ne kadar kıskançlığı ilişkiyi korumaya yönelik doğal ve meşru bir tepki olarak tanımlasa da bu duygunun gerçekten ilişkiyi destekleyip desteklemediği her zaman açık değildir.

1.3.2. ROMANTİK İLİŞKİLERDE YATIRIM MODELİ VE KISKANÇLIK

Romantik ilişkilerde bireylerin ilişkiyi sürdürme ya da sona erdirmeye yönündeki kararlarını anlamlandırmak amacıyla Caryl E. Rusbult (1980;1983) tarafından *Yatırım Modeli* ile test edilmiştir. Bu modele göre bireylerin ilişkilerden elde ettikleri memnuniyet, ilişkide elde edilen ödüller ile karşılaştıkları maliyetlerin bireyin beklentileriyle karşılaştırılması sonucu oluşur. Ancak ilişkiye olan bağlılık, memnuniyetle sınırlı değildir. Bireyin ilişki dışında sahip olabileceği alternatifler ve ilişkiye yapılan yatırımlar da belirleyici olmaktadır. Bahsedilen yatırım kavramı; duygusal emek, zaman, paylaşılan anılar, ortak sosyal çevre gibi içsel ve dışsal kaynakları kapsar. Yapılan yatırımların geri alınmasının zor olması, bireyin ilişkiyi sürdürme eğilimini güçlendirir. Dolayısıyla bireyin ilişkide kalma olasılığını artıran temel unsurlar:

- *yüksek yatırım,*
- *düşük alternatif değeri ve*
- *yüksek memnuniyettir* (Rusbult 1980; 1983).

Rusbult (1983)'ün yedi ay süren boylamsal araştırması, Yatırım Modeli' nin öngörülerini ampirik olarak desteklemiştir. Araştırmada, ilişkinin başında ödüllerin memnuniyeti artırdığı ancak zamanla artan maliyetlerin memnuniyeti düşürerek bağlılığı zayıflattığı gözlemlenmiştir. Özellikle terk edilen bireylerin, düşük tatmine rağmen yüksek yatırım ve yetersiz alternatifler nedeniyle ilişkide kalmaya devam ettikleri ve bu durumun bir tür "duygusal tutsaklık" hissiyle açıklanabileceği belirtilmiştir.

Bringle ve arkadaşları (1983) tarafından yapılan erken dönem çalışmasında ilişkiye yapılan yatırım ve kıskançlık arasındaki ilişkiye dair; aynı bireyin farklı ilişki türlerinde farklı düzeylerde kıskançlık tepkileri gösterebildiği ortaya konulmuştur. Bu farklılığın temelinde bireyin ilişkiye yaptığı göreceli yatırım düzeyinin yer aldığı öne sürülmüştür. Bir ilişkiden daha fazla fayda sağlayan birey, ilişkiyi kaybetme riski karşısında daha savunmasız ve ilişkiye daha

bağımlı hale gelmektedir. Bu nedenle göreceli katılım (yani tarafların ilişkiye ne ölçüde yatırım yaptığı) bireylerin yaşadığı rahatsızlık ve tehdit algısı üzerinde belirleyici bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Khurana ve Ahuja (2020), evli ve flört ilişkisi olan bireylerin kıskançlık düzeylerini Yatırım Kuramı çerçevesinde ele almıştır. Evli bireyler, partnerleriyle ortak bir yaşamı paylaşmaları, duygusal ve maddi yatırımlar yapmaları ile çocuk sahibi olma gibi faktörler sayesinde ilişkilerine daha güçlü bir bağlılık geliştirir. Bu yüksek yatırım düzeyi, yaşanan sorunların daha kolay aşılmasını sağlayarak ilişkinin sürekliliğini destekler. Buna karşılık flört ilişkilerinde görülen yüksek kıskançlık düzeyinin ilişkinin bağlılık düzeyine dair belirsizliklerden ve evlilikte var olan örtük kuralların bu tür ilişkilerde bulunmamasıyla ilişkilendirilmiştir.

Büyüksahin ve Hovardaoğlu (2007)'nin yürüttüğü kapsamlı nicel çalışmada, Yatırım Modeli'ne ait değişkenlerin ilişki türlerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırma, bireylerin ilişkiyi olumlu değerlendirme düzeyi, ilişkide kendini güvende hissetme, bağlılık ve gelecek planı yapmanın hem ilişki doyumunu hem de ilişkiye yapılan yatırımları anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Araştırmada, flört ilişkisine sahip olanların diğer ilişki türlerine göre ilişki doyumları ve ilişkiye yaptıkları yatırımların düşük olduğu; alternatifleri değerlendirme düzeylerinin ise yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı çalışmada cinsiyet faktörü de incelenerek erkeklerin kadınlara kıyasla mevcut ilişkileri dışında başka ilişki olasılıklarını daha olumlu değerlendirme eğiliminde oldukları görülmüştür. Öte yandan çalışmaya katılan evli kadınlar, alternatiflerin niteliğini en olumsuz değerlendiren grup olarak öne çıkmıştır.

Terzi İlhan ve Işık (2017) tarafından evli bireylerin ilişkilerini sürdürme kararları Yatırım Kuramı bağlamında ele alınmıştır. Katılımcı deneyimlerine yer verilen çalışmada katılımcılar tarafından ifade edilen ilişki ödülleri arasında partnere ilişkin olumlu duygular, ilişkinin olumlu özellikleri ve ilişkisel kazançlar (düzenli hayat vb.) sıklıkla ifade edilmiştir. Buna karşın ifade edilen bedeller arasında sınırlama/kısıtlama (zamanın ve sosyal çevrenin partnere göre ayarlanması, özgürlüğün kısıtlanması vb.), kariyer, sorumluluk ve maddi destek yer almaktadır. İlişkiye yapılan yatırımlar arasında ise fedakârlık, çaba ve çocuk temalarına sıklıkla değinilmiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların ilişkide algıladıkları ödüllerin bedellere kıyasla daha fazla olması yapılan yatırımlarla birlikte değerlendirildiğinde Yatırım Modelini destekleyen nicel araştırmalarla örtüşen nitel bulgular sunduğu belirtilmiştir.

Yatırım Kuramı ile kıskançlığın ilişkilendirildiği çalışmada; bireylerin romantik ilişkilerine yaptıkları yatırımın kıskançlık deneyimini ve kıskançlığın ifade edilme biçimini

etkileyebileceği öne sürülmüştür (Bevan, 2008). Yatırım Kuramına göre memnuniyet, alternatiflerin çekiciliği ve ilişkiye yapılan yatırım bir ilişkinin kalıcılığını belirleyen unsurlardır (Rusbult, 1980;1983). Bevan (2008) tarafından bu kuramsal çerçeve kullanılarak bireylerin ilişkiye daha fazla yatırım yaptıklarında kıskançlık düzeyinin arttığı, özellikle ilişkiyi tehdit altında hissettiklerinde daha yoğun kıskançlık yaşadıkları bulgulanmıştır. Araştırmanın sonucunda yatırım düzeyi arttıkça bireylerin ilişkiyi koruma güdüsünün arttığı, kıskançlık gibi koruyucu tepkilerin daha sık ortaya çıkmasına neden olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmada, algılanan alternatiflerin kalitesi arttıkça romantik kıskançlık düzeyinin arttığı ortaya konulmuştur. Yani birey, ilişki dışı seçeneklerin cazip olduğunu düşündüğünde partnerinin de alternatiflere yönelme ihtimalini sorgulayarak kıskançlık duygusunu yoğun yaşamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA TASARIMI VE ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, romantik ilişkilerde deneyimlenen kıskançlık duygusunu toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında çözümleyerek bu duygunun güven olgusu ile nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ve bireylerin ilişkisel deneyimlerini ne şekilde biçimlendirdiğini kapsamlı biçimde ortaya koymaktır. Çalışma, kıskançlığın yalnızca bireysel deneyimlenen duygusal tepki değil aynı zamanda toplumsal beklentiler, cinsiyet normları ve güç ilişkileriyle iç içe geçmiş bir psikososyal yapı olduğunu varsaymaktadır.

Bu çerçevede araştırma, kadın ve erkeklerin kıskançlık deneyimlerini hangi davranış kalıplarıyla dışa vurduklarını, bu kalıpların toplumsal cinsiyet normlarıyla ne ölçüde uyumlu ya da çatışmalı olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın temel sorusu:

“Romantik ilişkilerde kıskançlık nasıl deneyimlenmektedir ve bu deneyimler toplumsal cinsiyet rollerine göre nasıl farklılık göstermektedir sorusudur.”

Araştırmada bu temel soruya bağlı olarak şu alt sorulara cevap aranmıştır:

1. Romantik ilişkilerde kıskançlık duygusu hangi durumlarda deneyimlenir ve bu duyguyu genellikle hangi davranış ya da olaylar tetikler? Kıskançlık hisseden birey, bu duygu karşısında nasıl bir baş etme stratejisi geliştirir ve bu stratejiler ilişkisel dinamikleri nasıl etkiler?
2. Toplumsal cinsiyet normları, bireylerin kıskançlık yaşama ve ifade etme biçimini nasıl şekillendirmektedir? Kültürel normlar, aile yapısı ve sosyal çevre bireyin kıskançlıkla ilgili inanç ve tutumlarını nasıl belirler?
3. Romantik ilişkilerde güven duygusu ile kıskançlık arasında nasıl bir ilişki kurulmakta, güven eksikliği kıskançlık davranışlarını nasıl beslemektedir?
4. Farklı ilişki türleri (örneğin evlilik, flört, açık ilişki) kıskançlık deneyimini ve ilişki içindeki sorunları nasıl şekillendirir?

Ayrıca çalışmada, kıskançlık duygusunun patolojik düzeye ulaşması hâlinde ortaya çıkabilen kontrol edici davranışlar, psikolojik baskı, duygusal manipülasyon gibi ilişkiyi dönüştüren unsurlar da çok katmanlı olarak değerlendirilecektir. Bu yönüyle araştırma, bireylerin kıskançlığı nasıl deneyimlediklerinin yanı sıra bu deneyimin kültürel ve toplumsal bağlamla nasıl etkileştiğini anlamayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulguların hem toplumsal cinsiyet temelli davranış kalıplarının sorgulanmasına hem de ilişkilerde sağlıklı sınır kurma becerilerinin desteklenmesine katkı sunması beklenmektedir.

|Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Romantik ilişkilerde kıskançlık bireylerin duygusal bağılıklarını, güven beklentilerini ve ilişkideki konumlarını anlamlandırma biçimlerinden biri olarak işlev görebilmektedir. Ancak bu duygu, belirli eşikleri aştığında bireyler arası sınır ihlallerine, kontrol edici davranışlara ve psikolojik baskı süreçlerine evrilerek ilişkideki sağlıklı dinamiği bozabilmektedir. Kıskançlık, bu bağlamda yalnızca içsel bir duygulanım değil, toplumsal cinsiyet normlarının şekillendirdiği ilişkisel pratiklerin bir parçasıdır.

Geleneksel toplumsal normlar erkeklerin kıskançlığı sahiplenici ve denetleyici biçimlerde dışsallaştırmasına neden olurken kadınların bu duyguyu daha çok içselleştirerek pasif başa çıkma stratejilerine ya da duygusal manipülasyona yöneldiği gözlemlenmektedir. Bu farklılaşma, kıskançlığın bireysel yaşanan bir duygu olmanın ötesinde cinsiyet temelli sosyal rollerin yeniden üretildiği bir alan olduğunu göstermektedir. Literatüre bakıldığında erkeklerin kıskançlık nedeniyle başvurduğu fiziksel ve psikolojik denetim davranışlarının zamanla sistematik bir şiddet döngüsüne dönüşmesi, ilişkisel özgürlüğün sınırlandırılması açısından ciddi sonuçlar doğurabilmektedir.

Literatürde kıskançlık olgusuna ilişkin çalışmalar genellikle psikolojik perspektiften ele alınmaktadır. Bireylerin duygusal süreçlerine odaklanılmakta ancak bu sürecin toplumsal bağlamı büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Türkiye bağlamında ise kıskançlık, toplumsal cinsiyet dinamikleri ve güven ilişkisiyle birlikte yeterince bütüncül bir biçimde incelenmemiştir. Özellikle nitel yöntemlerle bireysel anlatılara dayalı, derinlemesine veri sağlayan çalışmaların azlığı bu alandaki ampirik açığı artırmaktadır.

Bu araştırma, toplumsal cinsiyet rolleriyle örülmüş kıskançlık tepkilerinin bireyler arası ilişkilere ne tür etkilerde bulunduğunu açığa çıkarmayı hedefleyerek hem literatürdeki kuramsal boşluklara yanıt üretmeyi hem de bireylerin kontrolcü ilişki kalıplarını sorgulamalarına olanak tanıyacak eleştirel bir perspektif geliştirmeyi amaçlamaktadır. Elde edilecek bulguların, yalnızca akademik literatüre değil, aynı zamanda psikolojik danışmanlık, çift terapisi ve toplumsal cinsiyet eğitimi gibi uygulamalı alanlara da yönlendirici katkılar sunması beklenmektedir.

|Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırma, nitel bir yaklaşım çerçevesinde bireylerin romantik ilişkilerde yaşadıkları kıskançlık deneyimlerini ve bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet bağlamındaki yansımalarını anlamaya yöneliktir. Araştırma sürecine ilişkin temel sayıltılar aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun, bireylerin romantik ilişkilerde kıskançlık deneyimlerini ve bu deneyimlere dair algılarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde ortaya koymakta yeterli olduğu varsayılmaktadır.
- Katılımcıların, görüşme sırasında kendilerine yöneltilen sorulara dürüst, içten ve kişisel deneyimlerine dayalı biçimde yanıt verdikleri varsayılmaktadır. Yanıtların sosyal olarak kabul edilebilir cevaplar değil, bireyin kendi yaşantısına dair özgün anlatımlar sunduğu kabul edilmektedir.
- Katılımcıların ilişki süresi, ilişki biçimi ve kişilik özellikleri açısından çeşitlilik göstermeleri araştırma amacına katkı sağlayan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu çeşitliliğin, kıskançlık olgusuna ilişkin anlam dünyasını zenginleştirdiği varsayılmaktadır.
- Araştırmanın yürütüldüğü kültürel bağlam (Antalya- Van) ilişkisel dinamikler, toplumsal cinsiyet rolleri ve kıskançlıkla ilgili tutumlar üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, elde edilen bulguların evrensel değil, kültüre özgü çıktılar sunduğu varsayılmaktadır.
- Görüşmelerin yapıldığı ortamların (yüz yüze ya da çevrim içi) gizlilik, mahremiyet ve güven duygusu açısından uygun koşullarda gerçekleştiği, bu durumun katılımcıların deneyimlerini rahatlıkla paylaşmalarına katkı sunduğu varsayılmaktadır.
- Kodlama ve analiz sürecinde araştırmacının öznel etkisini minimize etmeye yönelik sistematik yaklaşımlar benimsendiği varsayılmaktadır.

|Araştırmanın Yaklaşımı ve Araştırma Deseni

Bu araştırma, bireylerin romantik ilişkilerde deneyimledikleri kıskançlık olgusunu toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde anlamaya yönelik olarak yapılandırılmış nitel bir çalışmadır.

Nitel araştırma yaklaşımı, bireylerin yaşantılarını, ilişkisel bağlamlarını ve belirli olgulara yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeye odaklanır. Bu yaklaşım, bireyi içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve duygusal bağlamla birlikte değerlendirir. Anlam üretimi süreci, yalnızca dış gözlemlerle değil; bireyin kendi deneyimlerini, anlatılarını ve ilişki örüntülerini nasıl ifade ettiğini dikkate alarak yürütülür. Bu nedenle bireylerin deneyimlerinin, kendi yaşam bağlamları içinde derinlikli, çok katmanlı ve anlam merkezli biçimde değerlendirilmesi önem taşır. Nitel araştırma, nesnel gerçekliği ölçen nicel yöntemlere bir karşıtlık değil; farklı bir bilgi üretme biçimi ve alternatif bir epistemolojik yaklaşım olarak konumlandırılır. Özellikle kadın araştırmaları ve feminist sosyal bilimler literatüründe, doğa bilimlerine özgü evrenselci ve eril

yöntem anlayışına karşılık; bağlama duyarlı, deneyim temelli ve öznelliği dışlamayan yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Kadınların gündelik yaşantılarına, duygusal deneyimlerine ve ilişkisel örüntülerine odaklanan bu yaklaşım, bilimsel bilgiyi bireylerin kendilerini anlama ve ifade etme süreçleriyle ilişkili bir içerikte ele alır (Mayring, 2011: 2–11).

Bu araştırmada, bireylerin romantik ilişkilerde kıskançlık deneyimlerini toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında nasıl algıladıkları ve ifade ettikleri anlaşılmak istendiğinden nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Kıskançlık kişisel, ilişkisel ve toplumsal bağlamlarla şekillenen çok katmanlı bir deneyim olduğundan bu olgunun bireylerin anlatıları, duyguları ve deneyim aktarımları aracılığıyla derinlemesine incelenmesi önemlidir. Nitel yaklaşım, katılımcıların kendi sözcükleriyle deneyimlerini ifade etmelerine olanak tanıyarak kıskançlık davranışlarının ardındaki düşünsel ve duygusal süreçleri açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, bireylerin ilişkilerinde yaşadıkları kıskançlıkla ilgili anlam üretim süreçlerini toplumsal cinsiyet kalıpları ve ilişki dinamikleri ışığında anlamlandırmak, araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda nitel yöntem, çalışmanın derinlikli ve bağlamsal analiz hedefiyle örtüşen en uygun yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada, bireylerin romantik ilişkilerde deneyimledikleri kıskançlık olgusuna ilişkin öznel anlamları derinlemesine kavramak amacıyla, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguyu kendi bakış açılarıyla nasıl deneyimlediklerini anlamaya odaklanan bir yaklaşım olup, kişisel yaşantıların anlam dünyasını görünür kılmayı amaçlar (Wallace&Wolf, 2004: 493–495). Bu yönüyle fenomenoloji, katılımcıların kıskançlık deneyimlerine dair içsel süreçlerini ve duygusal yorumlarını merkeze almayı hedefleyen bu çalışmanın amacına uygun bir yöntemsel çerçeve sunmaktadır.

Araştırmada Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (Interpretative Phenomenological Analysis – IPA) deseni kullanılmıştır. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (IPA), geniş anlamda fenomenolojik araştırma geleneği içinde konumlanan bir desen olmakla birlikte özgün felsefi temellere sahip, yorum merkezli bir araştırma yaklaşımıdır. IPA, Husserl’in deneyimlerin özüne ulaşmayı amaçlayan betimleyici fenomenolojisinden etkilenmekle birlikte, asıl olarak Heidegger, Gadamer ve Merleau-Ponty gibi düşünürlerin geliştirdiği hermeneutik (yorumlayıcı) fenomenoloji çizgisini benimser. Bu nedenle IPA, bireyin yaşadığı olguyu nasıl deneyimlediğini ve bu deneyime nasıl anlam verdiğini araştırır. Araştırmacının bu süreçte pasif bir gözlemci değil, anlamın inşa sürecine aktif biçimde katılan bir yorumlayıcı olduğu varsayılır (Eatough & Smith, 2017).

Bu çalışmada kıskançlık toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel normlar ve ilişki biçimleriyle örölü bir anlam üretim süreci olarak ele alınmıştır. Katılımcıların bu olguyu nasıl yaşadıkları kadar, nasıl yorumladıkları ve bu deneyimi ifade ederken hangi anlatı çerçevelerini kullandıkları da analiz sürecine dâhil edilmiştir. IPA' nın çok katmanlı ve derinlemesine analiz imkânı sunan yapısı sayesinde, her katılımcının anlatısı, kendi kişisel yaşam öyküsü ve ilişki bağlamı içinde ayrıntılı biçimde çözümlenmiştir. Bu bireysel çözümlmelerin ardından, temalar arası örtüşen ve ayrışan yönler yorumlayıcı bir perspektifle değerlendirilmiş, böylece hem tikele hem de genele dair anlam desenleri ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, bu yöntemsel tercih kıskançlık gibi yoğun duygusal içeriğe sahip bir olgunun hem bireysel yaşantı hem de toplumsal bağlam içindeki çok katmanlı doğasını anlamaya olanak tanımaktadır.

Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmada, romantik ilişkilerde kıskançlık deneyimini toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında derinlemesine incelemek amacıyla olasılıklı olmayan örneklem türlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, konuyla ilgili bilgi ve deneyim açısından zengin bireylerin bilinçli olarak seçildiği, olasılık temelli olmayan bir örnekleme yöntemidir. Bu yaklaşım, tesadüfi seçim yerine araştırma sorularına en anlamlı katkıyı sağlayabilecek katılımcıların belirli ölçütler doğrultusunda seçilmesine dayanır. Özellikle nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen bu yöntem, araştırma odağına ilişkin anlamlı, detaylı ve çok boyutlu veriler elde etme imkânı sunar (Koç Başaran, 2017: 490). Çalışmanın örneklem seçiminde, Patton'ın ortaya koyduğu çeşitli amaçlı örnekleme stratejileri arasından belirli ölçütleri karşılayan bireylerin dâhil edilmesini esas alan "ölçüt örnekleme" yöntemi (akt. Koç Başaran, 2017: 491) kullanılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmaya dâhil edilen bireylerin romantik ilişkilerinde kıskançlık deneyimini yaşamış olmaları, bu deneyimlerini açık ve detaylı biçimde ifade edebilecek yeterliliğe sahip olmaları temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Ayrıca ilişki dinamiklerinin daha yerleşik bir düzeyde gözlemlenebilmesi amacıyla katılımcıların en az bir yıldır süregelen romantik bir ilişki içinde olmaları şartı aranmıştır. Buna ek olarak araştırmaya katılım için 18 yaş ve üzeri olmak, gönüllü katılım sağlamak ve ilişki deneyimlerini paylaşmaya istekli olmak diğer ölçütler arasında yer almıştır.

Bu çalışmada veri derinliği ve çeşitliliğini sağlamak, katılımcıların farklı ilişki deneyimlerinden kıskançlık olgusuna dair çok yönlü ve temsili bakış açıları elde edebilmek amacıyla 26 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Nitel araştırmalarda amaç araştırılan olgunun bağlamsal anlamını derinlemesine kavrayabilmektir. Bu noktada 26 kişinin deneyimlerine

başvurmak, verilerin tekrarlayan temalar üzerinden doygunluğa ulaşmasına ve farklı cinsiyet, ilişki süresi ve yaş gruplarından bireylerin kıskançlık deneyimlerinin karşılaştırmalı olarak analizine imkân sağlamıştır. Ayrıca görüşmeler sırasında elde edilen bulguların içerik açısından zenginleştiği ve yeni veri almaya gerek kalmadığı noktada veri doygunluğuna ulaşıldığı görülmüştür.

Nitel Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 25.12.2024 tarih ve 1096326 sayılı onayı ile Ocak–Şubat 2025 tarihleri arasında toplanmıştır.

Görüşmeler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, nitel araştırmalarda derinlemesine veri toplamak için kullanılan esnek ve anlam odaklı bir yöntemdir. Bu görüşmelerde, önceden belirlenmiş ana sorular bulunmakla birlikte katılımcının yanıtlarına göre yeni sorular eklenerek görüşme derinleştirilebilir. Sorular genellikle açık uçludur ve belirli temalar etrafında şekillenir. Böylece katılımcıların deneyimlerini kendi anlatılarıyla ifade etmelerine olanak tanır. Bu yapı hem araştırma odağını korumayı hem de anlatı bütünlüğünü sağlayarak görüşmeci ile katılımcı arasında anlam üretimini destekler (Dömbekçi & Erişen 2022:145-146). Görüşme formu, katılımcıların romantik ilişkilerinde deneyimledikleri kıskançlık durumlarını, bu durumların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisini, ilişki dinamiklerini, güven algılarını ve başa çıkma stratejilerini derinlemesine ele alacak biçimde yapılandırılmıştır. Formda toplam 18 açık uçlu soru yer almaktadır. Soruların uygunluğu için pilot uygulama yapılmamış olmakla birlikte yarı yapılandırılmış görüşme formu literatür doğrultusunda oluşturulmuş, uzman görüşleri alınarak soruların kapsam geçerliliği sağlanmıştır.

Görüşmelerin bir kısmı yüz yüze, bir kısmı ise çevrimiçi platformlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu tercihin temel nedeni, katılımcıların mekânsal olarak farklı yerlerde bulunması ayrıca zaman ve kaynak yönetimi açısından çevrimiçi görüşmeler, araştırmacıya operasyonel kolaylık sağlamıştır. Yüz yüze görüşmeler, katılımcıların mahremiyetini koruyabilecekleri, dikkatlerinin dağılmayacağı sakin ortamlarda yapılmıştır. Çevrim içi görüşmelerde ise görüşme sürecinin güvenliği ve gizliliği her iki taraf için de sağlanmıştır. Tüm görüşmeler katılımcıların izniyle ses kaydına alınmış ve daha sonra deşifre edilerek yazılı hale getirilmiştir. Görüşme süreleri ortalama 25–45 dakika arasında değişmiş; toplamda yaklaşık 280 sayfa deşifre içeriği elde edilmiştir.

Görüşmelerin gerçekleştirilmesinde etik ilkelere azami düzeyde riayet edilmiştir. Her katılımcıya çalışmanın amacı açıklanmış, sürece katılmadan önce aydınlatılmış onamları alınmıştır. Katılımcılara görüşmelerin gizli tutulacağı, kimlik bilgilerinin hiçbir şekilde kullanılmayacağı ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla değerlendirileceği açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca görüşme esnasında ya da sonrasında herhangi bir rahatsızlık hissettikleri durumda süreci durdurma haklarının bulunduğu da vurgulanmıştır. Çevrimiçi gerçekleştirilen görüşmelerde ise katılımcılara görüşme öncesinde aydınlatılmış onam metni elektronik ortamda iletilmiştir. Katılımcılar bu metni okuyup anladıklarını ve gönüllü olarak katıldıklarını belirten onaylarını e-posta yoluyla yazılı olarak ya da çevrimiçi form aracılığıyla beyan etmişlerdir. Görüşmeler ancak bu onay alındıktan sonra başlatılmıştır. Bu yöntem, etik ilkeler doğrultusunda katılımcı haklarını koruyarak sürecin şeffaf ve gönüllülük esasına dayalı yürütülmesini sağlamıştır.

|Verilerin Analizi

Bu araştırma, bireylerin kıskançlık olgusunu toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl deneyimlediklerini anlamak amacıyla tematik analiz yöntemi doğrultusunda MAXQDA Analytics Pro (24.8.0) programı kullanılarak çözümlenmiştir. Tematik analiz yöntemi verilerdeki tekrar eden anlam örüntülerini belirleme, çözümleme ve raporlama sürecidir. Bu yöntem, veri setini sistemli bir biçimde ele alarak hem düzenler hem de derinlemesine ve anlamlı bir şekilde yorumlamaya olanak tanır (Braun&Clarke,2006, s. 79).

Braun ve Clarke (2006) tarafından geliştirilen altı aşamalı sistematik bir sürece dayanarak verilerin analizi şu şekilde gerçekleşmiştir;

- **Veriye Aşinalık Geliştirme:** Araştırma sürecinin ilk adımında, görüşme kayıtları dikkatlice deşifre edilerek yazılı hale getirilmiştir. Her bir katılımcı anlatısı ayrıntılı biçimde belgelenmiştir. Bu aşamada, veriler tekrar tekrar okunarak veriye aşinalık sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmacı, verideki anlam örüntülerine dair ilk izlenimleri geliştirmiştir. Bu süreç, sonraki analiz adımlarında sezgisel ve kavramsal yönlendirmeler sağlamıştır.

- **İlk Kodlamaların Yapılması:** MAXQDA yazılımı aracılığıyla gerçekleştirilen ilk kodlama sürecinde veriler satır satır ve bölüm bölüm taranarak dikkat çeken ifadeler sistematik şekilde kodlanmıştır. Kodlama, katılımcıların ilişkisel dinamiklerini temsil edecek şekilde yapılmıştır. Bu aşamada anlamlı tümceler, tekrarlayan kalıplar ve belirgin ifadeler dikkatle işaretlenmiştir. Kodlar arasında yoğunluk kazanan alanlar bir sonraki aşamaya yön vermiştir.

- **Temaların Oluşturulması:** Kodların içeriksel benzerliklerine ve ilişkilerine göre kümelenmesiyle temalar geliştirilmeye başlanmıştır. MAXQDA' nın “yaratıcı kodlama” ve

"akıllı kodlama" özelliklerinden yararlanılarak kodlar tematik gruplar altında toplanmıştır. Örneğin, kıskançlığın öznel deneyimi, partner kıskançlığı, ilişki dinamikleri gibi temalar bu aşamada hem kavramsal olarak inşa edilmiş hem de veriyle bütünleştirilmiştir.

- **Temaların Gözden Geçirilmesi:** Geliştirilen temalar ikinci bir kodlama ve yeniden okuma süreciyle gözden geçirilmiştir. Bu süreçte bazı temalar yeniden yapılandırılmış, kapsamı çok geniş temalar alt temalara bölünmüş, içerik açısından örtüşen temalar ise birleştirilmiştir. Özellikle “kıskançlığa yüklenen anlamlar” ve “ilişkiye etkileri” gibi üst temalar, farklı katılımcı anlatılarını kapsayıcı hale gelecek şekilde detaylandırılmıştır. Veriyle örtüşmeyen ya da zayıf kalan temalar elenmiş, analiz bütünlüğü gözetilmiştir.

- **Temaların İsimlendirilmesi ve Tanımlanması:** Temalar, içeriklerini en iyi yansıtacak açık ve anlaşılır şekilde adlandırılmıştır. Örneğin, "Romantik İlişkide Kıskançlığın Boyutları", "Kıskançlıkla Baş Etme Biçimleri" gibi tema adları, okuyucunun hem temayı kavramasına hem de içeriğiyle bağ kurmasına imkân tanıyacak biçimde belirlenmiştir. Her tema için kısa tanımlar ve temanın içerdiği kodlar metin içinde sistematik olarak açıklanmıştır.

- **Bulguların Raporlanması:** Son aşamada, oluşturulan temalar araştırma raporunun "Bulgular" bölümünde detaylı olarak sunulmuştur. Her tema altına, temayı temsil eden güçlü katılımcı alıntıları eklenerek anlatımlar desteklenmiştir. Alıntılar, analiz sonuçlarının güvenilirliğini artırmak ve okuyucunun veriyle doğrudan temas kurmasını sağlamak amacıyla seçilmiştir. Temalar ayrıca teorik çerçeve ve mevcut literatürle ilişkilendirilerek yorumlanmış, kıskançlık olgusunun bireysel ve ilişkisel düzeydeki yansımaları kapsamlı biçimde tartışılmıştır.

|Geçerlilik Güvenirlik

Bu araştırmada, nitel veri analizine özgü geçerlik ve güvenirlilik ilkeleri doğrultusunda titiz bir süreç yürütülmüştür. İç geçerlik sağlamak amacıyla görüşmeler birebir deşifre edilerek araştırmacı tarafından defalarca okunmuş, veriye derinlemesine aşinalık geliştirilmiştir. Kodlama süreci, doğrudan verilerden türetilmiş anlamlı birimlere dayandırılmış; temaların oluşumunda içeriksel tutarlılık ve kapsam geçerliliği dikkate alınmıştır.

Farklılıkları içeren örneklem yapısı, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, ilişki türü ve ilişki süresi bakımından çeşitlilik göstermesiyle sağlanmıştır. Bu çeşitlilik, araştırma bulgularının olguya ilişkin daha kapsamlı ve çok boyutlu bir bakış açısıyla değerlendirilmesine katkı sunmuştur.

Ayrıntılı betimleme ilkesi gereği, her bir tema özgün katılımcı ifadeleriyle desteklenerek analiz süreci şeffaf biçimde sunulmuştur. Veriler MAXQDA programı aracılığıyla sistematik

şekilde kodlanmış, kodlar ile temalar arasındaki ilişkiler bütüncül biçimde gözden geçirilmiştir. Kod birimleri arasındaki örtüşmeler, benzerlikler ve farklar analiz edilerek tematik bütünlük gözetilmiştir.

Etik ilkeler doğrultusunda katılımcı gizliliği, aydınlatılmış onam, mahremiyet koşullarının sağlanması ve verilerin yalnızca bilimsel amaçla kullanılması hususlarına titizlikle riayet edilmiştir. Tüm bu süreçler, araştırmanın hem geçerli hem de güvenilir bir şekilde yapılandırılmasına katkı sağlamıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın örnekleme, en az bir yıldır devam eden romantik ilişki deneyimine sahip bireylerden oluşmaktadır. Bu kıstas, kıskançlık duygusunun ortaya çıkış koşullarını belirlemekten çok, bu duygunun ilişkisel bağlam içinde anlamlı, anlatılabilir ve gözlemlenebilir hâle gelmesi için gerekli deneyim derinliğini sağlayacak bir süreklilik zemini oluşturmak amacıyla belirlenmiştir. Bu nedenle kısa süreli ilişkiler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Katılımcıların büyük bölümü, ilişkilerine sevgililik statüsünde başlayıp evlilikle sürdüren bireylerden oluşmaktadır. Bu katılımcıların sevgililik dönemleri en az altı ay sürmüş ve ilişkiler zamanla evlilik formuna evrilmiştir. Saha sürecinde hâlen sevgili statüsünde olup ilişkisini bir yıldan uzun süredir sürdüren bireylere sınırlı düzeyde erişilebilmiştir. Bu durum, günümüz ilişki pratiklerinde uzun süreli sevgililik yapılarına daha az rastlandığını ve ilişkilerin evlilik gibi daha kurumsal formlara daha hızlı geçiş eğiliminde olduğunu düşündürmektedir. Bu örüntü, ilişki biçimlerinin değişen toplumsal dinamiklere ve bireysel tercihlere göre farklılık gösterdiğine işaret etmektedir.

Sevgili ilişki biçiminde olan katılımcılara erişim güçlüğü, günümüz ilişkilerinin postmodern kültürel yapı içinde daha kısa süreli ve geçici olmasıyla da ilişkilidir. Romantik ilişkilerin sürekliliğinin azaldığı, bağlanmanın yerine deneyimsel tatminin öncelendiği bu yeni ilişki biçimleri, sevgililik statüsünün istikrarlı olarak sürdürülememesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle uzun süreli sevgili ilişkisi deneyimine sahip birey sayısının az olması, çalışmanın örneklem niteliği açısından sınırlayıcı bir faktör oluşturmuştur. Geleneksel bağlamda kıskançlık, uzun vadeli bağlanma ve sahiplenme arzusunun bir dışavurumu olarak ortaya çıkarken; postmodern ilişkilerde bu duygu daha çok anlık erişim kaygısı, görünürlük savaşı ve tercih edilme arzusuyla tetiklenmektedir. Dijital platformlardaki etkileşimler, sosyal medyada paylaşılanlar ya da “görülmemek” gibi göstergeler bile kıskançlık tepkilerinin yeni kaynaklarına dönüşmüştür.

Buna ek olarak, araştırma yalnızca heteroseksüel bireylerle sınırlı kalmış olup farklı cinsel yönelim ya da ilişki biçimlerine sahip bireyleri kapsamamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın bulguları, yalnızca belirli bir heteronormatif ilişki örüntüsüne dair çıkarımlar sunmakta ve daha geniş bir yelpazeye genellenemez niteliktedir.

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama aracı sadece yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sınırlı tutulmuştur. Diğer nitel veri kaynakları (gözlem, yazılı anlatı, günlük vb.) kullanılmamıştır. Bu nedenle analiz yalnızca katılımcı beyanlarıyla sınırlandırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1.Araştırma Verilerinin Analizi

Bu bölümde, çalışmada elde edilen nitel veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Çözümleme sonucunda ulaşılan bulgular, belirli temalar altında sınıflandırılarak sistematik bir şekilde sunulmuştur. Analiz süreci, Braun ve Clarke (2006) tarafından tanımlanan altı aşamalı yönteme dayanmaktadır. Bu kapsamda, verilerin kodlanması, örüntülerin belirlenmesi ve temaların oluşturulması adımları izlenmiştir. Kodlama süreci sonunda ana temalar ve alt temalar yapılandırılmış; her bir tema, katılımcı ifadeleriyle desteklenerek ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

3.1.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcıların 14'ü erkek, 12'si kadındır. İlişki süreleri 1,5 yıl ile 23 yıl arasında değişmekte olup bu farklılık katılımcıların ilişki yaşam döngüsünün çeşitli aşamalarını temsil etmelerine olanak sağlamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu üniversite mezunudur; genel olarak eğitim düzeyleri lise, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde çeşitlilik göstermektedir. Bu durum, bireylerin kıskançlık olgusunu anlamlandırma biçimlerine ilişkin sosyal ve bilişsel farklılıkları karşılaştırmalı biçimde değerlendirme imkânı sunmuştur.

Araştırmada, romantik ilişki bağlamlarının kıskançlık deneyimlerine etkisini incelemek amacıyla öncelikli olarak evli ve sevgili ilişkisi içinde olan bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Ancak nitel araştırmanın esnek yapısı doğrultusunda, sahada karşılaşılan ve açık ilişki (Bireylerin birden fazla partnerle cinsel ve/veya duygusal ve romantik etkileşimlerde bulunmayı kabul ettikleri ilişki biçimidir (Fairbrother vd., 2019: 2).) yaşadığını ifade eden bir katılımcının da araştırmaya dahil edilmesi, altern.atif ilişki biçimlerinin temsil edilmesi açısından anlamlı bulunmuştur. Ayrıca bir katılımcı da nişanlılık ilişki statüsünde yer almıştır.

Katılımcıların yaşadıkları coğrafi bağlamlar da dikkate alınarak farklı kültürel yapıların temsil edilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda görüşmeler, Türkiye'nin farklı bölgelerinde yer alan Van ve Antalya illerinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Bu çeşitlilik, kültürel bağlamın kıskançlık algısı üzerindeki etkilerini değerlendirmeye olanak tanımıştır.

Katılımcıların ilişki türlerine göre dağılımı aşağıda sunulmuştur:

- 17 katılımcı evli,
- 7 katılımcı sevgili,

- 1 katılımcı nişanlı,
- 1 katılımcı açık ilişki yaşadığını belirtmiştir.

Söz konusu demografik ve ilişkisel çeşitlilik, araştırmanın temel aldığı kıskançlık olgusunu farklı ilişki türleri, süreleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel bağlamlar üzerinden çok boyutlu olarak değerlendirme imkânı sunmuştur.

Tablo 3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri

Katılımcı ar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	İlişkinin Tipi	İlişkinin Süresi	Yaşadığı Şehir	Doğum Yerleri
K1	Kadın	21	Lisans	Sevgili	4 yıl	Antalya	Almanya
K2	Erkek	26	Lisans	Nişanlı	5 yıl	Antalya	İran
K3	Kadın	29	Yüksek Lisans	Sevgili	9 yıl	Antalya	İstanbul
K4	Kadın	38	Lisans	Evli	14 yıl	Van	Van
K5	Erkek	40	Lise	Evli	18 yıl	Antalya	Antalya
K6	Erkek	35	Doktora	Evli	7 yıl	Antalya	Ankara
K7	Kadın	50	Lisans	Açık İlişki	5 yıl	Antalya	Balıkesir
K8	Kadın	25	Lisans	Sevgili	5 yıl	Van	Hakkâri
K9	Erkek	34	Lisans	Evli	9 yıl	Antalya	Bursa
K10	Erkek	31	Doktora	Sevgili	9 yıl	Antalya	İstanbul
K11	Kadın	32	Lisans	Sevgili	8 yıl	Van	Van
K12	Erkek	44	Lisans	Evli	19 yıl	Van	Van
K13	Erkek	27	Lisans	Sevgili	5 yıl	Antalya	Ankara
K14	Kadın	39	Ön Lisans	Evli	13 yıl	Van	Yozgat
K15	Erkek	35	Lisans	Evli	5 yıl	Van	Hakkâri
K16	Erkek	31	Lisans	Evli	2.5 yıl	Antalya	Manisa
K17	Kadın	28	Lisans	Evli	1.5 yıl	Antalya	Tekirdağ
K18	Erkek	38	Lise	Evli	23 yıl	Van	Şırnak
K19	Erkek	38	Lise	Evli	12 yıl	Antalya	Antalya
K20	Erkek	34	Lisans	Evli	15 yıl	Antalya	Burdur
K21	Kadın	30	Lisans	Evli	2.5 yıl	Antalya	Bursa
K22	Erkek	35	Lisans	Evli	7 yıl	Antalya	Ünye
K23	Kadın	31	Yüksek Lisans	Sevgili	2.5 yıl	Antalya	Sakarya

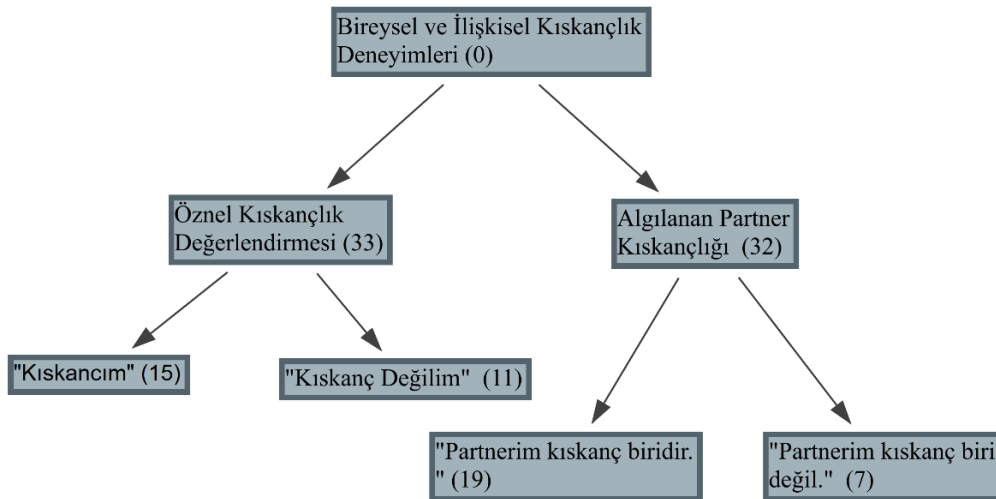
K24	Kadın	26	Lisans	Evli	3 yıl	Antalya	İzmir
K25	Kadın	40	Lisans	Evli	19 yıl	Van	Sivas
K26	Erkek	39	Lisans	Evli	1.5 yıl	Van	Siirt

3.1.2. TEMA 1: Kıskançlık Deneyimleri ve Adlandırılması

Bu temada katılımcıların kıskançlık deneyimlerine, hangi durumlarda kıskançlığın tetiklendiğine, kıskançlığın romantik ilişkilerini nasıl etkilediğine ve kıskançlıkla baş etmek için hangi stratejilere başvurdıklarına yer verilmiştir.

3.1.2.1. Alt Tema: Kıskançlık Deneyimleri ve Kıskançlığı Etkileyen Faktörler

Bu alt tema, katılımcıların kıskançlığı hem kendi iç dünyalarında nasıl deneyimledikleri (öznel kıskançlık) hem de partnerlerinin kıskançlıklarını nasıl algıladıkları (algılanan partner kıskançlığı) üzerinden ele alınmakta ve hangi durumlarda kıskançlığın tetiklendiğine yer verilmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre kıskançlık, bireyin sahip olduğu değişmez bir “öz nitelik” olarak değil ilişki bağlamında beliren, koşullara göre farklı biçimlerde hissedilen ve anlam kazanan bir duygusal deneyimdir. Partnerlerin birbirine olan güven düzeyi, eğitim düzeyi başta olmak üzere yaş, ilişki süresi, toplumsal normlar gibi etkenlerin kıskançlık düzeyini etkilediği görülmüştür. Bu çalışmada katılımcılar “Kıskanç değilim” ifadesi ile duygunun reddini değil onun denetimini ifade etmiştir. Dolayısıyla kıskançlık bireyin geçmiş yaşantıları, değer sistemi, ilişki deneyimleri ve bu deneyimlere yüklediği öznel anlamlarla şekillenmekte; her yeni ilişki durumunda ise yeniden yorumlanmakta ve farklı biçimlerde anlam kazanabilmektedir. Bu bağlamda kıskançlık, “kıskanç mıyım, değil miyim?” sorusuna indirgenmektense bireyin hangi koşullarda bu duyguyu yaşadığını ve nasıl anlamlandırdığını sorguladığı bir deneyim alanı olarak değerlendirilmelidir.

Şekil 3.1. Katılımcıların Öznel ve İlişkisel Kıskançlık Değerlendirmeleri

Katılımcıların kıskançlığa dair değerlendirmeleri, bu duygunun sıklıkla deneyimlendiğini göstermektedir. Erkek katılımcılardan birinin *“Ben aslında kıskanç birisiyim. Yani kıskanırım. Ama bunun dediğim gibi karşı tarafın hayatını olumsuz yönde etkileyebilecek bir boyuta getirmemek için de fazla bir gayret gösteririm. (K12, Evli, Erkek)”* ifadesi, kıskançlık deneyimlediğinde bastırma veya kontrol altında tutma eğilimde olduğunu göstermektedir. Katılımcı bu duygusunu partnerine ya da ilişkisine olumsuz şekilde yansıtmamaya çalışmaktadır. Bu bulgu, literatürde erkeklerin kıskançlık durumunda sosyal kısıtlama, öfke gibi daha dışa dönük ve kontrolcü davranışlar sergilediğini belirten araştırmalarla (Buss, 1988; Buss&Shackelford, 1997; Daly vd.,1982; Mint, 2010; White, 1981b) örtüşmemektedir. Ayrıca geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen bireylerin daha kıskanç olduğunu öne süren araştırmalar (Hartwell, 2015; Hupka&Bank, 1996; Kaplan&Tasa, 2022) göz önünde bulundurulduğunda; katılımcının bu tutumu, geleneksel cinsiyet rollerini benimsemediği ve partneriyle olan ilişkisinde belirleyici olmadığı düşünülmektedir.

Katılımcılar arasında özellikle erkekler, gençlik döneminde ya da romantik ilişkinin ilk evrelerinde kıskançlığı daha yoğun hissettikleri ancak zamanla bu duygunun azaldığını *“Kıskançlık şöyle o flörtün ilk dönemlerinde, o da yaş dönemiyle de alakalı. O zamanlar kıskançtım. Ama zamanla işte insan kendisi de değişiyor. Yaşadığı çevre, koşullar, aldığı eğitimlerde değiştiriyor. Artık yani kıskanç sayılmam.(K20, Evli, Erkek)”* şeklinde ifade etmektedir. Katılımcının ifadesi, kıskançlığın özellikle ilişkinin başlarında ve evlilik dışı bağlamlarda daha yoğun yaşandığını ortaya koyan önceki araştırmalarla (Afifi&Reichert, 1996; Aylor&Dainton, 2001; Braiker&Kelly, 1979; Bringle vd., 1983; Demirtaş, 2004; Khurana&Ahuja, 2020; Pines&Aronson, 1983; Sümer&Arıca, 2018) tutarlılık göstermektedir. Literatürde ilişki süresinin artmasıyla beraber çiftlerin geleneksel tutumları benimsediği (Kaplan&Tasa; Öcal Yüceol, 2016) ve evli bireylerin daha kıskanç olduğu (Kaplan&Tasa, 2022) önceki araştırmalarla örtüşmemektedir.

Kadın katılımcıların bir kısmı kıskançlık duygusunu nadiren yaşadıklarını ifade etmiştir. Örneğin bir katılımcı, *“Hatta hiç kıskanmıyorum. Yani çok. 14 sene içerisinde çok böyle bir kere kıskandım. O da kıskanmadım yani hani. Bir şey de söylemedim. Ve benim gözümün önünde eşimi sevdiğini iddia eden birisine bile çok daha anlayışlı davranmışımdır. Değilim yani. (K4, Evli, Kadın)”* diyerek kıskançlık duygusunun ilişkisinde belirleyici bir rol oynamadığını vurgulamıştır. Katılımcının ifadesi, kıskançlığın tehdit algılandığında romantik bağı korumaya yönelik içgüdüsel bir tepki olarak ortaya çıktığını (Buss vd., 1992; Buss&Shackelford, 1997; Buss, 2000; Buss&Haselton, 2005; Buunk&Fernandez, 2020; Clanton, 1996; Demirtaş, 2004; DeSteno vd., 2002; Pines&Aronson, 1983), kadınların

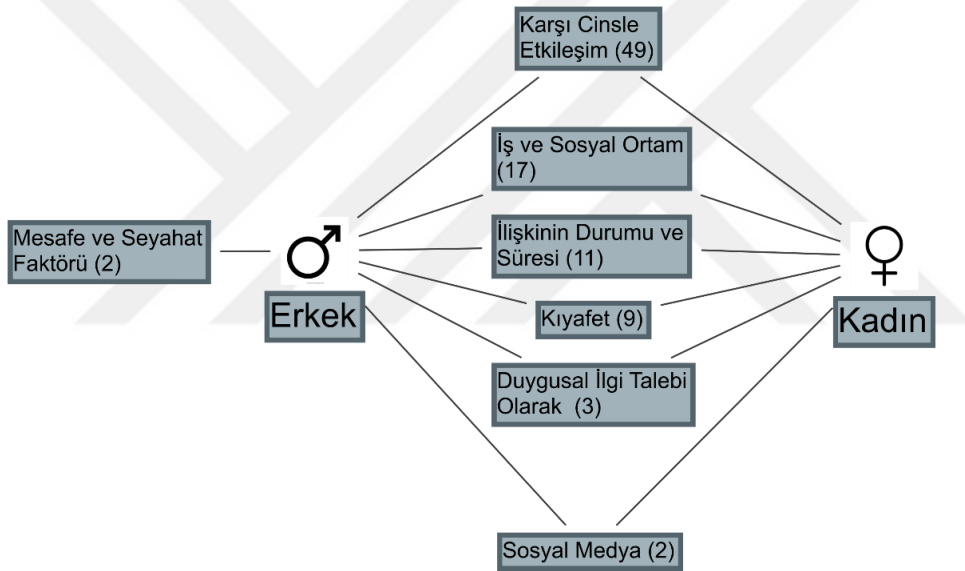
kıskançlık düzeyinin yüksek olduğunu (Buunk, 1981; Sümer&Arıçak, 2018; White, 1980) ve evli kadınların kıskançlık düzeyinin daha yüksek olduğunu (Demirtaş, 2004) öne süren çalışmalarla örtüşmemektedir.

Çalışmaya katılan katılımcıların partnerlerinin kıskançlık durumuna ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde; katılımcıların çoğu partnerlerini kıskanç olarak tanımlamıştır. Erkek katılımcılardan biri kıskançlık kavramını romantik ilişkinin olağan bir parçası olarak görmüş, partnerinin kıskançlığına dair “*Kıskanç tabii ki. Açık bir ilişkimiz yok yani..(K9,Evli, Erkek)*” ifadesiyle kıskançlığın varlığı değil yokluğu sorgulanarak ilişkinin doğası gereği partnerinin kıskanç olduğunu belirtmiştir. Katılımcının ifadesi, kıskançlığın sevgi göstergesi olarak algılanadığı ve sahiplenme isteğiyle ortaya çıktığını (Buller, 2023; Demir, 2019;), romantik ilişkilerde bağlılık ve sadakati koruyan bir unsur olduğunu (Attridge, 2013; Buss, 1988; Buss, 2000; Clanton, 1996; Guerrero, 1998; Pfeiffer&Wong, 1989; Pines&Aronson; 1983), romantik ilişkilerde sadakatin kanıtı olarak idealize edildiğini (Mint, 2010; Papp vd.,2017) ve tek eşliliği sürdüren hegemonik bir norm olduğunu (Chollet, 2023; Goldman, 2006; Mint, 2010) öne süren literatürle örtüşmektedir. Bu çerçevede katılımcının yaklaşımı, kıskançlığın romantik ilişkilerde içselleştirilen normatif bir duygu olabileceğini göstermektedir.

Kadın katılımcılardan biri ise partnerinin kıskançlık düzeyi ile ilgili “*Oldukça kıskanç. Benim eşim gayet kıskanç. Çünkü az önceki sebepten. Erkeklerle çalışıyoruz. Ve her yerdeler(K17, Evli, Kadın)*” sözleriyle açıklamıştır. Partnerin kıskançlığının tehdit olmaksızın tüm erkeklere yönelik olması, “hayali tehditlere karşı savunma tepkisi” (Demir, 2019) olarak ortaya çıktığını ve potansiyel rakiplerin tetikleyici olduğunu (Buss vd.,1992; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss&Haselton, 2005; Şahin, 2019; White, 1981b) göstermektedir. Katılımcının partnerin kıskançlığını normalleştirmesi, cinsiyet rollerine uyumlu olarak kadınlık- erkeklik rollerinin benimsediğini (Bem, 1981; Butler, 2016; West&Zimmerman, 1987) göstermektedir. Bununla birlikte geleneksel cinsiyet rollerinin benimseyenlerin kıskançlık düzeyinin yüksek olduğu (Kaplan& Tasa, 2022; Öcal Yüceol, 2016) ve bu rolleri benimseyen erkeklerin kıskanç olduğu (White, 1981a; 1981b) ile ilgili çalışmalarla uyumlu şekilde katılımcının partnerinin kıskançlığında cinsiyet rollerinin etkili olduğu görülmektedir. Kadın katılımcının kamusal alanda dikkat çekme ihtimalinin sonucunda ortaya çıkan kıskançlığın, ilişkide kontrol ve denetim aracı olarak işlediğini göstermektedir. Katılımcının yaklaşımı ise Bartky (1990)’ nin tanımladığı biçimiyle, kadınsılığın içselleştirilmiş ve gönüllü biçimde yeniden üretildiği disiplinler yapının doğrudan bir sonucudur. Kadın katılımcının kıskanılmayı sorgulamaması, onu bir tahakküm ilişkisi içinde değilmiş gibi sunarken aslında bu durumu meşrulaştırmaktadır.

Kıskançlık, bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerine içkin bir denetim biçimi olarak işler ve ataerkil normları duygusal düzlemde yeniden üretir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde aşağıdaki tabloda yer aldığı üzere kıskançlık deneyiminin ortaya çıkmasında karşı cinsle kurulan etkileşimin belirgin bir tetikleyici olduğunu göstermektedir. Katılımcı ifadeleri, kıskançlık duygusunun özellikle partnerin bulunduğu iş ve sosyal ortam, ilişki durumu ve süresi, giyim tercihleri, duygusal ilgi beklentisi, fiziksel uzaklık (seyahat veya mesafe) ve sosyal medya kullanımı gibi çeşitli faktörlerle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kıskançlığı etkileyen bu unsurların çoğu zaman birbirini besleyen bir ilişki içinde olduğu da dikkat çekmektedir. Örneğin, iş ortamında karşı cinsle kurulan etkileşim ya da fiziksel mesafenin arttığı dönemlerde partnerin duygusal ilgi beklentisinin yükselmesi kıskançlık duygusunun yoğunlaşmasına neden olduğu söylenebilir.

Şekil 3.2. Katılımcılara Göre Kıskançlığı Etkileyen Faktörler

Bazı katılımcılar, partnerlerinin karşı cinsle kurduğu sosyal etkileşimlerin özellikle de alkol tüketilen ortamlar gibi belirli bağlamlarda kıskançlık duygusunu yoğun biçimde tetiklediğini ifade etmiştir. Erkek katılımcılardan biri şöyle aktarmaktadır:

“Kaybedeceğimi düşündüğüm zamanlarda. İşte erkek arkadaşlarıyla oturduğu ortamlar. Alkol tüketilen ortamlar. Bu ikisi birleşince mesela benim için çok korkunç anlar olurdu. Bu iki durum birleştiği, yani alkolü ve erkek arkadaşlarının bulunduğu bir ortamda ben hani küçük çaplı bir cehennem yaşırdım. (K10, Sevgili, Erkek)”

Bu ifadeler katılımcının partnerin başkalarıyla kurduğu belirli koşullardaki (alkol + karşı cinsle etkileşim) her temas kişinin kendi yerinin ve değerinin sorgulanmaya açıldığı bir tehdit olarak yaşanmaktadır. "Küçük çaplı cehennem" metaforu, duygunun şiddetini betimlemekte ve

bağlamın katılımcı için ne denli tetikleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcının kıskançlığının “hayali tehditlere karşı savunma tepkisi” (Demir, 2019) olduğu, kıskançlığın ortaya çıkışında potansiyel rakiplerin etkili olduğu (Buss vd.,1992; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss&Haselton, 2005; Şahin, 2019; White, 1981b) ve kıskançlığa etki eden birden fazla faktörün (Bringle&Williams, 1979; Bringle vd., 1983; Bringle, 1995; Demirtaş, 2004; Guerrero&Andersen,1996; Khurana&Ahuja, 2020) olduğu görülmektedir. Guerrero ve Andersen (1996)’ in öne sürdüğü kıskançlığın ortaya çıkmasında etkili olan bağlamsal faktörler ve bireyin olaylara yüklediği anlam katılımcı için belirleyici olmuştur. Alkol gibi sosyal normları geçici olarak askıya alabilen değişkenlerin devreye girmesi, partnerin davranışları üzerinde kontrol kaybı hissini arttırarak kıskançlık duygusunu yoğunlaştırdığı söylenebilir.

Bunun yanı sıra bazı katılımcılar, partnerlerinin ya da kendilerinin kıskançlık tepkilerinin karşı cinsin fiziksel özellikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Örneğin kadın katılımcılardan biri, erkek arkadaşının yalnızca fiziksel açıdan daha "yakışıklı" bulduğu bir arkadaşına karşı olumsuz tepki verdiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Üniversitede sınıf arkadaşım vardı. Çocuğun tipi düzgün diye herhalde bilmiyorum. Çünkü diğer birkaç arkadaşım da onu tanıştırdım. Onlarla alakalı hiçbir sorun yaşamadım. Ama başka bi arkadaşları da onunla konuşturdum. Aynı günün akşamında “ben o arkadaşını hiç sevmedim. Yine de sen bilirsin ama. Onunla fazla görüşme”... Bu minvalde söylemler vardı. Bunları söyleme sebebi de bence ondan daha yakışıklı olduğu için.(K11, Sevgili, Kadın)”

Bu bulgu, fiziksel çekiciliğin tehdit algısını artırarak kıskançlık tepkilerini yoğunlaştırdığını belirten literatürle (Buss vd., 1992; Buss & Shackelford, 1997; Buss, 2000; Buss&Haselton, 2005; White, 1981b) örtüşmektedir. Bunun sonucunda partnerin ilişkiyi sürdürmek ve ilişkisel dengeyi sağlamak (Guerrero&Andersen, 1996) amacıyla rakibi küçümseme, manipülasyon (Aylor&Dainton, 2001; Buss, 1988; Buss& Shackelford, 1997; Guerrero vd., 1995) gibi stratejilere başvurduğu söylenebilir. Ayrıca erkek homososyal ilişkileri, erkekler arasında duygusal mesafeyi koruma, rekabeti teşvik etme ve kadınları cinsel nesne konumuna yerleştirme gibi yollarla hegemonik erkekliği yeniden üretir (Bird, 1996; Flood, 2008). Bu yapı içinde erkekler arası fiziksel görünüş rekabeti, kadın partner üzerinde kontrol davranışlarıyla dışavurulabilir. Bu bağlamda kıskançlık, bireyin kendi bedensel yeterliliğine ve partnerin arzu nesnesi konumuna yöneltilen algısal bir tehdit hissiyle de iç içe geçmiştir. Bedensel karşılaştırmalar üzerinden gelişen bu tehdit algısı, kıskançlığı estetik ve öznel arası bir gerilim alanı içinde görünür kılmaktadır.

Kıskançlığı etkileyen bir diğer faktör ise kıyafet tercihidir. Ancak bu durum genellikle bağlamsal olarak değerlendirilmiştir. Erkek katılımcılardan biri kıyafetin giyildiği ortama göre kıskançlık duygusunun nasıl şekillendiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Kıyafetlerine yönelik, yani dekolte gibi dışarıda herhangi bir şey, kıyafet giymesi tabii beni rahatsız eder ama bu tatil bölgesinde rahatsız etmeyebilir. Yani nerede neyi giymesi gerektiğini kendi biliyor zaten. Bu noktada şunu giyme, bunu giyme gibi bir diyalog tanıştığımız günden beri hiçbir zaman yaşamadık öyle söyleyeyim yani. Yani atıyorum göğüslerini açıp geziyorsa bu beni rahatsız eder iş yerinde. Karşımdaki insanla bu tarz bir gezmeye ya da bu tarz giyim olarak rahatsız edecek, beni rahatsız edecek bir insan modeli olmadığı için de kıskanmamı gerektirecek bir durum olmuyor.”(K9, Evli, Erkek)

Katılımcının tutumu, kadının kıyafeti üzerinden cinsel sadakatini koruma amacı taşıyan stratejilerle uyumludur. Erkeklerin eşlerinin olası sadakatsizliğine karşı koruyucu ve sınır koyucu davranışlar sergilemeleri biyolojik soyun korunması güdüsüyle açıklanır (Buss vd., 1992; Buss vd., 1996; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss & Haselton, 2005; Buss, 2013; Buunk vd., 1996; Buunk & Fernandez, 2020; Daly vd., 1982; Shackelford & Buss, 1997; Wiederman & Allgeier, 1993). Bu yaklaşımda kıyafete dair hassasiyet, kadının cinsel erişilebilirliğini düzenleme arzusuyla bağlantı olarak katılımcının “aşırı açıklığı” bir risk faktörü olarak değerlendirmesinden kaynaklanır. Katılımcının kıyafete yönelik rahatsızlık düzeyini bağlama göre (iş yeri ve tatil bölgesi) farklılaştırması, Guerrero ve Andersen (1996)’ın öne sürdüğü kıskançlığın ortaya çıkışında bağlamsal faktörlerin etkisi görülmektedir. Bu yaklaşım, Ortner (1974)’ in özel- kamusal alan ayırımından yola çıkarak erkeklerin kadınların bedenini kamuya açık alanlarda nasıl denetlediklerini ve hangi kıyafetlerin nerede giyilebileceğini toplumsal normlara göre belirlediği söylenebilir. Öte yandan “*nerede neyi giymesi gerektiğini kendi biliyor*” ifadesi, Bartky (1990)’ nin disipliner iktidar kavramsallaştırmasıyla açıklanabilir. Katılımcı doğrudan müdahale etmediğini vurgulasa da kadın partnerin zaten sınırları içselleştirmiş olduğuna işaret etmektedir. Bu içselleştirme, toplumsal gözetimin birey tarafından öz-denetim biçiminde yeniden üretildiği panoptik gözetim anlayışının gündelik hayattaki örneğidir. Bu noktada Bourdieu (akt. Silva, 2005)’ nün “kültürel sermaye” kavramı da açıklayıcıdır. Kadının görünüşü estetik değerleri taşıması, toplum içinde saygınlık ve kabul görmesi açısından bir sermaye biçimi olarak görülürken; bu sermaye sürekli olarak gözetim ve kontrol altında tutulur. Bu durumda kadınlık, estetik değerlere hizmet eden, pasifleştirilmiş ve sembolik iktidarın aracı olan bir kimliğe indirgenir. Ayrıca bu kıyafet denetimi pratiği, Bilgin (2016)’ in patriyarkal sistemde kadın bedeninin namus, sadakat ve annelik rolleriyle ilişkilendirilerek hem biyolojik hem de ahlaki anlamda denetim altına alınmasına dair

analizleriyle de örtüşmektedir. Katılımcının yaklaşımı, bu ataerkil değerlerin “normalleştirici” bir biçimde içselleştirilerek yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır.

3.1.2.2. Alt Tema: Kıskançlığa Yüklenen Anlamlar

Bu alt temada, katılımcıların romantik ilişkilerde kıskançlığı nasıl anlamlandığı ve romantik ilişkileri nasıl etkilediğine ilişkin örnek ifadeler yer almaktadır. Kıskançlık, katılımcılar tarafından sevginin bir ifadesi, ilişkiyi canlı tutan doğal bir duygu, ilişkide karşılanmayan ihtiyaçların bir yansıması, güven eksikliğini ve kontrol arzusunu yansıtan olumsuz bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bazı katılımcılar kıskançlığa ilişkin kararsız bir yaklaşım sergileyerek ilişkide yakınlığı arttırabildiği gibi yüksek düzeyde kıskançlığın baskı ve tahakküm hissi yarattığı ifade edilmiştir. Özellikle erkek katılımcılar, yüksek düzeyde kıskançlığın güven duygusunu zedeleyerek ilişkide duygusal mesafe yarattığını, partner üzerinde yönlendirme ve denetim mekanizmasına dönüştüğünü vurgulamıştır. Erkek katılımcılar arasında kıskançlığın nedeni olarak kadınların davranışları (ilişkiyi aşırı sahiplenme gibi) öne sürülmüş, kadın katılımcılar ise kıskançlığı sevgi göstergesi, güven eksikliği, kontrol aracı olarak değerlendirmiştir. Öte yandan açık iletişim, şeffaflık ve yüksek güven ortamı sunan ilişkilerde kıskançlık, ihtiyaç duyulmayan bir duyguya dönüşmektedir. Özellikle bu bulgu, kıskançlığın ortaya çıkışında ilişki dinamiklerin belirleyici olduğu görülmüştür.

Erkek katılımcılardan biri, kıskançlığın yoğun yaşandığı ilişkilerde partnerler arasındaki güvenin ve sevginin zedelendiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani güven ilişkisini, sevgi ilişkisini ya da işte mutlu ya da huzurlu bir aile ortamını sarsan bir durum haline geldi. Şimdi bunların sayısı artınca bir süre sonra artık şey yapamıyorsunuz, eskisi gibi de olamıyorsunuz. Duygular... Belki bir terapiyle, bilmiyorum, düzelebilecek bir şeydi. Ama öyle bir noktaya geldik ki ikimizin de birbirine olan bu anlamda güveni, sevgisi ciddi anlamda zedelendi. Yine de bir arada durmaya devam ettik. Çünkü Tamam, belki birbirimize olan sevgimiz yıpranmıştı ama birbirinden nefret eden insanlar da hiç olmadık. Arada da iki tane çocuğumuz oldu. Bu süreç bizi bir şekilde bir arada tuttu, bugüne kadar getirdi. Ama kıskançlık gerçekten, bunu yaşamış birisi olarak söyleyebilirim. İnsanın aile yaşantısını da, insanın kendisini de İnanılmaz derecede yıpratın bir süreç. Belki de bir hastalık, bilemem.” (K12, Evli, Erkek)

Katılımcının ifadesine göre, kıskançlığın zamanla ilişkide patolojik bir boyuta ulaştığı, bu durumun katılımcıyı bireysel ve ilişki olarak olumsuz etkilemekle birlikte aile ortamını da etkilediği görülmektedir. Katılımcının ilişki durumunun evli olmasına rağmen yüksek düzeyde kıskançlık deneyimlenmesi, literatürde yer alan evli olan bireylerin kıskançlık

düzeyinin düşük olduğu (Aylor&Dainton, 2001; Braiker&Kelly, 1979; Bringle vd., 1983; Demirtaş, 2004; Khurana&Ahuja, 2020; Sümer&Arıca, 2018) çalışmalarla örtüşmezken; Kaplan ve Tasa (2022)'nın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca katılımcının ifadesine göre kıskançlık düzeyi arttıkça ilişki doyumunun azaldığını ve duygusal yıpranmanın arttığı (Attridge, 2013; Demirtaş, 2004; Pines & Aronson, 1983; Pfeiffer & Wong, 1989) görülmektedir. Buna rağmen katılımcının ilişkiyi sürdürmesinde geçmişte yapılan duygusal ve yapısal yatırımların ilişkiyi devam ettirmede önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu bulgu, Rusbult (1980; 1983)'un yatırım modeli çerçevesinde açıklanabilir. İlişkiden memnuniyeti azalsa da ilişkiye yapılan yatırım olarak çocuk sahibi olma (Terzi İlhan&Işık, 2007) ilişkinin devamlılığında belirleyici olduğu söylenebilir. Dolayısıyla katılımcının ifadesi, kıskançlık kaynaklı yıpranmanın ilişkinin sürekliliğini tehdit etse de ilişkiyi sürdürücü diğer dinamiklerin etkisini göstermektedir. Başka bir erkek katılımcı, kadınların romantik ilişkilerde yüksek düzeyde kıskançlığa sahip olması sonucunda sadakatsizliğin yaşanabildiğini şöyle aktarmıştır:

“Erkekler önceki hayatını bir anda bırakamıyor ama kadınlar evlendiği an otomatikmen kendi ailesini öldürüyor yeni bir hayata adım atıyor. Aslında kıskançlığı çıkaran kadınlar. Erkeklerden ziyade kadınlar. Nedeni ise dışarıda gezme veya arkadaşlarıyla bir yere gidip bir iki kadeh bir şeyler içme var veya her şeyi boşver gidip balık tutar. Bunları yaparken bile kadınlar şunu sokuyor aslında erkeklerin beynine. “*Sen balığa mı gidiyorsun başka yere mi gidiyorsun?*” Eve iki saat geç gitsen “*neredeydin, kiminle buluştun?*” diyerek insanın beynine yerleştiriyorlar. Eve gidince bu gibi olumsuz ve karşılıklı tartışmalar... Ev huzursuzluğuna giriyor. Ne yapacak erkek? Nasıl olsa hanım böyle düşünüyor diye çekip gidiyorsun evden. Dışarıya çıktığın zaman ruh halin değişiyor. Neden? Eve varıyorsun kavga, dışarı gidiyorsun... En basitinden bir yerde bir kadınla tanıştın. Kısa süreli bir ilişki de olsa sana iyi geliyor.” (K19, Evli, Erkek)

Katılımcının “*kadın ailesini öldürüyor*” ifadesi, Lévi-Strauss (akt. Wilson& Daly, 1992)'un evliliği, kadınlar üzerinden kurulan bir mübadele sistemi olarak tanımladığı yapıyla doğrudan örtüştüğü görülmektedir. Katılımcının gündelik pratiklerde erkeği kamusal alanda görünür kılması ataerkil bakış açısını (Bartky, 1990) yansıtmaktadır. Bu bağlamda evlilik, kadının ailesinden kopuşu olarak görülürken erkeğin bireysel özgürlüklerini sürdürmesi makul ve sorgulanmaz kabul edilmektedir. Bu durum, Chodorow (akt. Erdoğan, 2008)'un annelikle kadın kimliğini iç içe değerlendirdiği yaklaşımıyla da açıklanabilir. Kadının “*önceki hayatını bir anda bırakması*” bireysel kimliğin ilişkisel sorumluluklar ve bakım rolleri etrafında şekillendiğine işaret etmektedir. Buna karşın erkeklerin evlilikle birlikte benzer bir kimlik dönüşümünü yaşamadığı, toplumsal olarak onlara tanınan özerklik alanının devamlılığı ile ilişkili görülmektedir. Kadının sorgulayıcı tavrı, erkeğin özgürlük alanına müdahale olarak algılanmakta ve kıskançlıkla ilişkilendirilmektedir. Bu durum aynı zamanda Gilligan (1982)'

ın “bakım etiği” yaklaşımı doğrultusunda; kadınların ilişkisel bağları koruma çabası, erkekler tarafından özerklik için tehdit oluşturabildiği anlaşılmaktadır.

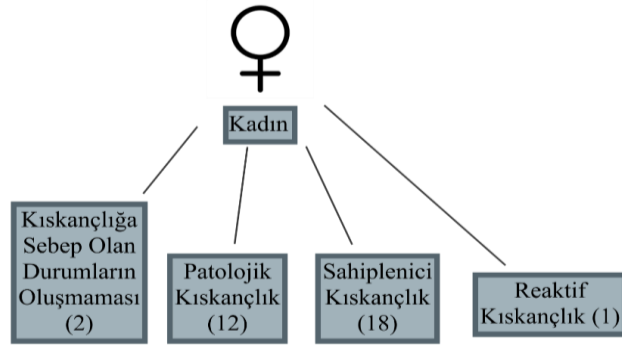
Kadın katılımcılardan biri ise kıskançlığı güven eksikliğiyle ilişkilendirerek güven temelli ilişkilerde kıskançlığın var olmaması gerektiğini şu sözlerle vurgulamıştır:

“Çok kötü etkilediğini düşünüyorum. Ben genel olarak özgür olmak isterim ilişki içerisindeyken. Bana güvenilmesini isterim. Dolayısıyla kıskanıldığımı fark ettiğimde gerçekten çok öfkelenirim. Ve bana güvenilmediğini düşünürüm. Aynı şekilde karşı tarafa da kıskandığımı hissettirmek istemem. Çünkü ona güvenmediğimi düşünmesini istemem. Dolayısıyla bence bir kötü bir etkisi var.” (K3, Sevgili, Kadın)

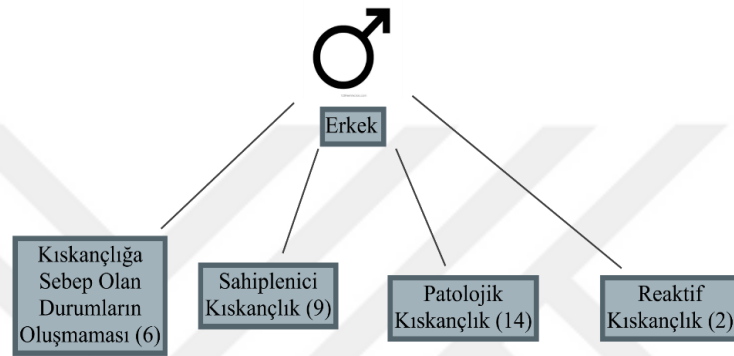
Katılımcının ifadelerinden kıskançlığın bireyin özgürlük ihtiyacını tehdit ettiğinde, öfke ve ilişki gerilimine yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu durum Bevan (2011)’ ın Partner Kıskançlığı İfadesinin Sonuçları Modeline göre katılımcıda ilişki belirsizliğine sebep olduğu, ilişkide güveni olumsuz etkileyerek katılımcının “saldırganlık” davranışına karşılık gelen öfke dışavurumu ile sonuçlandığı görülmektedir. Ayrıca katılımcının ilişki durumu göz önünde bulundurulduğunda, literatürde yer alan evlilik dışı ilişkilerde kıskançlık düzeyinin yüksek olmasına ilişkin bulgularla (Aylor& Dainton, 2001; Braiker& Kelly, 1979; Bringle vd., 1983; Demirtaş, 2004; Sümer&Arıcak, 2018) örtüşmemektedir. Katılımcının güven- kıskançlık ilişkisine dair yaklaşımını daha önce yapılan araştırma bulguları desteklemektedir. Yani partnerler arası güven düzeyinin yüksek olduğu ilişkilerde kıskançlık düzeyi düşüktür (Kemer vd., 2017; Pines&Aronson, 1983; Sobraske vd., 2013).

3.1.2.3. Alt Tema: Kıskançlığın Romantik İlişkiye Etkileri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, kendi kıskançlık deneyimleri ile partner kıskançlığı deneyimlerinin romantik ilişkiler üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Katılımcı deneyimleri, literatürde yer alan kıskançlık türleri ile ilgili sınıflandırma tanımlarına uygun olarak ayrılmıştır. Aşağıda yer alan tablolarda görüldüğü üzere kadın katılımcıların ifadelerinde sahiplenici kıskançlık örnekleri, erkek katılımcıların ifadelerinde ise patolojik kıskançlığa dair örneklerin daha sık yer aldığı görülmüştür. Her iki grupta reaktif kıskançlık türü ise daha düşük bir frekansta gözlemlenmiştir.

Şekil 3.3. Kadın Katılımcıların Kıskançlık Deneyimlerinin Türleri

Şekil 3.4. Erkek Katılımcıların Kıskançlık Deneyimlerinin Türleri

İlişkilerinde kıskançlık yaşamayan katılımcılar, kıskançlık duygusunun gerçek bir tehdit algısı oluştuğunda tetiklendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan biri, partnerinin geçmişte romantik yakınlaşmasının olduğu kişiyle doğum günü gibi özel bir etkinlikte yalnız görüşmelerinin katılımcıda kıskançlık duygusu yarattığını şöyle ifade etmiştir:

“Yani sanırım bir işte avukat arkadaşı vardı. Bir ara arkadaşları onunla evlenmesini istiyormuş ve öyle bir bağları olmuş. Yani ilişki değil de bir yakınlaşmaları olmuş, görüşmüşler falan filan. Onun doğum gününü kutlamak için tek başına gidecekti. Bende dedim ki, arkadaşları yok mu? Burada kıskanmışım en son.” (K6, Evli, Erkek)

Katılımcı, rastlantısal ya da gündelik etkileşimlerden ziyade geçmişte kurulmuş duygusal bir bağa dair tehdit algısıyla (Attridge, 2013; Buss, 2000; Clanton, 1996; Hupka, 1981; Pines&Aronson, 1983; Pfeiffer&Wong, 1989; White, 1981a) kıskançlık duygusunun tetiklendiği görülmektedir. Ayrıca Sheets ve arkadaşlarının (1997) öne sürdüğü, kıskançlığın ortaya çıkışında etkili olan faktörlerden “partnerin geçmişteki bir ilişkiyle yeniden bağ kurma girişimi” nin yüksek düzeyde kıskançlığa neden olduğu yönündeki tespitiyle uyumludur.

Reaktif kıskançlık örneklerinin çalışmada sınırlı sayıda olduğu, sahiplenici kıskançlığın ise özellikle kadın katılımcıların deneyimlerinde daha belirgin şekilde yer aldığı görülmüştür. Bu tür kıskançlık genellikle karşı cinsle olan etkileşimlerin sınırlandırılması, arkadaşlık

ilişkilerinin sorgulanması ya da partnerin sosyal çevresi üzerinde kontrol kurma isteğiyle ilişkilendirilmiştir. Kadın katılımcı (K17), partner kıskançlığı deneyimi ile ilgili verdiği örnekte sahiplenici kıskançlığın güvenilir arkadaşlık ilişkilerine şüpheyile yaklaşılması şeklinde ortaya çıkabileceğini; bir başka kadın katılımcı (K8) ise karşı cinsle etkileşimin ilişki içerisinde karşılıklı müdahaleye sebep olduğunu şöyle aktarmıştır:

“Ama evlenmeden önce mesela henüz sevgiliyken arkadaşlarım... Çevremde çok erkek arkadaşım yok da bir iki üç kişi var ve gerçekten sağlam insanlar... Hani cinsiyetsiz bir arkadaş olduğundan eminim. Hani söylemek istediğim tabiri anladınız diye düşünüyorum. Ama bunu eşim bilmiyor, anlayamıyor ve ben de bunu anlayamamasını anlayamıyorum...” (K17, Evli, Kadın)

“Yani şöyle aslında birbirinin hayatına müdahale etme olayı dediğim gibi sadece bizde karşı cins olayında var. Yoksa onun aldığı her kararda, kariyer anlamında da, ailesi hakkında da, kendisi hakkında da aldığı hiçbir kararı yönlendirmem ve karışmam. Benim sadece hassas noktam karşı cins. Onun da öyle. Ama bu onu denetlediğim ve onu yönettiğim anlamına gelmiyor.” (K8, Sevgili, Kadın)

Kadın katılımcının (K17) sosyal ilişkilerinin partneri tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanması ve diğer bir kadın katılımcının (K8) karşı cinsle etkileşim durumlarında partneriyle karşılıklı müdahalede bulunmaları, Barelds ve Barelds-Dijkstra (2007)' nın tanımladığı sahiplenici kıskançlık örnekleriyle örtüşmektedir. Sahiplenici kıskançlığın hem yapıcı hem de yıkıcı sonuçlar doğurabileceği yönündeki görüş (Barelds&Barelds-Dijkstra, 2007), katılımcı anlatılarıyla da desteklenmektedir. Nitekim Hartwell ve arkadaşları (2015), kıskançlık yanlısı tutumların obsesif ve olumsuz kıskançlık türleriyle ilişkili olduğunu ayrıca bu tutumların geleneksel romantik inançlarla bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, katılımcıların partnerleri ve kadın katılımcının (K8) kıskançlığı sevgi ve sahiplenmenin göstergesi olarak yorumlamaları (Buller vd., 2023; Demir, 2019; Şahin, 2019) söz konusu romantik ilişkilerde geleneksel romantik inançların etkili olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca katılımcıların partnerlerinin kıskançlık düzeyleri ve kadın katılımcının (K8) anlatısından yola çıkarak geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ilişkide benimsendiği (Kaplan&Tasa, 2022; Öcal Yüceol, 2016; White 1981a; 1981b), yani kadın-erkek ilişkilerinin sosyal bağlamlarda kıskançlık aracılığıyla denetlendiği ve erkeğin otoriter bir pozisyon üstlendiği görülmektedir. Ancak katılımcının (K8) anlatısında, kadının da kıskançlık temelli müdahalelerde bulunduğu ve böylece ilişkinin çift yönlü bir tahakküm ilişkisine (Küçükdağ vd., 2023) dönüştüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kıskançlık davranışlarının tarafların açık rızası ve sınırları dahilinde karşılıklı olarak yapılandığı durumlarda, sahiplenici kıskançlığın ilişki üzerinde her zaman olumsuz bir etki yaratmadığına dair bulgularla da (Attridge, 2013) uyum gözlenmektedir. Ancak diğer kadın katılımcının (K17) ilişkisinde; partnerin kıskançlık temelli

denetleyici tutumu, ilişkide partner niyetinin belirsizleşmesine yol açmakta (Bevan, 2011) ve yapıcı iletişim kurulmasına rağmen partnerde bir değişim yaratmamaktadır. Bu bulgu, yapıcı iletişim tepkilerinin her zaman ilişkide olumlu sonuçlar doğurmadığı görülmüş olup bu yönüyle literatürde yer alan (Bevan, 2011; Guerrero vd., 1995; Guerrero vd., 2011; Hoşoğlu & Sevim, 2019; Nazlı & Karaman, 2021) çalışmalarda ifade edilen olumlu ilişki çıktılarıyla çelişmektedir. Bu bağlamda kıskançlık tepkilerinin bağlamsal, karşılıklı ve ilişkiye özgü dinamiklerle şekillendiği anlaşılmaktadır.

Buna karşılık bir erkek katılımcı, erkeklerin başka kadınlara bakma davranışını gündelik ve doğal bir eğilim olarak sunarken kadınların bu duruma verdikleri tepkileri abartılı ve anlamsız bulduğunu ifade etmiştir:

“...Ama gündelik yaşamda sadece dönsen baksan bile bir kadına affedersin, yoldan geçen bir bayan görsen, eşin yanındayken bile illa bir bakasın gelin. Ama kadınlar öyle değildir bak. Eşin bu sefer ona niye baktın, ne oldu, beni beğenmiyor musun, niçin böyle yapıyorsun gibisinden kelimeler sarf ederken sen de “ya bıraksana Allah aşkına ne oldu baktım bir şey mi var” bunlar gibisinden...” (K19, Evli, Erkek)

Literatürde kadınların duygusal sadakatsizlik senaryolarına karşı erkeklerden daha yoğun kıskançlık tepkileri verdikleri sıklıkla vurgulanmaktadır (Buss vd., 1992; Wiederman & Allgeier, 1993; Buss vd., 1996; Buunk vd., 1996; Buss, 2000; Buss & Haselton, 2005; Buss, 2013). Bununla birlikte katılımcı anlatısı, evli kadınların evli erkeklerden daha yüksek kıskanç düzeyine sahip olduğu (Demirtaş, 2004) ve evli bireylerin daha kıskanç (Kaplan & Tasa, 2022) olduğunu belirten çalışmalarla örtüşmektedir. Ancak katılımcı, partnerinin kıskançlık duygusunu Sheets ve arkadaşlarının (1997) ifade ettiği “başka bir kişiye karşı önemseyici davranışta bulunma” biçimindeki bir tetikleyici ile ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, partnerde hem duygusal hem de bilişsel düzeyde kıskançlık uyandırarak (Pfeiffer & Wong, 1989) sadakatin sorgulanmasına ve ilişkide olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Khurana & Ahuja, 2020). Kadınlar, aşkı ve duygusal bağı merkeze alan bir ilişki anlayışı geliştirirken; erkekler, özgürlük ve bağımsızlık temelli kimlik geliştirmektedir (Chollet, 2023; Gilligan, 1982). Bu bağlamda Clanton (1996)’ un ortaya koyduğu gibi, güç dengesizliğinin belirgin olduğu heteronormatif ilişkilerde kıskançlık davranışlarının daha sık gözlemlenmesi ve kadınların daha kıskanç bireyler olarak algılanması, toplumsal cinsiyet temelli yapısal eşitsizliklerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Katılımcının kendi arzularını meşrulaştırarak partnerinin tepkisini önemsizleştirilmesi, toplumsal düzeyde erkekliğe atfedilen üstünlük ve kadınlar üzerindeki iktidar ilişkileri (Chollet, 2023; Connell & Messerschmidt, 2005; Connell, 2019; Goldman, 2016; Stone, 2016; Walby, 1990) çerçevesinde açıklanabilir. Bununla bağlantılı olarak erkeklik bağlamında, homososyal ilişkilerin sürdürülmesinde

kadınların nesneleştirilmesi (Bird, 1996; Flood, 2008) önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcının başka bir kadına bakma davranışını “doğal bir dürtü” olarak açıklaması da bu nesneleştirme sürecinin gündelik dile yansımış bir biçimi olarak değerlendirilebilir. Laura Mulvey’ in erkek bakışı “male gaze” kavramıyla toplumsal cinsiyet düzeninde erkek bakışının belirleyici olduğu, kadının ise bu bakışa göre şekillendiği ve arzulanmak üzere teşhir edilen edilgin bir figür olduğu söylenebilir (akt. Parsa&Akçora, 2016).

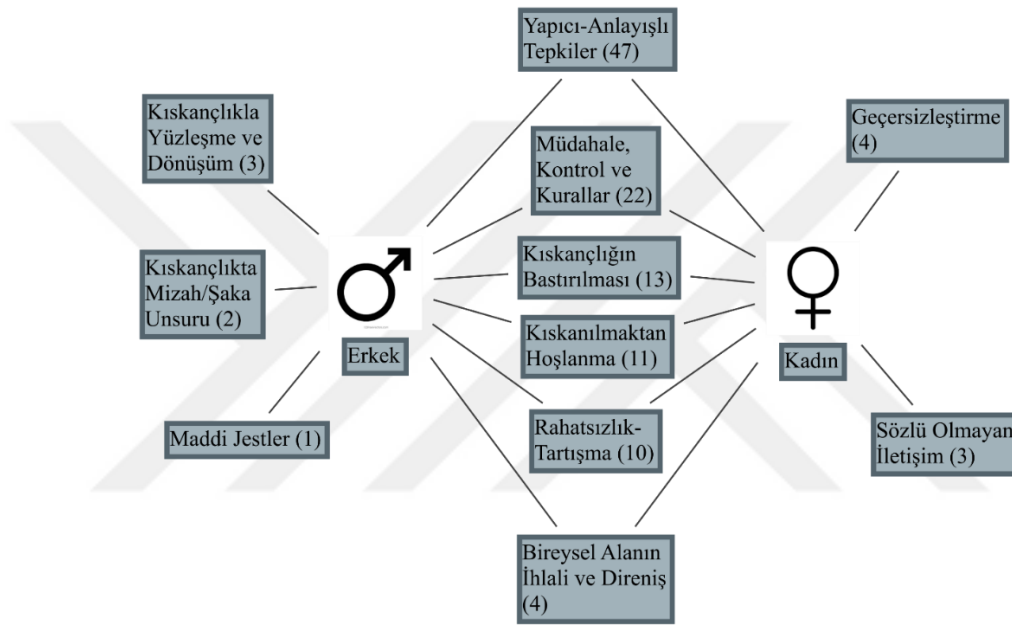
Patolojik kıskançlık örnekleri ise daha çok erkek katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Erkek katılımcılardan biri partnerine evlilik teklifi planlamak amacıyla başka bir kadınla iletişim kurmasının, partneri tarafından kıskançlığa neden olduğunu şu şekilde aktarmıştır:

“Mardin’de tanıdığım bir kız arkadaşım vardı. O zamanlar Facebook kullanıyordu. Facebook üzerinden kendisinden Mardin’de evlenme teklifi edebileceği yerler hakkında bilgi almaya çalışıyordum. Çünkü kız Mardin’de çalışıyordu ve orayı çok iyi biliyordu. Oranın kültürüne hâkimdi. Tabii ben Mardin’e gittim. Eşime evlenme de teklif ettim. Araya hemen iki ay girdi evlenme teklifinden sonra. Eşim bu kızla olan yazışmalarını mesela Facebook’ta gördü. Aramızdaki diyalog tamamen bu evlilik teklifi üzerinde olmasına rağmen mesela şey demişti. Sırf bu kızla iletişime geçmek için... Evlenme teklifini bahane etmişsin demişti mesela. Yani... ..böyle... ..bir durumda...”(K12, Evli, Erkek)

Katılımcının partnerinin tutumu, Gilligan (1982)’ın ortaya koyduğu biçimiyle kadınlara toplumsal olarak yüklenen “ilişkiyi sürdürme ve duygusal bağı koruma” sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilebilir. Sosyal medya kullanımının çiftler arasında kıskançlığa sebep olduğu (Dinçsoy, 2021; Muise vd., 2009; Tiryaki& Karakuş, 2018; Koşan, 2023) ve partnerin kıskançlıkla başa çıkma sürecinde katılımcının sosyal medya hesabını gözetlemesi Guerrero ve arkadaşlarının (1995) belirttiği gözetleme davranışıyla örtüşmektedir. Partnerin yazışmaları bağlamından koparıp farklı bir anlam atfetmesi, irrasyonel bir tehdit algısına dayanmakta ve patolojik kıskançlığın bilişsel çarpıtmalara dayalı yapısını ortaya koymaktadır (Barelds & Barelds-Dijkstra, 2007; Pfeiffer & Wong, 1989). Katılımcı anlatısı, patolojik kıskançlığın ilişki içinde ciddi güven sorunlarına ve ilişki dinamiklerinin zedelenmesine yol açabileceğini göstermektedir. Ayrıca bu örnekte toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel biçiminin tersine döndüğü dikkat çekmektedir. Mulvey’ in erkek bakışı kavramı tersine işleyerek katılımcının partneri ilginin başka bir kadına yönelme ihtimalini tehdit olarak algılaması, ataerkil toplum yapısında kadınların arzulanma üzerinden değer kazandığı ve diğer kadınlarla rekabet halinde konumlandırıldığı bir sistemin sonucu olarak değerlendirilebilir (akt. Parsa & Akçora, 2016).

3.1.2.4. Alt Tema: Kıskançlıkla Baş Etme Biçimleri

Katılımcıların romantik ilişkilerde yaşadıkları kıskançlık deneyimlerine yönelik verdikleri tepkiler duygusal, davranışsal ve iletişimsel düzeyde çeşitlilik göstermektedir. Tabloda görüldüğü üzere, kadın ve erkek katılımcılar kıskançlıkla baş etme süreçlerinde bazı benzer tepkiler gösterse de tercih ettikleri stratejiler arasında belirgin ayrımlar göze çarpmaktadır. Her iki grupta da en yüksek frekansta ortaya çıkan başa çıkma biçimi “Yapıcı-Anlayışlı Tepkiler” olmuş, bu durum ilişkide kıskançlık duygusunun açık iletişim yoluyla düzenlenmeye çalışıldığını göstermektedir.

Şekil 3.5. Erkek ve Kadın Katılımcıların Kıskançlıkla Baş Etme ve Tutumları

Çalışmaya katılan erkek katılımcıya göre önemli olan kıskançlığın neden hissedildiğinden ziyade nasıl ele alındığıdır. Partnerler arasında kıskançlık hissinin açıkça konuşulması, duygunun geçici olarak köşeye bırakılması ve ilişkinin devam ettirilmesi gerektiğini şu sözlerle savunmaktadır:

“Hani onun da mesela “niye öyle hissettin” diye ben sordum, hani niye kıskandın ki? Ben atıyorum kendim ona bir yönelimim olmadı, yani o öyle yüksek bir kadındı ama ben çok normal bir şey sordum ona cevap veren hani belli bir sınırdan tutandım ama işte bu bir duygu geldi mi geldi niye geldi diye de sorgulasın orada yargılamamak lazım... Hani işte eşin kıskandı diye de ya sen niye yine kıskanıyorsun falan dememen lazım. Bu da bir duygu konuşacaksın, çözeceksin, o köşeye atacaksın, bırakacaksın, devam edeceksin.” (K26, Evli, Erkek)

Katılımcının yaklaşımı, kıskançlık tepkisinin sahiplenme ve kontrol odaklı değil empatik ve iletişim temelli bir tutumla ele alındığını göstermektedir. Bu durum Connell ve Messerschmidt (2005)’ in ortaya koyduğu hegemonik erkeklik normlarının dışında

konumlanan, daha eşitlikçi ve duygu odaklı bir erkeklik formuna işaret etmektedir. Katılımcı, partnerinin kıskançlık ifadesi karşısında Bevan (2011)' ın tanımladığı biçimde bir öz-belirsizlik (self-uncertainty) deneyimleyerek kendi davranışlarını ve ilişkiye katkısını sorgulamış ancak bunun sonucunda saldırgan ya da yıkıcı tepkiler vermemiştir. Bunun yerine kıskanılan kişiyle olan ilişkisel belirsizliği azaltmak ve ilişkisel dengeyi sağlamak amacıyla (Guerrero&Andersen, 1996), partneriyle doğrudan ve açık bir iletişim kurma çabasına yönelmiştir. Bu yaklaşım Guerrero ve arkadaşlarının (1995) tanımladığı “entegre iletişim” stratejisiyle örtüşmektedir. Katılımcının ifadesine göre, kıskançlıkla ilgili duyguların açıkça konuşulması ve kıskançlığa neden olan davranışların karşılıklı olarak ifade edilmesi, ilişkinin sağlıklı şekilde sürdürülmesini ve uzun süreli huzursuzlukların önüne geçilmesini sağlamaktadır (Bevan, 2011; Guerrero vd., 1995; Guerrero vd., 2011; Hoşoğlu & Sevim, 2019; Nazlı & Karaman, 2021). Bu bağlamda kıskançlık duygusunun ilişkiyi yıpratıcı bir unsura dönüşmeden, yapıcı iletişim yoluyla düzenlenebileceği söylenebilir. Öte yandan bir diğer erkek katılımcılardan ise kıskançlığın ilişkisini olumsuz etkileyerek duygusal dengeyi bozduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Şiddetle. Yani kendisini savunmak zorunda kalıyordu. Yani yüksek ses kullanma. Daha hiddetli şeyler kullanıyordu. Birkaç gün görüşmemekle tehdit ediyordu tabii. Farkında olmadan tehdit ediyordu. O bunu bir tehdit olarak önüme sunmuyordu ama benimle birkaç gün görüşmek istemediğini söylüyordu. Ben de daha sık konuşmak isterken yaptığının sonucunda daha az konuşmuş oluyordum.” (K10, Sevgili, Erkek)

Katılımcı, romantik ilişkisini kaybetme korkusuyla şekillenen kıskançlık duygusunun (Clanton, 1996; Demirtaş, 2004; DeSteno&Salovey, 1996; Hupka, 1981; Spielman,1971; White, 1981a) partneriyle olan ilişkisini daha olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Katılımcının partneri, Bevan (2011)' ın öne sürdüğü modele göre partnerine ve ilişkisine yönelik belirsizlik yaşaması sonucunda saldırı davranışı (sözlü çatışma) ile karşılık verdiği görülmektedir. Aynı zamanda partnerin (kadının), katılımcının (erkeğin) otoritesini kabul etmeyerek geleneksel cinsiyet rollerine karşı duruşu olduğu söylenebilir. Toplumsal olarak kadınlardan genellikle erkeğin otoritesini ve kararlarını kabul etmesi beklenirken partnerin direnişi hem ataerkil normlara hem de hegemonik erkeklığe (Chollet, 2023; Connell&Messerschmidt, 2005; Stone, 2016; Walby, 1990) meydan okuma olarak değerlendirilebilir.

Bazı katılımcılar ise partnerlerinin kıskançlık ifadelerini her zaman olumsuz bir deneyim olarak görmediklerini aksine uygun bir üslupla dile getirildiğinde bu durumdan hoşlandıklarını belirtmiştir:

“Benim eşim kıskanç bir insandır. İşte çok açık bir kıyafet giydiğimde onu giyme, üstünden çıkar git başka bir şey giy derse Bu benim kişilik haklarıma saldırıdır. Ama "ooo... her şey de meydana. Keşke o

yaka biraz kapalı olsaydı ne kadar iyi olurdu." Bunu söylediği zaman evet ben buna gülerim. Çok da hoşuma gider. Takılırım. Bu öyle.” (K4, Evli, Kadın)

Katılımcı partnerinin kıyafetlerine yönelik müdahalesini “entegre iletişim” olarak ifade edilen duyguların yumuşak ve ilişkiyi koruyucu bir dille ifade edildiği iletişim biçimiyle (Guerrero vd., 1995) kabul edilebilir olacağını belirtmektedir. Katılımcının kıyafetlerine yönelik müdahaleyi iletişim tarzıyla kabul edilebilmesi ve hoşnut olması sebebiyle kıskançlık yanlısı bir tutuma sahip olduğu ve kontrolcü davranışları romantize etme eğiliminde olduğu (Hartwell vd., 2015; Papp vd., 2017) söylenebilir. Ayrıca katılımcının tutumu, kadın bedeninin toplumsal normlar ve erkek bakışı doğrultusunda sürekli denetlendiği ve bu denetimin içselleştirildiği (Bartky, 1990) anlaşılmaktadır. Mulvey’ in “male gaze” teorisi (akt. Parsa & Akçora, 2016) doğrultusunda erkek partnerin bakışı, kadının arzulanabilirliğini kontrol eden belirleyici bir güç haline gelirken; kıyafete ilişkin kararın partner tarafından alınması özerklikten yoksun bırakılma şeklinde bir nesneleştirme (Nussbaum, 1995) deneyiminin bu müdahalede somutlaştığı görülmektedir. Katılımcının mizahi iletişimle bu müdahaleyi kabul etmesi, kadınlık rolünü koruma ve ilişkisel dengeyi sürdürme çabasını (Butler, 2016; Gilligan, 1982; West&Zimmerman, 1987) yansıtan bir ataerkil pazarlık stratejisi (Kandiyoti, 1988) olarak değerlendirilebilir.

3.1.3. TEMA 2: Toplumsal ve Kültürel Etkiler

Bu tema, kıskançlık duygusunun toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde nasıl inşa edildiğini, kadınlara ve erkeklere atfedilen kıskançlık özelliklerini, kadın ve erkek kıskançlığı arasındaki farklılıkları ve kültürel normlar, aile ve çevresel etkilerin romantik ilişkilerdeki kıskançlık deneyimini nasıl etkilediği ele alınmıştır.

3.1.3.1. Alt Tema: Cinsiyet Rollerine Yönelik Gözlem

Bu alt tema, katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin gözlemlerini ve bu rollerin kıskançlık deneyimlerine nasıl yansıdığını ele almaktadır. Katılımcılara göre cinsiyet rollerinin içselleştirildiği ve bunun sonucunda erkekliğin daha serbest, kadınlık ise daha denetimli kodlandığı görülmüştür. Sadakatsizlik söz konusu olduğunda çifte standart uygulandığı, erkek için daha kabul edilebilir olduğu katılımcı anlatılarında yer almaktadır. Ayrıca romantik ilişkilerde iletişim dilinin cinsiyete göre farklılaştığı bununla birlikte cinsiyet stereotiplerinin kıskançlığı sabit bir özellik olarak gösterdiği ifade edilmiştir. Kadın katılımcılardan biri toplumsal normların erkeklere sağladığı özgürlük alanını, kadınların ise denetlendiğini şöyle ifade etmiştir:

“Erkeklerle neden güvenilmez? Çünkü erkeklerin bir kere toplumsal bir baskı yok. Toplumsal bir dayatma yok. Özgürlük yani... Aç konuşayım mı biraz? Bir zardan ibaret değiller. O zar gitti, namus bitti durumları yok. Herkes erkektir yapar, erkektir eder. Onları kendilerinde hak gördükleri için rahat bir şekilde her şeyi yapabiliyorlar. İlişkisi var ya da yok. Bu yüzden erkekler daha çok aldatır. Tabii ki daha çok kadını yıpratır. Kadınlar da yapıyor mu? Yapıyor. Ama bir genelleme, baktığım zaman erkekler daha fazla. Çevremdeki hiçbir kadının erkek arkadaşını aldattığına şahit olmadım. Ama erkeklerin oldum.” (K11, Sevgili, Kadın)

Katılımcının ifadesi, Irigaray’ın erkek merkezli simgesel düzende kadını eksik ve edilgin bir konumda tanımladığı yaklaşımıyla (akt. Stone, 2016) örtüşmektedir. Bu düzende kadın bedeni bekâret gibi biyolojik göstergelerle denetlenirken erkek bedeni bu sınırlamalardan muaf tutulmaktadır. Gatens’in bedenin toplumsal olarak cinsiyetlendirilmesi anlayışı ise erkeklerin sadakatsizliğinin kültürel olarak meşrulaştırılmasını ve kadınların bu yapı içinde mağdur konumuna itilmesini açıklar (akt. Stone, 2016). Cinsel deneyimin erkeklik onayının kazanıldığı bir performans olarak görülmesi (Flood, 2008), özerklik ve ayrılığın erkeklik ile özdeşleştirilerek duygusal yakınlığın erkeklik için tehdit olarak algılanması (Gilligan, 1982) ve hegemonik erkekliğin duygusal mesafe aracılığıyla yeniden üretilmesi (Bird, 1996) erkek sadakatsizliğini normalleştirdiği söylenebilir. Bu çerçevede “namuslu beden” anlayışı, kadının ahlaki değerini bedenine indirgerken erkekleri ayrıcalıklı ve denetim dışı bir konuma yerleştirdiği (Bilgin, 2016; Stelboun, 1999) söylenebilir. Erkeklerin kendi sadakatsizliklerine yönelik daha hoşgörülü bir yaklaşım sergilerken partnerlerinin ihlallerini bağışlamakta zorlandıklarına dair bulgular da (Buss vd., 1996; Buss&Shackelford, 1997; Buss&Haselton, 2005) ataerkil normların ilişkisel düzeydeki yansımalarını pekiştirmektedir.

Erkek katılımcılardan biri (K15) tarafından duygusal paylaşımların cinsiyete göre farklılaştığı, kadın katılımcı (K4) tarafından ise kadınlar ve erkeklerin birbirlerine yönelik genelleyici ve stereotipleştirici yaklaşımlar geliştirdiği şöyle ifade edilmiştir.

“Biz erkekler kadınlar gibi değiliz. Nasıl değiliz? Mesela biz iki erkek oturup da kendi ilişkimizin kıskançlığı üzerine konuşmayız. Çok detayları konuşmayız. Bir araya geliriz. "Aranız nasıl? İyi, tamam. Aranız nasıl? Kötü. Neden? Bundan dolayı. Aman ya, çok da sallama düzelir" Bu kadar. Ama kadınlar Ne oldu? Neden? Ne zaman? Nerede? Niçin? Kiminle? Soru üstüne soru, soru üstüne soru. E şimdi karşıdakinin düşüncelerini de alacak. İster istemez onun düşüncelerinin etkisinde kalıyor. Ama şöyle söyleyeyim, ikili ilişkilerde kadın ve erkek açısından kadınlar üçüncü bir şahıstan daha çok etkilenir diyebilirim. Yani gördüğüm kadarıyla bunu söylüyorum.” (K15, Evli, Erkek)

“Bir kadın eşinin ona karşı kıskançlığı hatta kıskançlığa bağlı olarak güvensizlik noktasına varan şeyleri anlattığı zaman, sen onunla konuştuğun zaman Eğer onun hayatındaki insanla ilgili negatif bir şey söylüyorsan kötü etkileniyor ve aslında bozuluyor. O istiyor ki şey söyle, onu bazen gözünde hissediyorsun işte ya işte her erkek böyledir gibi bir tepki bekliyor aslında senden. Sen o tepkiyi vermeyip,

"ya bu sana çok büyük bir haksızlık, bu senin haklarına saygısızlık, işte bu aslında bir hakaret" söylediğin zaman hemen bu defa zıddına dönüp aklamayı tercih ediyor.... Erkeklerde de şöyle bir şey var, anlattıkları zaman, ya işte diyorum ki çok kıskanç, hani bu fazla hani niye bu kadar bir güvensizlik var, şöyle var, böyle var dediğin zaman hepiniz aynısınız. Cümlesini duyuyorsun. Çünkü erkeklere göre de bütün kadınlar birbirimizin Böyle fotokopisi gibi zannediyorlar bizi. Hani hepimiz kıskancız, hepimiz sinirliyiz, hepimiz tripiyiz. Erkeklerin de o tepkisine de ben gıcık oluyorum yani. İnsanlar farklı olabildiği gibi kadınlar da farklı ama erkekler bu konuda kesinlikle. Hepiniz kıskançsınız zaten. Atıyorum ben bu kadından ayrılıp başka bir kadınla da beraber olsam o da zaten aynısını yapacak. Onlar da o kafaya giriyorlar.” (K4, Evli, Kadın)

Katılımcıların ifadelerine göre toplumsal cinsiyet rollerinin romantik ilişki deneyimlerini etkilediği görülmektedir. Erkek katılımcının, erkekler arasında kıskançlık konusunun konuşulmamasını norm olarak sunması ve duyguların yüzeysel geçirtilmesini vurgulaması, hegemonik erkeklik modeline (Connell & Messerschmidt, 2005) uygun biçimde duygusallığın bastırıldığını göstermektedir. Duygusal yakınlık erkeklik için tehdit olarak algılanırken kadınların ilişkisel gelişim süreçlerinde karşılıklılık, bağ ve duyarlılık gibi değerlere önem vermesi (Gilligan, 1982) kadınları duygusal paylaşım arayışını açıkladığı söylenebilir. Bu bağlamda erkek katılımcının ifadesi, patriyarkanın erkekleri duygusal olarak kısıtladığı ve kadınlara duygusal emeği taşıma sorumluluğu yüklediği (Hooks, 2016; 2018) bunun sonucunda ise kadınların duygusal farkındalıklarının erkeklere kıyasla gelişmiş olduğu (Chollet, 2023) yönündeki görüşlerle tutarlılık göstermektedir. Kadın katılımcının ifadesi Bem (1981)' in Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı çerçevesinde ele alındığında, bireylerin çocukluktan itibaren toplumsal olarak içselleştirdikleri cinsiyet kalıplarının romantik ilişkilerde yeniden üretildiğini göstermektedir. Gündelik yaşantıda kadın ve erkeğe uygun davranışların sergilenmesi (Butler, 2016; West&Zimmerman, 1987) ve bu rollerin dilsel ve normatif sistemler içinde tekrar edilerek var edilmesi (Butler, 2016) romantik ilişki içerisindeki kadın ve erkek davranışlarını tektipleştirerek bireyselliğin cinsiyetçi kalıplarla silinmesini açıkladığı söylenebilir.

3.1.3.2. Alt Tema: Kadınlara ve Erkeklere Atfedilen Kıskançlık Özellikleri

Katılımcıların ifadelerine göre kadın ve erkek kıskançlığı, deneyimlenme ve ifade edilme biçimleri bakımından belirgin farklılıklar göstermektedir. Kadınlar kıskançlık duygusunu daha derinlemesine analiz ederek çoğunlukla dolaylı yollarla ifade etmektedir. Kıskançlık, partnerle sınırlı kalmayarak potansiyel rakip kadınlara karşı da stratejik davranışlarla örülmektedir. Bu stratejiler arasında geri kışkırtma, ifşa etme ve itibarsızlaştırma gibi dolaylı ve sembolik yöntemler öne çıkmaktadır. Kadın kıskançlığı

genellikle ilişkisel düzeni koruma, duygusal sahiplenme ve bağ kurma ihtiyacıyla ilişkilendirilmektedir. Öte yandan erkek kıskançlığının daha ani, yoğun ve fiziksel tepkilerle dışavurularak; “sahiplenme” ve “koruma” gibi söylemler aracılığıyla meşrulaştırıldığı ifade edilmiştir. Bazı kadın katılımcılar, erkek kıskançlığının kontrolcü ve zaman zaman şiddet içeren yapısına dikkat çekerken kıskançlığın gündelik yaşamda çeşitli denetim biçimleriyle sürdüğünü belirtmiştir. Erkeklerde kıskançlık düzeyinin özgüven eksikliği ve partner alternatiflerine dair algıyla ilişkili olduğu aktarılmış, bazı erkekler ise kendilerini hegemonik erkeklik normlarından ayırtmak amacıyla bu duyguyu daha anlayışlı biçimde yönetmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Ayrıca erkeklerin kamusal alanda bağlılık göstermekten kaçınırken özel alanda kıskançlık davranışı sergilediği, evlilik sürecinde ise kıskançlığın erkek tarafından yönlendirilen ve ilişki üzerinde denetim kurmaya yönelik stratejik bir araca dönüştüğü bazı kadın katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcıların birçoğu, kadınların kıskançlık duygusunu ifade ederken doğrudan çatışmadan kaçınıp daha dolaylı ve stratejik yollar izlediğini öne sürmektedir. Bu durumu kadın katılımcılardan biri “...ama kadınlar... Nasıl diyebilirim? Bir erkeği kıskandığı zaman farklı reaksiyonlar gösterebiliyor. Tamamen farklı yollara da başvurabiliyor. Onu geri kıskandırayım. Ben de bir erkekle konuşayım, o da beni kıskansın gibi şeyler olabiliyor. (K1, Sevgili, Kadın)” sözleriyle dile getirmiştir. Bu ifade, kıskançlığın karşı tarafta duygusal etki yaratmak amacıyla araçsallaştırıldığını ve stratejik bir iletişim biçimine dönüştüğünü göstermektedir. Guerrero ve arkadaşlarının (2011) “karşı kıskandırma” olarak tanımladığı yıkıcı iletişim stratejisiyle uyumlu olan bu tutum aynı zamanda partnerin dikkatini yeniden kazanma ya da onu ilişkiye daha fazla yatırım yapmaya teşvik etme amacı taşıdığı söylenebilir. Ayrıca kadınların partnerlerini elde tutmak için zaman zaman sadakatsizlik izlenimi yaratan davranışlara başvurduğu bulgularla (Aloyce vd., 2023; Buss, 1988; Buss&Shackelford, 1997; White, 1980) tutarlılık göstermektedir. Bu tür dolaylı tepkiler toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara yüklediği pasif ve duygusal olarak kontrollü olma beklentilerinin bir yansımasıdır. Bem (1981)’ in Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı çerçevesinde kadınların bu kalıpları erken yaşlardan itibaren içselleştirdiği ve bu kalıpların tekrar edilerek toplumsal cinsiyetin inşa edildiği (Butler, 2016; West&Zimmerman, 1987) söylenebilir. Bu çerçevede Gilligan (1982)’ ın belirttiği gibi kadınların ilişkilerde bağ kurma ve duygusal süreklilik sağlama çabası, dolaylı kıskançlık stratejilerinin altında yatan temel motivasyonlardan biri olduğu düşünülmektedir. Bir başka kadın katılımcı ise kıskançlık duygusunun potansiyel rakip olarak görülen diğer kadınlarla kurulan ilişkilerde de belirleyici olduğunu “Ama yani kadın daha diğer kadınla konuşmaya daha meyilli olabilir bu kıskançlıkta. Hani onu ekarte etmeye daha böyle bir

entrikacı yaklaşabilir. (K23, Sevgili, Kadın)” şeklinde ifade etmiştir. Bu ifade, Guerrero ve arkadaşlarının (2011) tanımladığı “rakiple doğrudan iletişim kurma” stratejisiyle örtüşmektedir. Ancak literatürde, partner koruma taktiklerinden “rakibi ekarte etme” davranışının daha çok erkekler tarafından tercih edildiği ifade edilmektedir (Buss, 1988; Buss&Shackelford, 1997). Bu bağlamda, katılımcının anlatısı söz konusu stratejinin kadınlar tarafından da kullanılabildiğini göstererek literatürdeki geleneksel cinsiyet farklılıklarına dayalı ayrımları sorgulama potansiyeli taşımaktadır.

Erkek katılımcılardan biri, *“Ama şöyle bir şey, bu içten gelen bir duygu. Sonuçta erkek olarak karşıdaki kadını sahiplenme duygusu, onun sınırlarını belirleme amacım var, öyle bir içgüdüm var. (K9, Evli, Erkek)”* sözleriyle erkek kıskançlığını doğallaştırarak sınır koyma pratiğini rasyonelleştirirken; kadın katılımcılardan birinin partnerinin kıskançlığına yönelik *“O ilişkinin başından beri hep çok korumacıydı çünkü sanırım duyguları daha yoğun, daha emindi. (K8, Sevgili, Kadın)”* ifadesi, erkek kıskançlığının duygusal yatırım ve sevgiyle romantize edildiğini göstermektedir. Erkek katılımcının kıskançlığı “sahiplenme içgüdüsü” ve “sınır belirleme” olarak sunması, hegemonik erkeklik anlayışıyla (Connell & Messerschmidt, 2005) uyumludur. Bu anlayışta ilişkide kontrol sahibi ve sınır koyan özne konumundaki erkeğin kıskançlığı, denetim ve güç ilişkisinin bir aracı olduğu söylenebilir. Katılımcıların ifadelerine göre kıskançlığın sevgiyle özdeşleştirildiği (Buller vd., 2023; Demir, 2019; Şahin, 2019) ve kontrolcü davranışların romantize edildiği (Chollet, 2023; Goldman, 2006; Mint, 2010; Papp vd., 2017) anlaşılmaktadır. Erkek kıskançlığının ataerkil düzende şiddetin meşrulaşmasına zemin hazırlayabildiği kadın katılımcılarından biri tarafından şöyle aktarılmıştır:

“Erkekler öyle bir sahipleniyor ki sanki bu onlarla ilgili bir konuymuş gibi, gerçekten öldürmeye kadar varabiliyor şiddet seviyeleri.. Dolayısıyla sanırım erkekler çok daha fazla kıskanıyor, daha fazla sahiplendikleri için... Mesela erkekler daha sahiplenmeci yaklaştıkları için büyük ihtimalle kadın cinayetlerinin altındaki sebepleri biraz kazısak, faktörlerden biri de kıskançlık konusu olacaktır.” (K3, Sevgili, Kadın)

Katılımcının ifadesi, hegemonik erkeklik çerçevesinde değerlendirildiğinde erkeklerin kadın üzerinde mülkiyet kurma eğilimiyle (Connell&Messerschmidt, 2005) örtüşmektedir. “Namus” ve “kadın bedeni” üzerinde denetim kuran ataerkil normlar (Bilgin, 2016; Stelboum, 1999), kıskançlığın meşru bir sahiplenme biçimine dönüşmesine ve kadın cinayetleri gibi şiddet eylemleriyle sonuçlanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda katılımcının anlatısının erkek şiddetinin arkasında kıskançlığın önemli bir etken olduğunu vurgulayan bulgularla (Aloyce vd., 2023; Buller vd., 2023; Buss, 1988; Buss&Shackelford, 1997; Buss, 2013; Chollet,

2023; Goldman, 2006; Hunnicutt, 2009; Mint, 2010; Ozaki&Otis, 2017; Papp vd., 2017; Wilson&Daly, 1992) paralellik göstermektedir.

3.1.3.3. Alt Tema: Kadın ve Erkek Kıskançlığı Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar

Bu alt tema, katılımcıların kadın ve erkek kıskançlığı arasındaki benzerlik ve farklar ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcı ifadelerine göre aşırı kıskançlık, her iki cinsiyette de benzer ilişki sorunlarına neden olabilmektedir. Ancak bu duygunun ifadesi toplumsal cinsiyet normlarına göre farklılaşmaktadır. Kadınlar kıskançlığı daha yoğun ve açık biçimde dile getirirken, erkekler bu duyguyu bastırma eğilimindedir. Kadınlar, genellikle partnerin duygusal ilgisini paylaşma fikrine hassasiyet gösterirken; erkekler, “benim olan kadına” yönelik cinsel ilgilere karşı daha yoğun tepki vermektedir. Erkek katılımcıların ifadeleri, kıskançlığın erkekler için kadını mülk gibi görme ve üzerinde hak iddia etme biçiminde içselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Birçok katılımcı, kıskançlığı gerçek tehditten ziyade ilişkideki “sahiplik göstergesi” olarak değerlendirmiştir. Öte yandan bazı erkekler, kıskançlığın partnerin özerkliğine ve bireysel kimliğine yönelik bir tehdit oluşturduğunu ifade ederken; kadın katılımcılar ise kıskançlığın özellikle duygusal yatırımın arttığı ilişkilerde yoğunlaştığını belirtmiştir.

Erkek katılımcılardan biri, aşırı kıskançlığın her iki taraf için de kontrol, sahiplenme ve izolasyon gibi benzer ilişki dinamiklerine yol açabileceğini şöyle aktarmıştır:

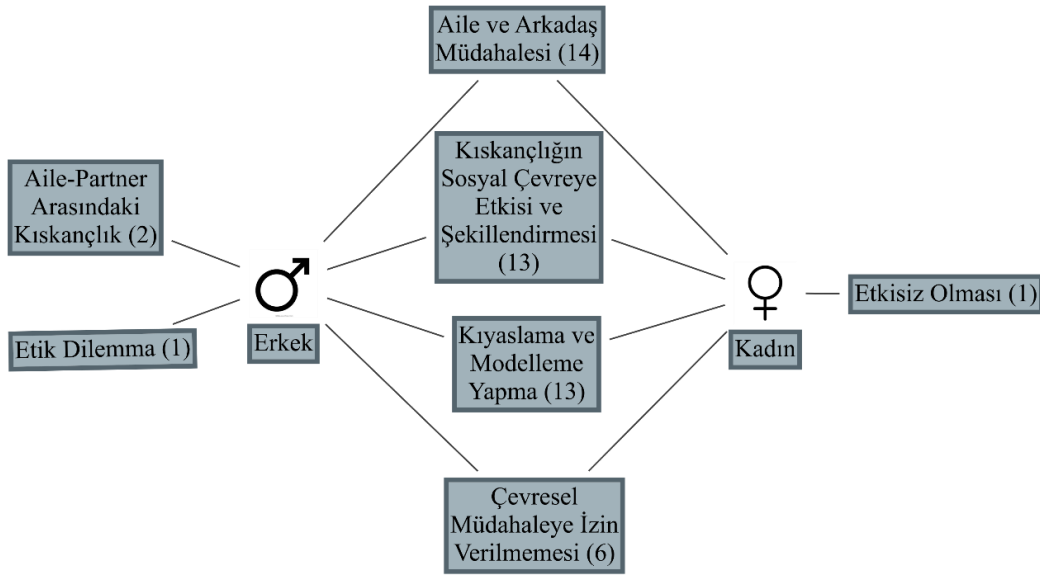
“Aslında kıskançlık söz konusu olduğunda kadın ve erkeğin birbirine birçok yönden benzediğini düşünüyorum. Yani bu çok böyle uç noktalara taşındığında dediğim gibi her iki tarafta birbirini izole etmeye, kendi hayatının içerisinde tutmaya, kendi emir ya da komutasının altında tutmaya çabılıyor. Yani onun o sınırların dışına çıktığında bunu bir şey olarak görüyor işte sevgisinin azaldığını ya da artık bir şeylerin eskisi gibi olmadığını. Ya saplantılı bir duruma geliyor.” (K12, Evli, Erkek)

Katılımcının ifadesine göre kıskançlık duygusunun karşılık tahakküm kurmaya dönüştüğü ve bilişsel, davranışsal ve duygusal olarak kıskançlığın ortaya çıkarak patolojik boyuta (Pfeiffer& Wong, 1989) evrildiğinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda bu tarz bir ilişki deneyimi romantik ilişkilerde güç mücadelesinin çift yönlü yaşanarak partnerlerin birbirini test etme, kontrol etme ve denetim altına alma stratejileri geliştirdiğine yönelik literatürle (Chollet, 2023; Goldman, 2006; Küçükdağ vd., 2023; Mint, 2010) örtüşmektedir. Bir başka katılımcı ise kıskançlık deneyiminin kaynağına ilişkin, “*Kadın karşısındaki kadını ya da adamın onunla ilgisini kıskanırken; adam, bu kıskançlığı benim olan kadın nasıl başka birine bakar ya da başka biri nasıl onunla ilgilenir şeklinde yorumluyor olabilir. (K23, Sevgili, Kadın)*” şeklindeki ifadesi kıskançlık tetikleyicisinin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde şekillendiğini ortaya

koymaktadır. Özellikle erkeklerin partnerlerinin cinsel sadakatsizliğini genetik soyun devamlılığına yönelik bir risk olarak görmeleri, kadınların ise partnerin duygusal kaynaklarını başka birine yönlendirmesini ilişkinin istikrarı açısından daha büyük bir tehdit olarak algılamaları (Buss vd., 1992; Buss vd., 1996; Buss, 2000; Buss vd., 2000; Buss & Haselton, 2005; Buss, 2013; Buunk vd., 1996; Buunk & Fernandez, 2020; Daly vd., 1982; Shackelford & Buss, 1997; Wiederman & Allgeier, 1993) bu farklılığı desteklemektedir. Kadınların kıskançlık duygusunu, partnerin ilgisini başka bir kadına yöneltmesi üzerinden duygusal bağlamda değerlendirmesi duygusal sadakate verilen önemi göstermektedir. Bu durum, Gilligan (1982)' in kadınların ilişkilerde bağ kurma, duyarlılık ve karşılıklılık arayışına dayalı “ilişkisel etik” yaklaşımıyla uyumludur. Öte yandan, erkeklerin kıskançlığı ise daha çok “benim olan kadın” anlayışıyla kadın bedeni üzerindeki mülkiyet duygusu ve cinsel sadakat ekseninde şekillenmektedir. Bu bakış açısı, hegemonik erkeklik modelinde (Connell & Messerschmidt, 2005) yer alan sahiplenme ve denetim pratiklerinin bir yansımasıdır. Bu yaklaşımı örnekleyen şekilde kadın katılımcılardan biri kendi kıskançlık deneyimden yola çıkarak *“Karşı tarafı çok önemsendiğin için ona karşı fark etmeden aşırı derecede özverili oluyorsun. Senin gördüğünü, senin konuştuğunu ve seninle yaşanan bir şeyi başka biriyle istemiyorsun. Bazen hiç kimseye tahammülün olmuyor. (K8, Sevgili, Kadın)”* şeklindeki ifadesi duygusal yatırımın yoğunlaştığı ilişkilerde kıskançlığın duygusal tekillik arzusundan beslendiği anlaşılmaktadır. Katılımcının ifadesine göre kıskançlık, ilişkideki yatırımın bir yansıması olarak ortaya çıktığı, ilişkiye yapılan duygusal yatırım arttıkça ilişkiyi tehdit eden unsurlara karşı daha yoğun kıskançlık tepkileri verildiği (Bevan, 2008) görülmektedir.

3.1.3.4. Alt Tema: Kültürel Normlar, Aile ve Çevresel Etkiler

Bu alt tema, katılımcıların kıskançlık deneyimlerinin kültürel normlar, toplumsal cinsiyet rolleri, bölgesel değer sistemleri ve sosyal çevrenin etkisiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatıları; kıskançlığın aile yapısı, geleneksel ilişki kalıpları ve toplumsal roller aracılığıyla öğrenilen ve kuşaklar boyunca aktarılan bir duygu olduğunu göstermektedir. Özellikle kadın katılımcılar, kıskançlıkla ilgili tutumların çocukluktan itibaren içselleştirildiğini ve bu sürecin aile geçmişi, bölgesel kültürel kodlar ve kuşaklar arası değer aktarımıyla desteklendiğini ifade etmektedir. Aile-partner kıskançlığı, ahlaki ikilemler, sosyal karşılaştırma, statü kaygısı ve bölgesel norm farklılıkları gibi etkenlerin kıskançlık duygusunu tetiklediği ve yeniden ürettiği görülmektedir.

Şekil 3.6. Katılımcıların İlişkilerini Etkileyen Aile ve Çevresel Faktörler

Romantik ilişkilerde aile ve çevre etkisiyle kıyaslama ve modelleme yapıldığını belirten katılımcılardan biri şunu aktarmıştır:

“Öncelikle ailelerden gidelim. Aileler bence oldukça fazla etkiler. Örneğin kendi ailelerinde bir aldatma ya da aldatılma öyküsü varsa kişilerin daha fazla kıskanma ya da kıskançlık yaptığını düşünüyorum. Arkadaş çevresi etkiler mi? Yani yine çevrelerinde aldatma eğiliminde olan yakın arkadaşları varsa belki insanlara güvenleri ya da belli bir cinsiyete karşı güvenleri kırılabilir. Ama bence aile çok daha büyük bir faktör.” (K3, Sevgili, Kadın)

Katılımcının ifadesi, bireylerin çocukluk döneminde içselleştirdiği toplumsal cinsiyet normlarının (Bem, 1981), yetişkinlikte gündelik yaşam pratiklerinde sürekli olarak yeniden üretildiğini (West&Zimmerman, 1987) ve bu normların romantik ilişki davranışlarını da biçimlendirdiğini göstermektedir. Katılımcının İstanbul doğumlu olup Antalya’da yaşaması ve gözlemlerini kendi deneyimlerinden ziyade Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan tanıdıkları üzerinden aktarması, birey davranışlarının yalnızca kişisel değil içinde bulundukları sosyal çevre ve kültürel bağlam tarafından da şekillendirildiği söylenebilir. Bu durum bireylerin eylemlerinin toplumsal normlar, roller ve kolektif amaçlar doğrultusunda yönlendiğini savunan yaklaşımlar (Markus & Kitayama, 1991; Triandis, 2015) ve kıskançlık gibi duyguların kültürel değerler çerçevesinde farklı şekillerde deneyimlenebileceğini ortaya koyan çalışmalardan (Clanton, 1996; DeSteno vd., 2002; Hupka, 1981; Khurana&Ahuja, 2020; Ozaki&Otis, 2017; Öcal Yüceol, 2016; Sümer&Arıcak, 2018; Zandbergen&Brown, 2015) elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

Romantik ilişkilerde kıskançlık, evlilikle birlikte eş ve aile arasında da karşılıklı yaşanan bir duyguya dönüşebilmektedir. Erkek katılımcılardan biri bu durumu şöyle aktarmıştır:

“Ya aileler en başta böyle bir şeye tabi şey olmuyorlar. Çok ciddi anlamda şahit olmuyorlar. Ama şöyle bir durum da var hani ailenin eşi kıskanması, eşin aileyi kıskanması gibi durumlar da yaşanabiliyor. Özellikle evliliğin ilk zamanlarında. Kıskançlığın maalesef o boyutu da var. Hatta iki tarafı da patolojik bir hale getirebiliyor. Aile şey düşünebiliyor, ya bu kadın geldi, tek oğlumuzla evlendi, bunu bizden aldı. Eşiniz de sizin ailenize olan düşkünlüğünüzü görüyor. O da farklı bir stratejiyle yaklaşıyor. İki tarafın birbirine aslında bu anlamda kıskanması, iki tarafa da farklı şekilde davranışlar sergilemelerine neden oluyor. Yani burada biraz belki dengeyi sizin erkek olarak sizin kurmanız gerekiyor.” (K12, Evli, Erkek)

Katılımcının doğduğu ve yaşadığı şehrin Van olması göz önünde bulundurulduğunda geleneksel aile yapısının baskın olduğu söylenebilir. Gelin-kaynana çatışması; kadının aile içindeki statüsünü zamanla güçlendirmesiyle ortaya çıkan, anne-oğul ilişkisi üzerinden şekillenen ve ataerkil yapının kadınlar arasında rekabet yoluyla yeniden üretildiği bir iktidar mücadelesidir (Korkmaz, 2022; Sönmez, 2019). Kaynana, yıllar boyunca emek vererek büyüttüğü oğlunu “elkızına” kaptırmak istememekte, gelin ise kocasının sevgi ve ilgisini talep ederek duygusal bir yakınlık arayışına girmektedir (Sönmez, 2019). Dolayısıyla katılımcının ifadeleri, oğul üzerinden yürütülen sahiplik ve denetim mücadelesinin bu çatışmanın temel nedeni olduğunu ortaya koyan araştırma bulgularıyla (Sönmez, 2019) örtüşmekte romantik ilişkilerde deneyimlenen kıskançlığın farklı bir boyutuna örnek teşkil etmektedir.

Diğer bir erkek katılımcı, kıskançlık duygusunun evli ve bekâr kadınlar arasında sosyal karşılaştırma yoluyla tetiklenebileceğini “*Sonuçta bekâr bir kadın. Evli bir kadın onun yanına gidiyor ve onun ne kadar özgür bir ruh haliyle yaşadığını görüyor. Ona göre olumsuz etkileri oluyordu. (K5, Evli, Erkek)*” sözleriyle ifade edilmiştir. West ve Zimmerman (1987)’ in “doing gender” kuramı bağlamında, kadınlar ve erkekler toplumsal olarak onaylanan rolleri sergilemekle yükümlüdür. Dolayısıyla bekâr ve bağımsız bir kadının yaşam tarzı katılımcı tarafından sosyal normlara aykırı görülerek tehlikeli görülmektedir. Bekâr bireylerin maruz kaldığı olumsuz ve damgalayıcı tutumun temelinde ataerkil yapının etkisi bulunmakla birlikte bekarlık suçlayıcı ve dışlayıcı pratiklerle damgalamaya dönüşebilmektedir (Chollet, 2023; Tezcan, 2021).

Modern ilişkilerde partner seçiminin sembolik bir statü göstergesi haline geldiği katılımcılardan biri tarafından şu sözlerle dile getirmektedir:

“Eş seçimi bir statü göstergesi haline geldi. Kişiler eşleriyle tuhaf bir statü kazanıyorlar. Ve bu statüyü kaybetmemek için aslında böyle şiddetli kıskançlık nöbetlerine girebiliyorlar. Bir kadın için mesela varlıklı bir erkeği kaybetmek korkunç geliyor. Ya da bir erkek için genç ve güzel bir kadını başka bir kişiyle birlikte tasavvur etmek büyük bir kayıp gibi geliyor. Çünkü onun yarattığı, ona verdiği statüden mahrum kalacağını düşünüyor. Burada da aslında bir mülkiyet hiyerarşisi gibi tuhaf bir nüans var. Sadece sembolik bir statüye indirgenmiş oluyor bu. Onun kaybının yarattığı bir şiddet var. Kişilerin birbirlerini çok da sevdiğini düşünmüyorum ben açıkçası.” (K10, Sevgili, Erkek)

Katılımcının ifadesine göre partnerin fiziksel veya ekonomik özellikler aracılığıyla sembolik değer kazanımı (Bourdieu, 2018) sebebiyle romantik ilişkilerin duygusal boyutundan çok temsil değeri taşıdığı görülmektedir. Nesneleştirme Kuramı (Nussbaum, 1995), bağlamında kadın ve erkek figürlerin özne olmaktan çıkarak sosyal anlamda değer kazandıran araçlara dönüştüğü görülmektedir. Bu dönüşüm, bireyin biricikliği ve içsel değeri yerine başkasına sağladığı temsili fayda üzerinden değerlendirildiği bir nesneleştirme biçimini yansıttığı söylenebilir. Bu bağlamda romantik ilişkilerin duygusal bağdan ziyade karşılıklı tahakküm ve çıkar ilişkisine dönüştüğü ile ilgili yapılmış olan araştırma bulgusuyla (Küçükdağ vd., 2023) örtüşmektedir.

Katılımcı, kıskançlık davranışlarının Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan bireylerin kültürel yapıları ve toplumsal normları doğrultusunda farklı biçimlerde ortaya çıktığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Trakya insanını çok severim. Kesinlikle meşgul, enerjik, keyifli insanlardır ama sorumsuzlar. Benim gördüğüm kadarıyla ve ben bundan hoşlanmıyorum. Özellikle erkekleri rahat, keyifçi, evdeki hiçbir şeyi umursamayan, akşam çıkıyorum ben arkadaşlarımla 10 kasa bira bitireceğiz falan gibi abuk sabuk insanlar. Ve bu kıskanç olmalarının önünde engel olmuyor. Az önce dediğim şeyin de biraz tersi olacak galiba. Ama onlar da kısıtlayıcı olabilir o kadınlara karşı. Yeni bir şey açılmış oldu sonunda. Demek ki. Ama onlar da gerçi anne babasından o tarz bir ilişkiyi görmüş olduğu için öyle devam ediyor. Neyse. Hani şeyleri, keyifli oluşları güzel ama sorumsuzluklarından hoşlanmıyorum. Doğu tarafında biraz tam tersi gibi. Fazla ciddiler. Fazla kuralcılar ama hani bu aile gerçekten önemli onlar için gibi görüyorum ben. Şu an böyle görüyorum. Bu da güzel bir şey. Aslında hani ikisini harmanlayabilmek çok güzel olurdu. Ama doğru bir şekilde harmanlayabilmek. Kuralcılığın ortasını bulmak. O yüzden Doğu tarafının aileye verdiği önem... Önem derken işte burada da birçok şey konuşulabilir ama genel olarak en basit haliyle güzel bence.” (K17, Evli, Kadın)

Batı (Trakya) ve Doğu bölgelerine ilişkin gözlemler, eril toplumsal formların farklı biçimlerde tezahür ettiğini yansıttığı söylenebilir. Hegemonik erkekliğin farklı toplumsal ve kültürel unsurları bünyesine katarak daha esnek ve melez biçimi (Demetriou, 2001) Trakya bölgesindeki erkekliği, Doğu bölgelerinde ise erkekliğin daha otoriter ve düzen merkezli biçimde yaşandığı görülmektedir. Katılımcının ifadesine göre kıskançlık Batı'da daha gevşek ve çelişkili, Doğu' da ise ataerkil değerlerle meşrulaşan daha katı ve normatif bir denetim mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, kıskançlık üzerinde kültürel değerlerin etkili olduğunu gösteren ampirik çalışmalarla (Buss vd., 2000; Clanton, 1996; DeSteno vd., 2002; Hupka, 1981; Khurana&Ahuja, 2020; Öcal Yüceol, 2016; Sümer&Arıca, 2018; Zandbergen& Brown, 2015) paralellik göstermektedir. Ayrıca katılımcının, aile içinde kıskançlık ve cinsiyet rollerinin anne-babadan öğrenilerek kuşaktan kuşağa aktarıldığını belirtmesi, bireylerin toplumsal cinsiyeti her gün tekrar ettikleri bir pratik olarak yaşadıklarını ve bunu sosyal

çevrelerinden öğrendiklerini savunan çeşitli yaklaşımlarla (Bem, 1981; Butler, 2016; West&Zimmerman, 1987) örtüşmektedir.

3.1.4. TEMA 3: İlişki Dinamikleri ve Güven

Bu temada katılımcıların kendi ilişkilerindeki güven algıları, romantik ilişkilerde güvenin inşası ve sürdürülmesine dair görüşleri, katılımcıların romantik ilişki tanımları, ilişkilerindeki yaşanan problemler, sağlıklı ilişki tanımları ve ilişkilerin devamlılığı sürdürülebilirliği için katılımcı anlatılarına yer verilmiştir.

3.1.4.1. Alt Tema: Katılımcıların İlişkilerindeki Güveni Değerlendirmesi

Bu alt tema, katılımcıların romantik ilişkilerde güvene yükledikleri anlamları ve güvenin ilişkisel işleyiş üzerindeki rolünü incelemektedir. Katılımcılar güveni, romantik ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından temel bir yapı taşı olarak değerlendirmiştir. Güven eksikliğinin hem bireysel hem de ilişkisel düzeyde yıkıcı etki yarattığı görülmüştür. Kadın katılımcılar çoğunlukla partnerlerine güvendiklerini ancak bunun mutlak bir güven olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların birçoğu ilişkilerinde partnerlerine güvendiklerini, güven deneyiminin partnerle olduğu kadar kişinin kendisiyle kurduğu ilişkiyle de ilgili olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılardan biri tarafından bu durum şöyle ifade edilmiştir:

“Güven tabii ki de olmazsa olmaz. Biraz da kişinin kendisiyle ilişkili de bir durum güven. Hem karşılıklı olabildiği kadar kendisiyle de ilişkili. Sağlıklı bağlar kurabilmek için kişilerin birbirine güvenebiliyor olması gerekiyor. En yakın ilişkilerde de çok önemli olduğu için güven olmalı.” (K22, Evli, Erkek)

Güven düzeyinin yüksek olduğu ilişkilerde kıskançlığın daha düşük düzeyde deneyimlendiğini ortaya koyan çalışmalar (Arpacioğlu vd., 2022; Kemer vd., 2017; Pines&Aronson, 1983; Sobraske vd., 2013), katılımcının görüşlerini desteklemektedir. Bu bağlamda güven, ilişkisel istikrarın ve sağlıklı etkileşimin de sürdürülebilirliğini sağlayan temel bir bileşen olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca katılımcının cinsiyeti göz önünde bulundurulduğunda, alternatif erkeklik modeli sergilediği söylenebilir. Erkek katılımcının güven temelli bir ilişki anlayışını savunması, hegemonik erkeklik modelinde (Bird, 1996; Connell&Messerschmidt, 2005; Flood, 2008; Walby, 1990) yer alan sahiplenici ve denetleyici kıskançlık tepkilerinden ayrılan bir yaklaşım görülmektedir. Bazı katılımcılar ise güveni bireyin içsel huzurunu etkileyen bir yapı olarak tanımlamış olup kadın katılımcılardan biri şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bence güven en önemli faktör. Çünkü karşı tarafa güvendiğiniz zaman oldukça huzurlu bir ilişki oluyor. Ve de güvenmediğiniz zaman da karşı tarafını aldatıp aldatmayacağını bilmediğiniz için... Bence en önemlisi güvenmek. Nihayetinde güvenmediğiniz zaman da karşı tarafı aldatabilir, güvendiğiniz zaman

da. O yüzden güvendiğim zaman rahat hissediyorum. Nihayetinde karşı tarafı aldatıyorsa bu benimle ilgili bir şey değilmiş gibi düşünüyorum.” (K3, Sevgili, Kadın)

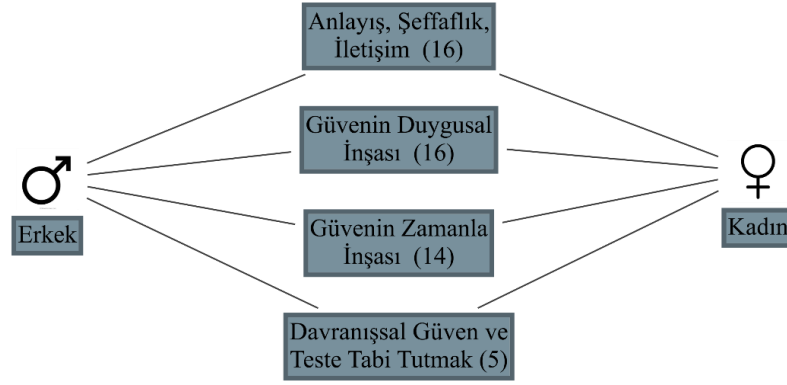
Katılımcının yaklaşım, güvenin karşılıklı bir bağlılıktan çok bireyin kendi sınırlarını koruyarak ilişki içinde var olabilmesine olanak tanıyan bir içsel tutum olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının güveni huzurlu bir ilişkinin temel şartı olarak görmesi ve olası sadakatsizliği kişisel bir yetersizlikle ilişkilendirmemesi; Rempel, Holmes ve Zanna (1985)’ in güven modelinde “inanç” boyutuyla örtüşmekteyken “öngörülebilirlik” boyutuyla örtüşmemektedir. İnanç boyutu; iyi niyetli, dürüst ve ilişkiye bağlı olduğuna dair içsel bir inancı; öngörülebilirlik ise partner davranışlarının tutarlı ve tahmin edilebilir olmasıdır (Rempel vd., 1985). Partner davranışları her ne kadar öngörülebilir olmasa da katılımcı partnerine güvendiğini ifade etmiştir. Buna karşın bazı katılımcılar, güven duygusunu koşulsuz bir bağlılık ya da sadakat beklentisi olarak değil insan doğasının değişkenliğine dayalı olarak ele almıştır. Güvenin mutlak olmayacağına inanan kadın katılımcılardan biri, bu duyguyu şöyle tanımlamaktadır:

“Güveniyorum ama bu şey bir güven değil. İşte beni asla aldatmaz, yarı yolda bırakmaz, bana yanlış yapmaz gibi bir şey de yok. Yaparsa da şaşırırmam. Bu ona güvenmediğim için değil. Bu daha çok hiçbir insana yüzde yüz güven olmayacağı için. Bu benim için de geçerli. Ben bugün hiçbir zaman aldatmam derim. Yarın öyle bir olay olur, aldatırım. Yani bu onunla ilgili düşündüğüm bir şey.” (K4, Sevgili, Kadın)

Katılımcının ifadesi, güveni mutlak bir sadakat beklentisiyle değil insanın değişken doğasına ilişkin farkındalıkla birlikte tanımlamaktadır. Katılımcı, güvenini sürdürebilir kılmak için karşı tarafın davranışlarını idealize etmek yerine insanın koşullara göre değişebileceğini kabul ederek daha gerçekçi ve esnek bir güven anlayışı benimsediği görülmüştür. Bu yaklaşım güven modeli (Rempel vd., 1985) boyutlarından öngörülebilirlik, güven ve inancın olmadığı görülmüştür. Bu bileşen, partnerin davranışlarının öngörülemez koşullarda bile ilişkiye zarar vermeyeceğine dair duyulan duygusal bir güven beklentisidir. Ancak katılımcının yaklaşımında bu inanç daha ihtiyatlı ve gerçekçi bir zemine oturduğu, partneri özelinde değil de genel olarak söylediği görülmüştür.

3.1.4.2. Alt Tema: Güvenin İnşası ve Sürdürülmesi

Bu alt tema, katılımcıların güveni sadece bir duygu değil zamanla inşa edilen ve sürdürülebilirliği çeşitli ilişki pratiklerine dayanan bir yapı olarak nasıl tanımladıklarını ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere katılımcıların ifadelerinde güvenin inşa süreci çoğunlukla açıklık, şeffaflık ile birlikte yaşanmışlıklar ve zaman faktörleri üzerinden temellendirilmiştir.

Şekil 3.7. Katılımcılara Göre Güvenin İnşası ve Sürdürülebilirliği için Gerekli Faktörler

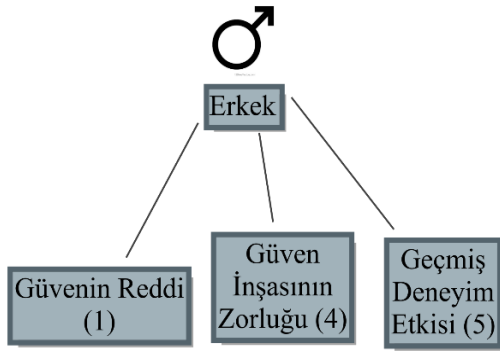
Kadın katılımcılardan biri ise güveni oluşturan temel ilkeler arasında açık iletişim ile birlikte sözünde durma ve tutarlı duygusal davranış gibi unsurları şu sözlerle vurgulamaktadır:

“Öncelikle açık bir iletişim olması gerekiyor bence. Yalan söylenmemeli. Yani durum ne olursa olsun olduğu şekliyle söylenip karşı tarafı bilgilendirilmeli. Yani herhangi bir şey saklanmamalı da yani yalan söylememeli derken doğruları da saklaması da bence bir yalan. Hani doğruları böyle kırık cımbızla seçerek söylenmesi de sonuçta yalanın bir çeşidi bana göre. Yalan söylenmemeli. Verilen sözlerin tutulması bence iyi bir güven özelliği. Yani bir şey yapacağım diyorsa ya da yapmayacağım diyorsa bunu yapmalı ya da yapmamalı. Onun haricinde, bakayım başka neler var güven konusunda. Herhangi bir insana böyle, o bakışı ya da o sözü hisseder yani insan. Öyle bir his yaşatmamalı yani karşısındakine. Sevgisinden herhangi bir şekilde şüphe duydurmalı.(K23, Sevgili, Kadın)”

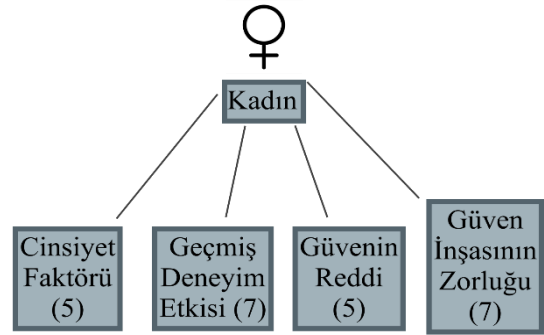
Katılımcının ifadesinde güven ihtiyacı bilişsel kıskançlık (Pfeiffer&Wong, 1989) boyutuyla ilişkilidir. Bilişsel kıskançlık partnere dayalı şüpheleri içerirken katılımcının ifadesi açık iletişim ve tutarlılığı önemseyerek bu şüphelerin önüne geçilebileceğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, Rempel, Holmes ve Zanna (1985)’ nın güven modelinde yer alan üç temel boyutla örtüşmektedir. Katılımcının “verilen sözlerin tutulması” ve “ne söylendiyse yapılması” yönündeki vurgusu, partnerin davranışlarının öngörülebilirliğine ve tutarlılığına işaret ederek modeldeki öngörülebilirlik boyutunu karşılamaktadır. “Yalan söylenmemeli” ve “gerçeğin saklanması da bir yalandır” şeklindeki ifadeleri ise güvenilirlik boyutunu yansıtırken, “sevgisinden şüphe duydurmamalı” ifadesi, partnerin iyi niyetine ve duygusal sadakatine dair inanç boyutuyla ilişkilidir.

Katılımcı ifadelerine dayanarak oluşturulan aşağıdaki tabloya göre kadınlar ve erkekler arasında güvensizlik nedenlerinde bazı ortak temalar öne çıkmaktadır. Özellikle geçmiş ilişki deneyimleri, güven inşasının süreçsel zorlukları ve güven duygusunun temelden reddi her iki cinsiyette de dile getirilmiştir. Ancak kadın katılımcıların görüşlerinde, bu ortak temalara ek olarak toplumsal cinsiyet temelli bir ayrışma da dikkat çekmektedir. Kadın katılımcılar, güvensizliği erkeklere yönelik yapısal bir güvensizlikle ilişkilendirmiş; erkeklerin

sadakatsizliğe daha yatkın ve güvenilmez olarak görülmesi, güvensizlik hissinin temelini oluşturan belirleyici bir unsur olarak ifade edilmiştir.

**Şekil 3.8. Erkek Katılımcıların
Güvensizlik Sebepleri**

**Şekil 3.9. Kadın Katılımcıların
Güvensizlik Sebepleri**

Romantik ilişkilerde güven ve kıskançlık arasında bağ olduğu birçok katılımcı tarafından belirtilmiştir. Katılımcılardan biri bunu “*Güvenin problem olduğu, iki taraftan birinin güvensizlik yaşadığı durumda güvensizlik yaşayan taraf daha çok kıskanç olur. Bu erkek için de geçerli, kadın için de geçerli. (K15, Evli, Erkek)*” şeklinde ifade ederek kıskançlığın temelinde çoğu zaman partnerin davranışlarından çok bireyin içinde bulunduğu güvensizlik duygusunun yer aldığını belirtmiştir. Katılımcının belirttiği üzere güven eksikliği, romantik ilişkilerde kıskançlık düzeyini arttıran temel etkenlerden biridir. Bu görüş, literatürde güvenin kıskançlık üzerindeki düzenleyici rolüne dair bulgularla (Arpacıoğlu vd., 2022; Kemer vd., 2017; Pines&Aronson, 1983; Sobraske vd., 2013) örtüşmektedir. Katılımcı, kıskançlığın cinsiyete özgü bir tepki olmadığını, güvensizlik yaratan durumların temelinde ilişkisel güvensizlik olduğunu ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise “*Ama yani daha önceki ilişkilerimde daha kıskanç olduğum durumlar oldu mu? Oldu. Onu da düşünüp baktığımda sorun benim kıskanmam değil, ona güvenmiyor olmam olduğunu düşündüm. Böyle bir sonuca kendi kendime vardım. (K23, Sevgili, Kadın)*” diyerek kıskançlık duygusunun temelinde çoğunlukla karşı tarafa duyulan güvensizlik olduğunu ve güven eksikliği giderildiğinde kıskançlığın da azalabileceğini ifade etmiştir. Çalışmanın bulguları, Bringle ve arkadaşlarının (1983) çalışmasıyla da uyumlu olarak katılımcıların aynı kıskançlık senaryosuna farklı partnerlerle farklı düzeylerde tepki vermesi, kıskançlık tepkilerinin partnerle kurulan ilişkinin yapısal ve duygusal dinamiklerine bağlı olduğu görülmektedir.

Başka bir kadın katılımcı ise erkeklerin güvenilmezliği ile ilgili bireysel deneyimden öteye geçerek bu durumun toplumsal bir norm haline geldiğini:

“Ama genel olarak baktığım zaman kadınlarda daha fazla. Kadınlar şöyle... Malum erkeklerin hepsi... Şimdi ağızından bir şey çıkmasını istemiyorum ama. Erkeklerle güven olmuyor. Günümüz dünyasında

baktığım zaman hiç olmuyor. O yüzden... Yani kadınlar bu konuda daha şey durumda bence.” (K11, Sevgili, Kadın)

Katılımcı ifadesi Pfeiffer ve Wong (1989)’ un modelinde belirttiği bilişsel boyutuyla örtüşmektedir. Dolayısıyla erkeklerin sadakatine duyulan kuşkunun kıskançlık düzeyini arttırdığı söylenebilir. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı (Bem, 1981) çerçevesinde, toplumsal normların erkekleri ayrıcalıklı olarak konumlandırması ve bu şemaların çocukluktan itibaren öğrenilmesi romantik ilişkilerde kıskançlığı yaratan bir etki olduğu söylenebilir. Bu bağlamda “bakım etiği” (Gilligan, 1982) ve “doing gender” (West&Zimmerman, 1987) yaklaşımları göz önünde bulundurularak Türk toplumunda kadınların ilişkiyi sürdürme, sadakati koruma gibi duygusal yatırım yapma sorumluluğunu daha fazla üstlenmeye teşvik edilmektedir. Bu sebeple kadınlar daha temkinli ve ılımlı kılınarak güvensizlik hissettiğinde kıskançlık tepkilerini arttırabilir.

Güven, sadakat ve kıskançlık arasındaki ilişkiye dair sahadaki iki erkek katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcılardan birinin aktarımı şu şekildedir:

“Telefon görüşmem de yakaladığı oldu. Tabii ki her insanın verebilecek olduğu büyük bir tepki verdi. Ayrılmayı düşündü. İstemedi ya da bırakmak istedi ama yine söylüyorum, en başta da söyledim. Ben eşimi seviyorum. O da beni seviyor....Eşimin aslında beni en büyük kaçamağı yönlendiren eşimdi. Neden eşimdi? Sürekli ailesel şeylerden kaynaklanıyordu. Biraz maddiyat sıkıntısından kaynaklanıyordu. Ya da sürekli evde ol, evde ol, evde ol demesinden kaynaklanıyordu. Bir de tabii evlenmeden önceki hayat da birazcık hızlıydı. Bir anda kesilmesi ya da durdurulması erkek için şey oluyor her zaman. Zor oluyor. Ondan dolayı.” (K19, Evli, Erkek)

Katılımcının ifadesi, hegemonik erkekliğin hem söylem hem de gündelik pratikler aracılığıyla yeniden üretildiğini (Connell&Messerschmidt, 2005; Walby, 1990). Türkiye gibi geleneksel toplumlarda katılımcının aktardığı örnekte olduğu gibi erkeklik, kadın- erkek karşıtlığı temelinde inşa edilerek kadın üzerinde her alana nüfuz eden bir iktidar ağıyla şekillenmektedir (Çokoğullar, 2025). Kadının yaşam döngüsünde ise evlat, eş ve anne kimliklerinin ardışık biçimde kazanılması (Korkmaz, 2022), ilişki odaklı bir yapıya sahip olmasını (Gilligan, 1982) pekiştirmektedir. Katılımcının ifadesi, ilişkide belirgin bir güç asimetrisinin bulunduğunu (Clanton, 1996; Eagly, 1983; Khurana & Ahuja, 2020) erkeğin baskın konumunun ise aldatmayı meşru kılan bir unsur olarak işlev gördüğü söylenebilir. Ayrıca anlatıda, partnerin daha yüksek düzeyde kıskançlık sergilediği görülmekte olup bu durum kadınların tek eşliliğe bağlılıkları ve ilişki sorunlarına karşı daha hassas olmaları gibi etkenlerle açıklayan çalışmalarla (Buss & Shackelford, 1997; Chollet, 2023; Pines & Aronson, 1983) paralellik göstermektedir. Aynı katılımcı eşinin ilişkiye devam etmesi ile ilgili olarak şunu ifade etmektedir:

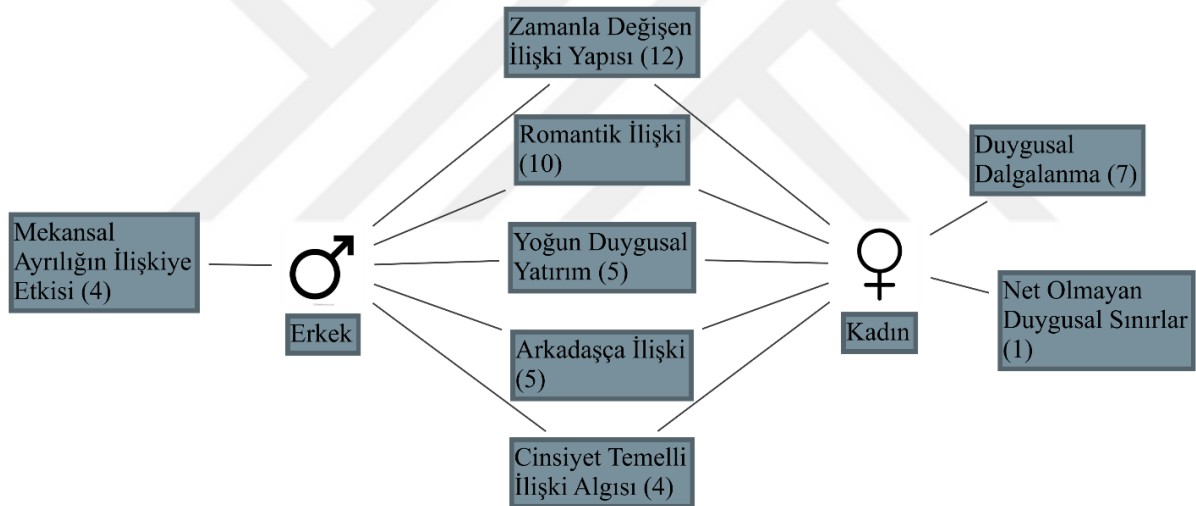
“Ama kendi ayakları üzerinde durabiliyorsa biraz daha eşi görmez gözü ama bu sefer de duygusallık ortaya çıkıyor. Ben bıraksam ne olacak diye ya da Eşim ona bağlı değil, günü birlik ya da küçük bir kaçamak yapmış, hatta ben mi yetmedim acaba düşüncesiyle öne çıkaraktan affedici yolu arıyor kendince aslında. Aslında eşini affetmiyor, kendini affetmeye çalışıyor.” (K19, Evli, Erkek)

Katılımcının partnerinin öz-belirsizlik durumu yaşadığı yani katılımcının sadakatsizliğinde kendi davranışlarını sorguladığı ve bunun sonucunda suçluluk duygusu yaşadığı görülmektedir (Bevan 2011). Ayrıca katılımcının sadakatsizliğinin “günübirlik kaçamak” olarak görülerek mazur görülmesi, kadınların duygusal sadakatsizliğe cinsel sadakatsizlikten daha güçlü tepki verdiğini ortaya koyan çalışmalarla (Buss,1988; Buss vd.,1992; Buss vd., 1996; Buss& Shackelford, 1997; Buss, 2000; Buss vd.,2000; Buss& Haselton, 2005, Buss, 2013; Buunk vd.,1996; Demirtaş, 2004; DeSteno&Salovey, 1996; Harris&Christenfeld, 1996; Wiederman&Allgeier,1993; Zandbergen& Brown, 2015) örtüşmektedir. Katılımcının hem partneri hem de genel olarak kadınlarla ilgili gözlemini aktardığı bu anlatıda, kadınların sadakatsizlik sonucunda ilişkiyi devam ettirme eğiliminde olduğu (Uzunovalı& Özbay, 2023) ve erkeklerin alternatif adayları kadınlara kıyasla daha olumlu değerlendirdikleri (Büyükşahin&Hovardaoğlu, 2007) yönündeki literatür bulgularıyla paralellik göstermektedir. Kadınların sadakatsizlik sonucu ilişkiyi sonlandırması yapısal eşitsizliklerin aşılacak ekonomik koşulların belirleyici olduğuna ilişkin bulgu literatürdeki diğer çalışmalarla (Ellsberg vd., 2015; Hooks, 2016) uyumludur. Benzer durumda katılımcı, kendisinin yer aldığı bir senaryoya dair ise “*Erkek her zaman yapıcı taraftadır ama bıraktığı zaman da çok çabuk bırakabilen bir Varlık diyeyim artık. Aslında bıraktığı zamandan ziyade sanki biraz daha başka bir erkeğin varlığında bırakmaya çok net. (K19, Evli, Erkek)*” sözleriyle dile getirmiştir. Katılımcının ifadesi, romantik ilişkilerde erkek sadakatine yönelik çelişkili ve cinsiyet temelli bir yaklaşımı benimsediği söylenebilir. Bu anlatıda ortaya çıkan çifte standart sadakat anlayışı, erkeklerin kendi sadakatsizliklerini meşru kılarak erkeklere toplumsal üstünlük sağlayan görüşlerle (Connell&Messerschmidt, 2005; Chollet, 2023; Hooks, 2016; Eagly, 1983; Flood, 2008; Walby, 1990) açıklanabilir. Ayrıca bu bulgu, erkeklerin sadakatsizlik sonucu ilişkiyi sonlandırma noktasında kadınlara nazaran kararlı olduğuna ilişkin çalışmalarla (Buss&Shackelford, 1997; Buss&Haselton, 2005) örtüşmektedir. Kadın sadakatsizliğine yönelik bu tutum “kadının erkeğin namusu” olduğu ve bunu korumak ve gözetleme görevinin erkeğe yüklenmesiyle (Bilgin, 2016; Stelboum, 1999) açıklanabilir. Katılımcının partnerinin aldatılmaya rağmen ilişkide kalmaya devam etmesi Yatırım Kuramı (Rusbult, 1980; 1983) bağlamında; bedeller (boşanan kadına yönelik önyargılar, çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenme, baba evine dönme gibi), ödülleri (ortak anılar, evliliğin sürdürülmesi gibi) ve yapılan

yatırımlar (çocuk sahibi olma, ortak mal edinme gibi) göz önünde bulundurularak bedellerin ödülleri ve yatırımlardan baskın olması sebebiyle ilişkinin sürdüğü düşünülmektedir.

3.1.4.3. Alt Tema: Romantik İlişki Biçimleri ve Problemleri

Bu alt temada, katılımcılardan ilişkilerine dair yaptıkları öz değerlendirmeye yer verilmiştir. İlişki süresi uzun olan katılımcılar, İlişki dinamiklerinin zamanla değiştiği görülmekte olup, evlilikle birlikte ilişkide kontrolün artabileceği ifade edilmektedir. Bu değişimin ilişkileri olumlu ve olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Katılımcılar genel olarak ilişki memnuniyetlerinin yüksek olduğunu belirtmiş, ancak kadın katılımcıların daha fazla duygusal dalgalanma yaşadıkları ve duygusal emeğin kadınlarda yoğunlaştığı vurgulanmıştır. Ayrıca uzak mesafe ilişkilerinde çiftlerin toplumsal baskıya maruz kalabildiği, açık ilişkilerde ise belirsizlik olgusunun öne çıktığı belirtilmiştir.

Şekil 3.10. Katılımcıların İçinde Bulundukları İlişki Yapısını Değerlendirmesi

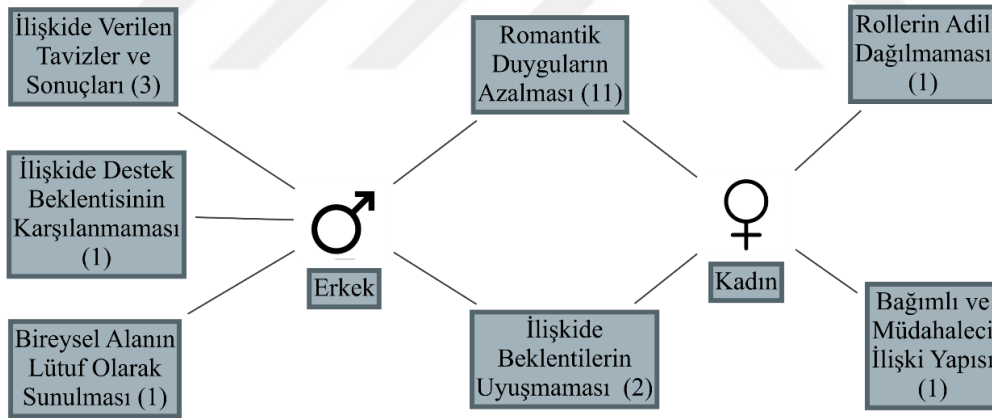
İlişki tanımlarına yönelik olumlu tanımlamalar kadın ve erkek arasında aynı şekildeyken ilişki tanımlarına yönelik olumsuz ifadeler cinsiyetler arasında farklılaştığı görülmüştür. İlişki tanımlarında duygusal dalgalanmalar olduğunu belirten katılımcılar kadınlardan oluşmakla beraber bu durumun sebepleri arasında kıskançlığa bağlı tartışmalar, aldatma gibi nedenler öne sürülmüştür. Kadın katılımcılardan biri ilişkisine yönelik yaptığı değerlendirme şöyledir:

“Şimdi ben 14 yıldır bir aynı adamla beraberim. O 14 yılın içerisinde sağlıklı dediğimiz zaman dilimi nedir? Mesela beni aldattığı da oldu mesela. Ama ben hala devam ediyorum. Ya da kavga ettiğimiz zamanlar oldu. Ama hala devam ediyoruz. Şimdi o dönemler sağlıklı olup iyi olduğumuz günler mi sağlıklıdır?” (K4, Evli, Kadın)

Geleneksel toplumlarda kadınların uzun süreli ilişkileri sürdürme yönündeki eğilimleri, kültürel olarak sadakat ve fedakarlık gibi kadınlık rolleriyle ilişkili olarak (Chollet, 2023; Gilligan, 1982; Goldman, 2006) sadakatsizlik veya çatışma gibi olumsuz deneyimlere rağmen ilişkiyi devam etmeyi normalleştirdiği görülmektedir. Açık ilişki yaşadığını belirten kadın katılımcılardan biri, ilişkisinde yaşadığı belirsizliği şöyle ifade etmektedir:

“İşte bu tanıma geldiğinde tıkanıyorum. Nasıl tanımlıyorum? Çünkü ona karşı Çok heyecanlıyım. Çok istekliyim Ama bende ki istek, heyecan onda yok. Çünkü o daha şey bakıyor... Ne bileyim nasıl baktığını çok isimlendiremiyorum. Ne benle tamamen oluyor ne bensez tamamen oluyor. Beni tamamen bırakmıyor da beni tamamen almıyor da.” (K7,Açık İlişki, Kadın)

Araştırmaya farklı ilişki durumu olması sebebiyle dahil edilen katılımcıyla yapılan görüşmenin genelinde ilişkisindeki kıskançlığın olmadığı var olan kıskançlığın katılımcı tarafından ilgi beklentisi ile ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Katılımcının norm dışı bir ilişki yaşadığı ancak ilişki tanımına yönelik bu anlatısında belirsizlikten rahatsızlık duyduğu görülmektedir. Bu ifade romantik ilişkinin geleceğine yönelik merakın kadınlarda daha fazla görüldüğü araştırma sonuçlarıyla (Soyer&Deveci Şirin, 2021) paralellik göstermektedir.

Şekil 3.11. Katılımcılara Göre İlişki Problemlerinin Sebepleri

Televizyon programları ve sosyal medya içeriklerinin bireylerin ilişki algısını olumsuz yönde etkilediğini ifade eden bir diğer katılımcı şunu aktarmıştır:

“Telefonlar insanların hayatında bir şeyleri daha tüketilir hale getirdi. Çünkü telefonuna tıkladığın an her şeyi görebiliyorsun orada. Artı bir de televizyondaki yayınlanan programlar. Şöyle bak bir televizyonda yayınlanan programlara bak. Hangi birinde şöyle mantıklı bir şey var. Ya boşanma, ya kadın kocasını aldatmış, ya koca karısını aldatmış. Teşvik var. Bütün her şeyde şu an toplumsal çürümeye neden olan zaten en büyük etken oradaki şeyler, yaşam alanları. Bundan ötürü insanlar mutsuz, huzursuz.. Ünlü dediğimiz kesim var.. Adamların şatafatlı hayatı var. İnsanlar onlara bakarak yola çıkıyor sonrada yarı yolda kalıyor tabiki. Sıkıntı oluyor.” (K5, Evli, Erkek)

Katılımcının ifadesi telefonlar vasıtasıyla sürekli yeni insanlarla tanışma olanağı sayesinde ilişkilerin kırılğan bir yapısı oluştuğunu öne süren Kaya (2022)' nın çalışmasıyla uyumludur. Ayrıca Erikci (2024)' in yapmış olduğu kuşaklar arası çalışmada; X kuşağı (1961-1980 arası doğanlar), Y kuşağı (1981-1999 arası doğanlar) ve Z kuşağı (2000 sonrası doğanlar) arasında Y ve Z kuşaklarının aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu, tüm kuşaklardaki erkek katılımcıların mahremiyet açısından sosyal medyadan rahatsızlık duyduğu ve Z kuşağında lüks ve gösteriş üzerinden bir kıyasa sebep olduğu bulgulanmıştır. Katılımcının günümüz romantik ilişkilerine dair gözlemi, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Başka bir katılımcı ise gündelik yaşamda yapısal eşitsizliklerinin ilişki dinamiklerine etkisini şöyle ifade etmiştir:

“Bence öyle kadın erkek ilişkileri evlilik ilişkilerine baktığımızda; en çok yaşanan problem bence hayatı birlikte nasıl paylaştıkları. Durumların genelde kadınlara çok fazla yüklenildiği, sorumluluklarının çok fazla olduğunu. Ama erkeklerin kaçış noktalarının daha çok bulunduğu. Hani gözlemliyorum, kendi adıma. Birçok arkadaşla böyle bir araya geldiğimizde onlar da aynı durumdan mustarip... Bu da romantik ilişkileri biraz sarsıyor galiba. Biraz daha ben odaklı olmaya dönüyoruz. Kıskançlık ya da herhangi bir iletişim bozukluğunu daha da arttırıyor.” (K25, Evli, Kadın)

Chodorow' a göre annelik kimliği ile kadınlar, toplumsal konumunu içselleştirmekte (akt. Erdoğan, 2018) dolayısıyla ilişkisel bir benlik kazanmaktadır. Bu yaklaşım katılımcının ifadesini desteklemekle beraber kadınların ikincil konumu sebebiyle ilişkilerdeki eşitlik zemini baştan etkilendiği (Chollet, 2023) görülmektedir. Silva (2005), kadınların ev içi fiziksel işlerle beraber duygusal ilişkilerde de ilişki yönetiminden sorumlu özne haline getirildiklerini belirtir. Bu durum, kadınların kendilerini ilişkinin duygusal sürekliliğini sağlayan, sorunları önceden fark eden ve çözüm üretmekle yükümlü “ilişki bekçileri” olarak konumlandırmalarına neden olur. Ancak yapılan bir çalışma kadınların bu arzularının toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar üzerinde ev içi sorumluluklarına yönelik baskı yarattığı (Erchull vd., 2010) bulgusunu açıklamaktadır.

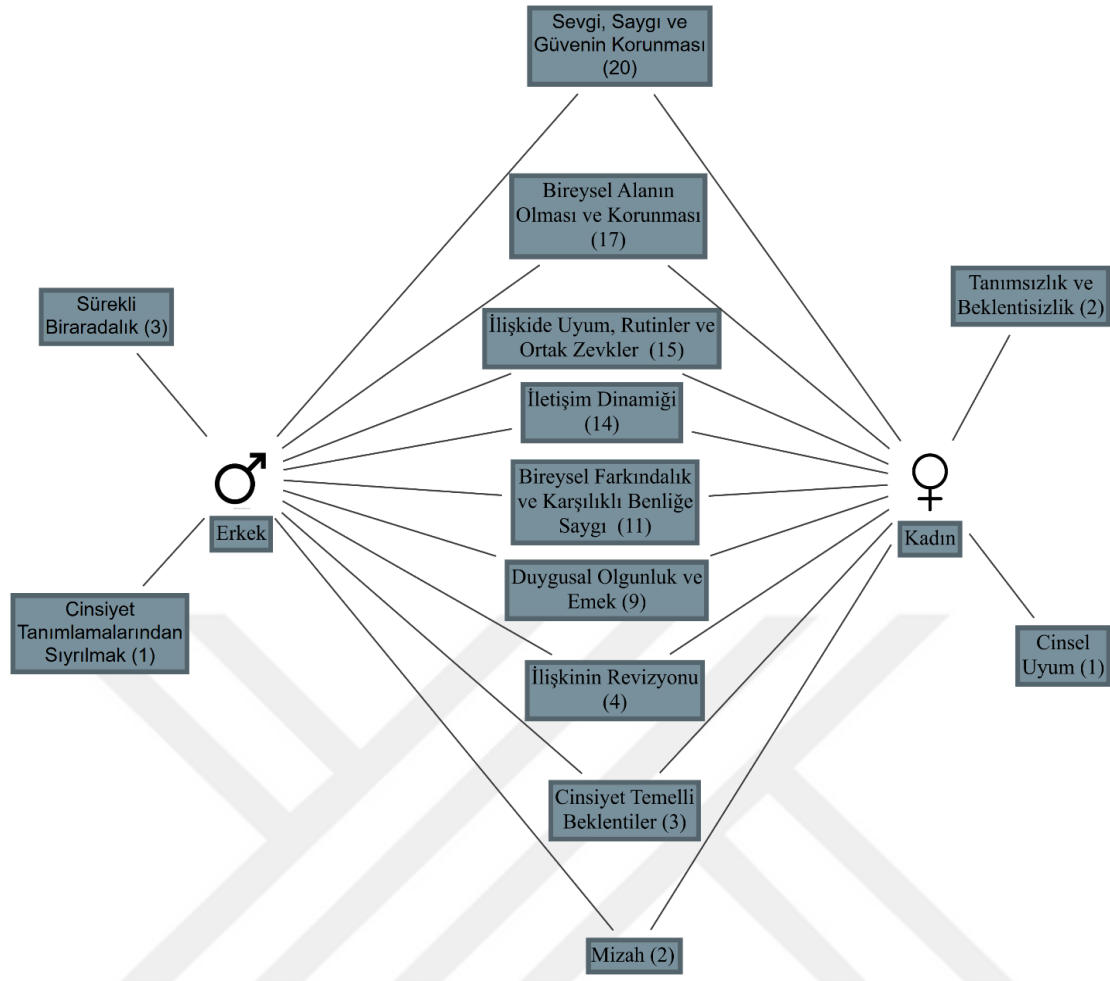
Toksik ilişkilerden kaçınılması gerektiğini ifade eden kadın katılımcılardan biri ilişkilerde "toksik" davranışların bireylerin öznel sınırlarını ihlal ederek nasıl kontrol mekanizmasına dönüştüğünü şu sözlerle ifade etmektedir:

“Toksiklik bakınca tabi ki özel alana saygı duyulmaması, kıskanılması, sürekli iletişim halinde bulunulmasının istenmesi. İleri safhalarda şunlara da şahit oldum başka kişilerde; işini bıraktırmış, mesela erkek kadının işe gitme demiş. Yani bence bu bir toksik. Sonra kadın da pişman oldu ve boşandılar. Atıyorum 40 yaşına gelip boşanıp hayata tekrar sıfırdan başlamak daha kötü. Onun dışında toksiklik, yani kıyafete karışılması belki. İlk başta nasıl seviyorsa öyle devam etmiyor çünkü. Daha sonradan değiştiriyor Karşı tarafı bence değiştirmeye çalışmaktır. Yani kısaca öyle diyebilirim.(K21, Evli, Kadın)”

Toksik ilişki, bireylerin ruhsal bütünlüğünü zedeleyen, zamanla benlik algısını aşındıran ve ilişkisel yorgunluğa neden olan problemli bir ilişki biçimidir. Thomas Cory, bu tür ilişkilerde taraflardan birinin diğerine fiziksel ya da duygusal zarar veren davranışlar sergilediğini vurgularken; Anna Motz ise toksikliği doğrudan kişilere değil, ilişkinin içindeki etkileşim örüntülerine bağlamaktadır. Yani kimi zaman sorun bireylerden değil, o bireylerin ilişki içinde kurduğu dinamiklerden kaynaklanabilir (Kurt, 2024:35-36). Katılımcının toksik ilişki tanımı çerçevesinde sunduğu örnekler — kıyafete müdahale, işe gitmenin engellenmesi, sürekli iletişim baskısı — toplumsal cinsiyetin ilişkisel düzlemde nasıl bir denetim aracı haline geldiğini göstermektedir. Butler (2016)' ın toplumsal cinsiyetin performatifliği kuramı çerçevesinde; kadının ilişki içinde “doğru kadın” a dönüştürülmeye çalışılması, bireyin kendi kimliğini sürdürmesine değil partnerin arzusuna uygun bir biçimde şekillenmesine dayanır. Bu süreçte kadın, özgür bir özne değil uygun davranması beklenen bir toplumsal cinsiyet performansına zorlanmaktadır. Flood (2008)' a göre erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu bu denetim biçimleri ataerkil toplumsal yapının doğrudan bir yansımasıdır. Kadının bedeni, emeği ve sosyal çevresi üzerindeki eril tahakküm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hem sebebi hem de yeniden üretim mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda katılımcının gözlemleri, ilişkisel toksisitenin cinsiyet temelli güç dengesizliklerinden beslendiğini ve kadınların yaşam alanlarını giderek daraltan bir denetim yapısına dönüştüğünü göstermektedir.

3.1.4.4. Alt Tema: Sağlıklı İlişki Tanımı ve Sürdürülebilirliği

Bu alt tema, katılımcıların sağlıklı bir romantik ilişkiye dair tanımlarını ve bu ilişkilerin nasıl sürdürülebileceğine ilişkin algılarını kapsamaktadır. Katılımcıların ifadeleri, sağlıklı bir ilişkinin duygusal bağla beraber karşılıklı anlayış, kişisel sınırların tanınması ve ortak değerlerin inşası gibi birçok faktör belirtilmiştir. Bu bağlamda, sağlıklı ilişkinin sürdürülebilirliği, bireylerin hem kendilik bilinci geliştirmesine hem de karşılıklı etkileşimde istikrarlı ve esnek bir denge kurabilmesine bağlanmıştır.

Şekil 3.12. Katılımcılara Göre Sağlıklı İlişki Tanımı ve Sürdürülebilirliği için Gerekli Olan Faktörler

Erkek katılımcılardan biri, sağlıklı bir ilişkide bireylerin ayrı birer özne olduklarını kabul etmeleri gerekliliğini şu sözlerle açıklamaktadır:

“Yani kişinin sizden farklı olduğunu, farklı biri olduğunu ve kendi hayatı olduğunu kabul etmeniz gerekiyor. Kişiler birbirleri için... Başkasının hayatını yaşamak, başkasının hayallerini gerçekleştirmek... Kişiler aralarında kendi hayatlarını yaşarlar. Kendi hayallerini yaşarlar. Zaten birini sevmekte birazcık böyle bir niteliğe ihtiyacı gerektirir. O gibi sizden farklı bir şey olacak ki, siz de onu sevebileceksiniz. Aksi takdirde tüm sevgileriniz bir öz sevgiye dönüşür ve sizi narsistik yapar. Önce bunu kabul ediyoruz. Dolayısıyla partneriniz, ilişkinizin herhangi bir zamanında başka bir şehirde okumak ya da çalışmak istediği zaman buna saygı duymalısın. Bu kişinin somut beklentileri var. Bu güvenli ilişkiyi tesis etmenin. Sizden beklentileri varsa bir takım duygusal ya da entelektüel beslenmek anlamında onu da karşılayabilmeniz için çaba sarf etmeniz gerekiyor. O da size belli alanlarda güven duyabilmeli.” (K10, Sevgili, Erkek)

Katılımcının ilişkiye dair yaklaşımı, bireysel farklılıklar ve karşılıklı saygı ile beraber ataerkil ilişki pratiklerine karşı geliştirilen alternatif bir erkeklik biçimine işaret etmektedir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik modeliyle (Connell & Messerschmidt, 2005) örtüşmemektedir. Hooks (2018)’ un sevginin özgürlük, eşitlik ve karşılıklılık temelinde kurulması gerektiğine

dair vurgusu bağlamında katılımcının söylemi, erkekliğin yeniden tanımlandığı daha kapsayıcı ve duyarlı bir ilişki modeli ortaya koymaktadır. Ayrıca katılımcının ifadesinde yer alan “öz sevgi”, Hooks (2018)’ un belirttiği öz sevgiden farklı anlamda kullanılmaktadır. Katılımcı öz sevgiyi partneri kendi kalıplarına sokmak olarak kullanırken Hooks (2018) öncelikli olarak kendini sevmenin başkasını sevmenin önkoşulu olduğunu ifade ederek bu şekilde partnerle tamamlanmış olmak anlamına geldiğini ifade eder. Başka bir katılımcı ise toplumsal cinsiyet rollerinin ilişkiler üzerindeki etkisi şöyle aktarılmıştır:

“Sinsi sinsi hareketlere hiç gerek yok yani. Kendine de karşı tarafa da işte bir erkeklik çizimi, işte davranışları, rol modelleri, işte öğretilen o tüm öğretilerin içerisinde ya da kadın tanınmaması içerisinde ikisinin birleşimi olan işte kadın erkek ilişki biçimindeki o Bütün o tanımlamaların içerisinde olmanın o baskısından bir kere kurtulmak lazım.(K26, Evli, Erkek)”

Katılımcının ifadesi toplumsal cinsiyet literatürü ile ele alındığında (Butler, 2016; West& Zimmerman, 1987), romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyetlerin performe edilmesinin ilişkileri olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Erkeklik normlarının sadece kadınlar üzerinde değil, kendi duygusal ve davranışsal özerkliğinde sınırlayıcı etkisine dair gözlemi literatürde yer alan yaklaşımlarla (Bird, 1996; Connell&Messerschmidt, 2005; Flood, 2008) örneklemektedir. Giddens (2010), geç modern toplumlarda bireylerin ilişkilerden bekledikleri tatminin giderek daha fazla kişisel özerklik, duygusal denge ve eşitlik ekseninde şekillendiğini belirtirken geleneksel cinsiyet rollerinden sıyrılmış müzakere edilebilir ilişki biçimlerinin öne çıktığını savunur. Katılımcının “bu yeni bir dinamik, yeni bir dünya” şeklindeki vurgusu, bu dönüşümün bireysel düzeyde içselleştirilmiş bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. normatif rollerin ilişkisel alanı nasıl tahakküm altına aldığını görünür kılmaktadır.

SONUÇ

Bu araştırma romantik ilişkilerde kıskançlık deneyimlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl şekillendiğini, kadın ve erkek katılımcıların anlatıları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada, kıskançlığın bireysel bir duygu olmanın ötesinde toplumsal normlar, kültürel değerler ve cinsiyet rollerinin etkisi altında nasıl deneyimlendiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda, katılımcıların mevcut ya da geçmiş ilişkilerinde en az bir kez kıskançlık deneyimledikleri belirlenmiştir. Katılımcıların çoğu, kıskançlığı ilişkinin doğasına ait bir duygu olarak değerlendirmiş ve “sahiplenildiğini hissettirmesi” nedeniyle sevginin bir göstergesi olarak tanımlamıştır. Bu bakış açısı ağırlıklı olarak kadın katılımcılar tarafından dile getirilmekle birlikte erkek katılımcılar tarafından da paylaşılmıştır. Kadın katılımcıların anlatıları, erkek kıskançlığının sıklıkla romantize edilerek normalleştirildiğini göstermektedir. Bazı katılımcılar, kıskançlığın ardından ortaya çıkan tepkilere göre kıskançlığın kıskanılan kişi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğuna dikkat çekmiştir. Katılımcılar, kıskançlığa “ilişkiyi koruma” işlevi yüklemiş ve genellikle kontrollü tepkilerle yönetmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı kadın ve erkek katılımcıların hem kendilerine hem de partnerlerine ilişkin anlatıları, kıskançlığın kimi durumlarda patolojik düzeyde yaşanabildiğine işaret etmektedir. Kıskançlığın olumsuz sonuçlarını deneyimlemediğini ifade eden bazı katılımcılar ise ilişkilerde önceden belirlenen net kuralların taraflarca benimsenmesinin ve bu kurallara uyulmasının ilişki uyumunu güçlendirdiğini vurgulamıştır. Bu bulgular, kıskançlığın çiftler arası dinamiklerde hem işlevsel hem de yıkıcı potansiyellere sahip bir duygu olarak kritik bir rol oynadığı söylenebilir.

Kadın katılımcılardan yalnızca biri dışında tüm katılımcılar ve partnerleri, kıskançlığı farklı düzeylerde yaşamıştır. Kadın katılımcılar mevcut ve önceki ilişkileri arasında kıskançlık düzeylerinin değişkenlik gösterdiğini belirtirken; erkek katılımcılar, partnerden bağımsız olarak eğitim düzeyi, yaş ve ilişkinin ilk dönemlerinin kıskançlık seviyesini etkileyen faktörler olduğunu ifade etmiştir. Tüm katılımcılar, karşı cinsle olan etkileşimlerin sıklığı ve yakınlığının kıskançlık üzerinde belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Geleneksel cinsiyet normlarını benimseyen katılımcılar, karşı cinsle etkileşime daha doğrudan müdahale ederken; bu normları benimsemeyen katılımcılar, karşı cinsle etkileşim sıklığı arttığında rahatsızlık duyabileceklerini

belirtmiştir. Ayrıca erkek katılımcılar, partnerlerinin kıyafet tercihlerinin kıskançlık için tetikleyici olabildiğini ifade etmiştir.

Kıskançlığın ifade edilme biçimleri ve romantik ilişkiye dair duyguların paylaşımında kadınlar ve erkekler arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu bağlamda kadın ve erkek kıskançlığı karşılaştırıldığında; kadınların daha çok dolaylı ve pasif stratejilere (partnerini kışkırtmaya çalışma, gizlice telefon veya sosyal medya hesaplarını kontrol etme gibi) başvurdukları ve ilişkileri daha derinlemesine analiz ettiği ifade edilmiştir. Erkeklerin ise kıskançlığı daha ani dışavurumlar ve müdahaleci stratejiler (partnerinin yemek sipariş etmesine izin vermeme, belirli arkadaş gruplarıyla görüşmesini kısıtlama gibi) yoluyla ortaya koyduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, deneyimlenen kıskançlık sonrasında çoğunlukla kadınların bu ilişki kurallarına uyum sağladığını ancak erkeklerin kadınların kıskançlık tepkilerine karşı müdahalelerine aynı ölçüde uyum göstermediklerini ortaya koymaktadır. Connell ve Messerschmidt (2005)' in vurguladığı üzere, ilişkideki yapısal üstünlük çoğunlukla erkeklerin tarafında konumlandığından, kadınların kıskançlığa yönelik yaptırımlarının erkeklerinki kadar karşılık bulmadığıyla açıklanabilir.

İlişkinin durumu ve süresinin kıskançlık deneyimini etkileyen önemli faktörler olduğu görülmüştür. Bazı katılımcılar, ilişkinin ilk dönemlerinde kıskançlığın daha yoğun yaşandığını ifade etmiştir. Evli erkek katılımcılar, çoğunlukla partnerlerinin kıskançlık düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtirken; sevgili konumunda olan katılımcıların ise kıskançlık açısından ilişkide karşılıklı olarak aynı yaklaşıma sahip oldukları gözlenmiştir. Araştırmada özellikle evli bireylerin ilişkilerinden memnun olmadıkları gözlenmiştir. Kadın katılımcılar, cinsiyet temelli iş bölümü eşitsizliğinin yıpratıcı etkilerini vurgulamıştır. Bu durum Adak (2007:149-150)' ın belirttiği üzere, kadının işgücüne katılımına rağmen ev içi yükümlülüklerin devam etmesi nedeniyle kadının iş ve aile arasında çok katmanlı bir rol çatışmasına sürüklediğini göstermektedir. Öte yandan erkek katılımcılar ise kadınların evlilikle birlikte ilişkiyi merkeze alma eğilimlerinin kendi bireysel alanlarına müdahale olarak algılandığını ve sürekli biraradalıktan kaynaklı sıkılma hissi yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu bulgular, kadınların kendilerini “biz”, erkeklerin ise “ben” olarak ifade etmesi ve buna göre ilişki kurmalarıyla (Gilligan, 1982; Giddens, 2010) açıklanabilir. Eğitim durumu fark etmeksizin erkek katılımcıların çoğu, kadınların toplumdaki dezavantajlı konumunun ve farklı yetiştirilme biçimlerinin farkında olduklarını ifade etmiştir. Bu farkındalık, ilişkide iktidarı sürdürme pratikleriyle de bağlantılı görünmektedir.

Antalya ve Van illerinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, farklı kültürel bağlamlardan seçilen katılımcılar üzerinden kültürel faktörlerin kıskançlık üzerindeki etkisi

incelenmiştir. Görüşmeler sırasında, katılımcıların hem kendi hem de partnerlerinin yetiştikleri aile ortamı ve kültürel bağlamları öğrenilerek bunların romantik ilişkilere nasıl yansıdığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bulgular çoğunlukla Doğu bölgesinin kültürüyle yetişen katılımcıların romantik ilişkilerinde geleneksel cinsiyet rollerinin belirgin bir etkisinin olduğunu ve kıskançlığın bu rollere uygun biçimde ifade edildiğini göstermektedir. Ancak erkek katılımcılardan biri (K26), hem doğuda doğup büyümesine hem de hâlen Van'da yaşıyor olmasına rağmen geleneksel erkeklik modelinin dışında olduğu görülmüştür. Ayrıca benzer kültürel geçmişe sahip çiftlerin ilişkilerinde daha uyumlu oldukları, farklı aile değerleri ve kültürlerden gelen çiftlerin ise ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıkları belirlenmiştir. Her iki ilde de geleneksel cinsiyet rollerini içselleştiren katılımcıların kıskançlık karşısında daha kontrol edici ve sınır koyucu tepkiler verdikleri, buna karşın bu rolleri sorgulayan veya reddeden katılımcıların ise ilişkilerinde daha eşitlikçi ve karşılıklı saygıya dayalı bir yaklaşım benimsedikleri görülmüştür. Kültürün etkisinin tek başına belirleyici olmadığı bireysel tutumlar, eğitim düzeyi, ilişki dinamikleri, önceki ilişki deneyimleri ve toplumsal dönüşüm süreçleriyle karşılıklı etkileşim içinde olduğu anlaşılmıştır. Nitekim Van ve Antalya'da doğup büyüyen erkek katılımcıların karşılaştırılmasında; Antalya'da yaşayanların Van'dakilere kıyasla daha müdahaleci davranışlar sergiledikleri, bu durumun ise eğitim seviyelerinin lise düzeyinde olmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Bu bulguyu destekler şekilde erkek katılımcılardan biri (K10), geçmişte patolojik kıskançlık özellikleri gösterdiğini ancak okuduğu kitaplar ve aldığı eğitimler sonrasında kıskançlık eğiliminin ortadan kalktığını ifade etmiştir. Ayrıca doktora düzeyinde eğitime sahip katılımcıların kadın-erkek eşitliği konusunda daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olmaları, eğitim seviyesinin kıskançlık deneyimleri üzerindeki etkisini güçlendirmektedir.

Aile yapısının ilişkiler üzerindeki etkisi özellikle kadın katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Katılımcıların kendi aile örüntülerinde gözlemledikleri heteronormatif ilişki yapısı ve annelerinin eşleri tarafından aldatılmasına tanıklık etmeleri, partnerlerine karşı güvensizlik ve kıskançlık geliştirmelerine neden olduğu görülmüştür. Boşanmış bir aileden gelen Trakyalı kadın katılımcı (K17), Doğu kültüründen biriyle evlendikten sonra Trakya erkeklerinin sorumsuz olduğunu, buna karşın Doğu kültüründeki erkeklerin aileye önem vererek kendisini sahiplendiğini ifade etmiştir. Adak (2011: 55–60)' ın da belirttiği üzere, Doğu'da geniş aile yapıları, Batı'da ise parçalanmış aile yapıları yaygındır. Aile, çocuğun toplumsallaşma sürecinde bilginin ilk aktarım basamağını oluşturmakta; toplumsal cinsiyet normlarının aktarımı da öncelikle bu süreçte gerçekleşmektedir. Bu bağlamda erkekler kadar özerk yetiştirilmeyen kadınların, kendi aile yapılarına benzer ya da eksikliğini hissettikleri

(örneğin geniş aile yapısı gibi) ilişki kalıplarına yöneldikleri görülmektedir. Dolayısıyla bireyin erken dönem aile deneyimlerinin, romantik ilişkilerde güven inşası ve kıskançlık tepkilerinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların tamamı güven olgusunun ilişkilerdeki önemine vurgu yapmıştır. literatürdeki nicel araştırmalarla paralel biçimde güven düzeyinin kıskançlık düzeyini etkilediği katılımcılar tarafından belirtilmiş, güvenin zaman içinde ve duygusal bağların güçlenmesiyle inşa edilebileceği ifade edilmiştir. Anlatılar, ilişkide sınırların net bir biçimde tanımlanması ve karşılıklı güvenin tesis edilmesi durumunda kıskançlık düzeyinin azalabileceğini ve olası sorunların önüne geçilebileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte bazı kadın katılımcılar, geçmiş deneyimler ve erkeklerin sadakatsizliği nedeniyle mutlak güvenin mümkün olmadığını belirtmiştir. Buna karşın geçmişte benzer olumsuz deneyimler yaşamış bazı kadın katılımcılar ise bu durumun kişiden kişiye değişebileceğini, partnerlerine güvenmenin kendilerine huzur verdiğini ve bu nedenle güvenmeye devam ettiklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla bu bulgular, güvenin her zaman belirli bir ölçüde belirsizlik barındırdığı ve birine güvenmenin onu denetleme ya da davranışlarını kontrol etme arzusundan bilinçli olarak vazgeçmeyi gerektirdiği (Giddens, 2010:130) şeklinde açıklanabilir.

Çalışmada, kadın katılımcıların ilişkiyi başlatma ve sürdürme motivasyonlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Giddens (2010:54)'ın belirttiği üzere; kadınlar için kamusal alana çıkış uzun süre evlilik aracılığıyla mümkün olmuş, baba evinden ayrılmak bağımsızlıktan ziyade yeni bir bağlılık biçimine geçiş olarak deneyimlenmiştir. Günümüzde tüm evlilikler bu motivasyonla gerçekleşmiyor olsa da geleneksel toplumlarda evliliğe atfedilen yüksek statü, kadınların sosyal konumlarını evlilik yoluyla güçlendirme isteğini ve dolayısıyla ilişki başlatma ve sürdürme eğilimlerini artırdığı düşünülmektedir. Butler (2016) performatiflik kavramı çerçevesinde, katılımcıların çoğunun romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyet normlarına uygun söylemler ve pratikler aracılığıyla kadınlık ve erkeklik performansları sergilediği görülmüştür. Türk toplumunda kadınlık fedakâr, duygusal ve uyumlu olma; erkeklik ise koruyucu, otoriter ve karar verici olma gibi rollerle tanımlandığından katılımcıların anlatılarında bu normların tekrar eden eylem ve söylemlerle yeniden üretildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yatırım kuramı (Rusbult, 1980; 1983) bağlamında ilişkilerinden memnun olmadığı halde ilişkilerine devam eden katılımcıların ilişkiye yapılan yatırımların ve ödüllerin bedellerden daha fazla olduğu görülmüştür.

Araştırmada, en az bir yıldır sevgili olan katılımcılara ulaşmada güçlük yaşanmıştır. Bulgular, sevgililik ilişkilerinin genellikle kısa süreli olduğunu ve yaklaşık altı aylık bir birliktelikten sonra evliliğe geçiş yapan katılımcılar olduğunu göstermektedir. Bu durum

romantik ilişkilerin doğasında yaşanan değişimlere de işaret etmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre eş seçimi giderek daha sembolik bir anlam kazanmış, duygular yüzeyselleşmiş ve ilişkilere duygusal emek verme eğilimi azalmıştır. Kadınlar açısından erkeğin ekonomik gücü ve toplumsal statüsü, erkekler açısından ise kadının fiziksel çekiciliği ön plana çıkmıştır. Ayrıca medyadaki ilişki temsilleri ile gösterişli yaşam tarzına sahip medyatik figürlerin bu eğilimi teşvik ettiği düşünülmekte olup katılımcı anlatılarında da bu unsurlar vurgulanmaktadır.

Bu çalışmanın özgün katkılarından biri, bazı kadın katılımcıların kıskançlık karşısında duygusal sınırlarını belirleyen, eşitlik talep eden ve öznelliğini koruyan bir tutum geliştirmiş olmalarıdır. Bu kadın katılımcıların ilişkinin tüm yükünü üstlenmeyi reddettiği, duygularını açıkça ifade ederek partnerleriyle eşit düzeyde bir iletişim kurmaya çalıştığı görülmüştür. Benzer şekilde, bazı erkek katılımcılar da kıskançlığı sahiplenme aracı olarak değil; güven, öznellik tanıma ve bireysel alanlara saygı temelinde değerlendirmiştir. Bu yaklaşım duygusal olarak açık, ilişkisel farkındalığı yüksek ve kontrol değil diyalog odaklı bir erkeklik biçiminin varlığına işaret etmektedir. Bu karşıtlık, kıskançlık duygusunun ve bu duyguya verilen tepkilerin toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılaştığını ancak söz konusu rollerin her zaman sorgulanmaksızın yeniden üretilmediğini, kimi zaman ise dönüştürüldüğünü göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırma kıskançlık bağlamında kadınlık ve erkekliğin yeniden tanımlandığı, alternatif duygusal konumlanmaların varlığını görünür kılmaktadır.

Romantik ilişkilerde kıskançlık gibi yoğun duyguların daha derinlemesine anlaşılabilmesi için nitel araştırmaların artırılması gerekmektedir. Özellikle yaş, eğitim seviyesi, kültürel köken ve cinsel yönelim çeşitliliğini içeren örneklemelerle yürütülecek çalışmalar, bu duyguların çok katmanlı yapısını daha görünür kılacağı düşünülmektedir. Psikoloji, sosyoloji, kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmaları arasında disiplinler arası yaklaşımların teşvik edilmesi, kıskançlık gibi duyguların toplumsal bağlamlarıyla birlikte ele alınmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca eğitim politikalarına toplumsal cinsiyet farkındalığı ve ilişki becerilerini kapsayan modüllerin dâhil edilmesi, kıskançlığın şiddet ya da toksik kontrol biçimlerine dönüşmesini önleyici bir işlev üstlenebilir. Bunun yanı sıra gelecek çalışmalar için öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Romantik ilişkilerde partner deneyimlerinin karşılaştırılabilmesi amacıyla çiftlerin kıskançlık deneyimlerine birlikte yer verilmesi, cinsiyet farklılıklarının daha net biçimde ortaya konmasına katkı sağlayabilir.
- Bu çalışmada katılımcıların ifade ettiği ilişkilerin dönüşen yapısı göz önünde bulundurularak kuşaklar arası kıskançlık deneyimlerinin incelenmesi, toplumsal değişim süreçlerinin duygular üzerindeki etkisinin anlaşılmasını sağlayabilir.

- Kıskançlık deneyimlerinin zaman içinde nasıl farklılaştığını ortaya koymak amacıyla boylamsal araştırmalar yürütülmesi, ilişkinin başlangıcından ilerleyen evrelerine kadar duygusal dinamikler ayrıntılı biçimde takip edilebilir.
- Açık ilişkiler, çoklu partnerlik ve queer ilişkiler gibi geleneksel dışı ilişki biçimlerinde kıskançlık deneyimlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl şekillendiğine odaklanan çalışmalar, literatürde önemli bir boşluğu doldurabilir.
- Dijitalleşen ilişkiler bağlamında (sosyal medya platformları ve anlık mesajlaşma uygulamaları gibi) kıskançlığın nasıl dönüştüğü ve sanal gözetim, mahremiyet ve güven kavramlarının nasıl yeniden tanımlandığı derinlemesine incelenmelidir.

Sonuç olarak; bu çalışma kıskançlık duygusunun toplumsal cinsiyet rolleri, ilişki pratikleri ve kültürel normlar doğrultusunda şekillendiğini, norm dışı anlatılar ise bu duygunun dönüştürülebilirliğine işaret ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca kıskançlığın sabit bir özellik olmadığı; alınan eğitim, yaş ve ilişki dinamikleri gibi faktörlere bağlı olarak değişebildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2007). Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı. *Sosyoloji Dergisi*, (17).
- Adak, N. (2011). Kurumlara Sosyolojik Bakış. S. Güçlü (Ed.), *Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile* (s. 27-60) içinde. Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Afifi, W. A. & Reichert, T. (1996). Understanding the Role of Uncertainty in Jealousy Experience and Expression. *Communication Reports*, 9(2), 93–103.
- Alikılıç, Ö. A., Alikılıç, İ. & Özer, A. (2019). Dijital romantizm: Y kuşağının romantik ilişkilerinde sosyal medyanın rolü üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, (1), 57-80.
- Aloyce, D., Stöckl, H., Malibwa, D., Peter, E., Mchome, Z., Dwarumpudi, A. & Mshana, G. (2023). Men's reflections on romantic jealousy and intimate partner violence in Mwanza, Tanzania. *Violence Against Women*, 29(6-7), 1299-1318.
- Andersen, P. A. Eloy, S. V., Guerrero, L. K. & Spitzberg, B. H. (1995). Romantic Jealousy and Relational Satisfaction: A look at the Impact of Jealousy Experience and Expression. *Communication Reports*, 8(2), 77-85.
- Arpacioğlu, S., Dönmez, B., Ayık, B. & Karadere, M. E. (2022). Romantik ilişkilerde kıskançlığın benlik saygısı, empati becerisi, güven, ilişki kalitesi ve çeşitli faktörler üzerinden incelenmesi. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 116-124.
- Aylor, B. & Dainton. M. (2001). Antecedents in Romantic Jealousy Experience, Expression and Goals. *Western Journal of Communication*, 65(4), 370-391.
- Attridge, M. (2013). Jealousy and Relationship Closeness: Exploring the Good (Reactive) and Bad (Suspicious) Sides of Romantic Jealousy. *SAGE Open*, 3(1), 1-16. doi: 10.1177/2158244013476054
- Barelds, D. P. & Barelds-Dijkstra, P. (2007). Relations Between Different Types of Jealousy and Self and Partner Perceptions of Relationship Quality. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 14(3), 176-188.
- Bartky, S. L. (1990). *Femininity and Domination: Studies in the Phenomenology of Oppression*. Routledge.
- Battal, S. & Apay, S. E. (2022). Farklı Toplumsal Statüye Sahip Kadınların Kıskançlık ve Mutluluk Durumlarının Karşılaştırılması. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 16(2), 265-273.

- Bem, S. L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 88(4), 354-364.
- Berktaş, F. (2013). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Y. Ecevit & N. Karkın (Ed.) *Feminist Teoride Açılımlar* (s. 3-18) içinde. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bevan, J. L. (2008). Experiencing and Communicating Romantic Jealousy: Questioning the investment model. *Southern Communication Journal*, 73(1), 42-67.
- Bevan, J. L. (2011). The consequence model of partner jealousy expression: Elaboration and refinement. *Western Journal of Communication*, 75(5), 523-540.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 219-244.
- Bird, S. R. (1996). Welcome to the Men's Club: Homosociality and the Maintenance of Hegemonic Masculinity. *Gender & Society*, 10(2), 120-132.
- Bourdieu, P. (2018). The Forms of Capital. In *The Sociology of Economic Life* (s. 78-92). Routledge.
- Braiker, H.G. & Kelley H. H. (1979). Conflict in the Development of Close Relationships. R.L. Burgess & T.L. Huston (Ed.), *Social Exchange in Developing Relationships* (s. 135-168) içinde. New York: Academic Press.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bringle, R. G. (1995). Sexual Jealousy in the Relationships of Homosexual and Heterosexual Men: 1980 and 1992. *Personal Relationships*, (2), 313-325.
- Bringle, R. G., Renner, P., Terry, R. L. & Davis, S. (1983). An Analysis of Situation and Person Components of Jealousy. *Journal of Research in Personality*, 17(3), 354-368.
- Bringle, R. G. & Williams, L. J. (1979). Parental Off-Spring Similarity on Jealousy and Related Personality Dimensions. *Motivation and Emotion*, (3), 265-286.
- Buller, A. M., Pichon, M., Chevalier, C. & Treves-Kagan, S. (2023). The role of gender and romantic jealousy in intimate partner violence against women, a mixed-methods study in Northern Ecuador. *Culture, Health & Sexuality*, 25(2), 223-240.
- Bulut, C. & Topkaya, N. (2019). Romantik İlişki Yaşayan Bireylerde Çok Boyutlu Kıskançlık ile İlişkili Değişkenler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1447-1484.
- Buss, D. M. (1988). From Vigilance to Violence: Tactics of Mate Retention in American Undergraduates. *Ethology and Sociobiology*, 9(5), 291-317.
- Buss, D. M. (2000). The evolution of happiness. *American psychologist*, 55(1), 15.

- Buss, D. M. (2013). Sexual jealousy. *Psychological Topics*, 22(2), 155-182.
- Buss, D. M. & Haselton, M. (2005). The evolution of jealousy. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(11), 506-506.
- Buss, D. M., Larsen, R. J., Westen, D., & Semmelroth, J. (1992). Sex Differences in Jealousy: Evolution, Physiology, and Psychology. *Psychological Science*, 3, 251-255.
- Buss, D. M., Larsen, R. J. & Westen, D. (1996). Sex Differences in Jealousy: Not Gone, not Forgotten, and not Explained by alternative hypotheses. *Psychological Science*, 7(6), 373-375.
- Buss, D. M. & Shackelford, T. K. (1997). From vigilance to violence: mate retention tactics in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(2), 346.
- Buss, D. M., Shackelford, T. K., Choe, J. A. E., Buunk, B. P. & Dijkstra, P. (2000). Distress about mating rivals. *Personal Relationships*, 7(3), 235-243.
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, (çev. B. Ertür), Metis Yayınevi, İstanbul.
- Buunk, B. (1981). Jealousy in sexually open marriages. *Alternative Lifestyles*, (4), 357-372.
- Buunk, B. P., Angleitner, A., Oubaid, V. & Buss, D. M. (1996). Sex differences in jealousy in evolutionary and cultural perspective: Tests from the Netherlands, Germany and the United States. *Psychological Science*, 7(6), 359-379.
- Buunk, A. P. & Dijkstra, P. (2006). Temptations and Threat: Extradynamic Relations and Jealousy. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (Ed.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (s. 533–555) içinde. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606632.030>
- Buunk, A. P. & Fernandez, A. M. (2020). Don't cheat like I did: possessive jealousy and infidelity in close relationships. *Interpersona*, 14(2), 211-216.
- Büyüksahin, A. & Hovardaoğlu, S. (2007). Yatırım modelinin bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(59), 69-90.
- Cankurtaran, Ö. & Kelebek, G. (2021). Toplumsal Cinsiyete Dair Kavramlar. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (s. 1-18) içinde, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUKSAM).
- Carpenter, C. J. (2012). Meta-analyses of sex differences in responses to sexual versus emotional infidelity: Men and women are more similar than different. *Psychology of Women Quarterly*, 36(1), 25-37.
- Chollet, M. (2023), *Aşkı Yeniden İcat Etmek*, (çev. Z.H. Louze). İletişim Yayınları, İstanbul.

- Clanton, G. (1996). A sociology of jealousy. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 16(9/10), 171-189.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.
- Connell, R. W. (2019). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika* (çev. C. Soydemir). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çokoğullar, E. (2025). Geleneksel Toplumlarda Erkekler “Erkeklik” lerini Nasıl Korurlar?: Var Etme ve Yeniden Üretme Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (85), 90-102.
- Daly, M., Wilson, M. & Weghorst, S. J. (1982). Male sexual jealousy. *Ethology and Sociobiology*, 3(1), 11-27.
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: A critique. *Theory and Society*, 30(3), 337-361.
- Demir, S. (2019). *Evlilikte kıskançlık: Fenomenolojik bir inceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Demirtaş, H. A. (2004). *Yakın ilişkilerde kıskançlık: Bireysel, ilişkisel ve durumsal değişkenler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DeSteno, D. A. & Salovey, P. (1996). Evolutionary origins of sex differences in jealousy? Questioning the “fitness” of the model. *Psychological Science*, 7(6), 367-372.
- DeSteno, D., Bartlett, M. Y., Braverman, J. & Salovey, P. (2002). Sex differences in jealousy: Evolutionary mechanism or artifact of measurement? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1103–1116. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.5.1103>
- Dinçsoy, B. (2021). *Sosyal Medya Bağımlılığının Romantik İlişkilerdeki Güven Duygusu ve İlişki Doyumu Açısından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*, (çev. B. Aksu, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Dömbekci, H. A. & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Eagly, A. H. (1983). Gender and social influence: A social psychological analysis. *American Psychologist*, 38(9), 971–981.
- Eatough, V. & Smith, J. A. (2017). Interpretative phenomenological analysis. *The Sage handbook of qualitative research in psychology*, 193-209.

- Ellsberg, M., Arango, D. J., Morton, M., Gennari, F., Kiplesund, S., Contreras, M. & Watts, C. (2015). Prevention of violence against women and girls: what does the evidence say?. *The Lancet*, 385(9977), 1555-1566.
- Erchull, M. J., Liss, M., Axelson, S. J., Staebell, S. E. & Askari, S. F. (2010). Well... she wants it more: Perceptions of social norms about desires for marriage and children and anticipated chore participation. *Psychology of Women Quarterly*, 34(2), 253-260.
- Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un düşüncesinde toplumsal cinsiyet organizasyonunun merkezi unsuru olarak annelik. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 73-82.
- Fairbrother, N., Hart, T. A. & Fairbrother, M. (2019). Open Relationship Prevalence, Characteristics, and Correlates in a Nationally Representative Sample of Canadian Adults. *Journal of Sex Research*, 56(6), 695–704. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1580667>
- Flood, M. (2008). Men, sex, and homosociality: How bonds between men shape their sexual relations with women. *Men and Masculinities*, 10(3), 339-359.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm* (çev. İ. Şahin). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Goldman, E. (2006). *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, (çev. N.Bayram), Agora Kitaplığı. İstanbul.
- Guerrero, L. K. (1998). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personal relationships*, 5(3), 273-291.
- Guerrero, L. K., & Andersen, P. A. (1996). Jealousy experience and expression in romantic relationships. *Handbook of Communication and Emotion*, 155-188.
- Guerrero, L. K., Andersen, P. A., Jorgensen, P. F., Spitzberg, B. H. & Eloy, S. V. (1995). Coping with the green-eyed monster: Conceptualizing and measuring communicative responses to romantic jealousy. *Western Journal of Communication*, 59(4), 270–304. <https://doi.org/10.1080/10570319509374523>
- Guerrero, L. K., Hannawa, A. F., & Babin, E. A. (2011). The communicative responses to jealousy scale: Revision, empirical validation, and associations with relational satisfaction. *Communication Methods and Measures*, 5(3), 223-249.
- Guerrero, L. K., Trost, M. R. & Yoshimura, S. M. (2005). Romantic jealousy: Emotions and communicative responses. *Personal Relationships*, 12(2), 233-252.

- Güldür, M. (2020). *Romantik kıskançlık ve bağlanma stillerinin romantik ilişkilerle ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Biruni Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Harris, C. R. & Christenfeld, N. (1996). Gender, jealousy and reason. *Psychological Science*, (7), 364-366.
- Hartwell, L. P., Humphries, T. M., Erchull, M. J. & Liss, M. (2015). Loving the green-eyed monster: Development and exploration of the jealousy is good scale. *Gender Issues*, 32(4), 245-265.
- Hooks, B. (2016), *Feminizm Herkes İçindir*, (çev. E.Aydın, B.Kurt, Ş.Özgün, A. Yıldırım), Bgst Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Hooks, B. (2018), *Hep Aşka Dair*, (çev. U. İda), Bgst Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Hoşoğlu Kama, R. (2024). Türkiye’de Romantik Kıskançlık Üzerine Yazılmış Tezlerin İncelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 940-952.
- Hoşoğlu, R. & Sevim, S. (2019). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde kıskançlıkla başa çıkma biçimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(52), 149-179.
- Hunnicut, G. (2009). Varieties of patriarchy and violence against women: Resurrecting “patriarchy” as a theoretical tool. *Violence Against Women*, 15(5), 553-573.
- Hupka, R. B. (1981). Cultural determinant of jealousy. *Alternative Lifestyles*, 4, 310-356.
- Hupka, R. B. & Bank, A. L. (1996). Sex differences in jealousy: Evolution or social construction?. *Cross-Cultural Research*, 30(1), 24-59.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274-290. <https://doi.org/10.1177/089124388002003004>
- Kaplan, N. & Tasa, H. (2022). Bireylerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ile Romantik Kıskançlıkları Arasındaki İlişki. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 678-691.
- Kaya, Ö. (2022). Modern zamanlarda kaybolan bağlar, aşk etiği ve yalnız yaşam: Yapısalcı bir analiz. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 8(17), 185-215.
- Kayrak, M. E., Çaplı, M., Aksakallı, G. & Karaaziz, M. (2023). Kıskançlık Duygusu İle İlgili Bir Derleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(3), 1079-1090.
- Kemer, G., Bulgan, G. & Çetinkaya Yıldız, E. (2016). Gender differences, infidelity, dyadic trust, and jealousy among married Turkish individuals. *Current Psychology*, 35(3), 335-343.

- Erikci, E. (2024). Dijitalleşme ve evlilik: X, Y ve Z kuşakları üzerine bir araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi. Bursa.
- Khurana, D. & Ahuja, K.K. (2020). The green-eyed monster: is jealousy healthy in dating and married relationships? *International Journal of Indian Psychology*, 8(2), 1339-1350.
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal Bilimlerle Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Korkmaz, H. (2022). Modern dönemde geleneksel kültür kodlarının/ataerkil yapının aile hayatına yansımaları. *Antakiyat*, 5(1), 54-71.
- Koşan, Y. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Sosyal Ağ Sitelerinin Rolünü Keşfetmek. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 2307-2336.
- Kurt, A.A., (2024). *Evli bireylerde bağlanma türleri, eş tükenmişliği ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide boşanma kaygısı ve toksik ilişki davranışlarının aracı rolü*. (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Küçükdağ, R., Şenay Avcı, F. & Kaya, F. (2023). Heteroseksist Bakış ile Romantik İlişkilerin Toplumsal Görünümleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences/ Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52), 539-557.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, (çev. A. Gümüş, M. S. Durgun), Bilge Su Yayınları, İstanbul.
- Markus, H. R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253.
- Mint, P. (2010). Jealousy, Monogamy and Power [Unpublished manuscript]. San Francisco, 17.
- Muise, A., Christofides, E. & Desmarais, S. (2009). More information than you ever wanted: Does Facebook bring out the green-eyed monster of jealousy?. *CyberPsychology&Behavior*, 12(4), 441-444.
- Nazlı, E. & Karaman, O. (2021). Romantik ilişkide kendini açma düzeyi ile kıskançlıkta gösterilen iletişim tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 2659-2676.
- Nussbaum, M. C. (1995). Objectification. *Philosophy & Public Affairs*, 24(4), 249-291.
- Ozaki, R. & Otis, M. D. (2017). Gender equality, patriarchal cultural norms, and perpetration of intimate partner violence: Comparison of male university students in Asian and European cultural contexts. *Violence Against Women*, 23(9), 1076-1099.

- Öcal Yüceol, S. E. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ile İlişki Doyumu ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişkiler*. (Yüksek Lisans tezi), İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Papp, L. J., Liss, M., Erchull, M. J., Godfrey, H. & Waaland-Kreutzer, L. (2017). The dark side of heterosexual romance: Endorsement of romantic beliefs relates to intimate partner violence. *Sex Roles*, 76(1), 99-109.
- Parrott, W. G. & Smith, R. H. (1993). Distinguishing the experiences of envy and jealousy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 906–920. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.6.906>
- Parsa, A.F. & As, E. (2016). Ses Dergisinde Eril Bakış Altında Nesneleştirilen Kadın İmgeleri. Z. Özel Sağlamtimur (Ed.), *Sanat ve İletişim Aracı Olarak Fotoğraf* (s. 37-56) içinde. Ege Üniversitesi Yayınevi.
- Pfeiffer, S. M. & Wong, P. T. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of social and personal relationships*, 6(2), 181-196.
- Pines, A. & Aronson, E. (1983). Antecedents, correlates and consequences of sexual jealousy. *Journal of Personality*, 51, 108-136.
- Polat, Y. B. (2017), *Haset, İmrenme, Kıskançlık Duygu Durumlarının Ayırıştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Rempel, J. K. & Holmes, J. G., (1989). Trust in close relationships. C. Hendrick (Ed.), *Close relationships: Review of Personality and Social Psychology* (Vol.10, pp. 187-220) içinde. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Rempel, J. K., Holmes, J. G. & Zanna, M. P. (1985). Trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(1), 95–112. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.1.95>
- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172-186.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101–117. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.1.101>
- Shackelford, T. K. & Buss, D. M. (1997). Cues to infidelity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(10), 1034-1045.
- Singh, P. (2018). A Study on Waves of Feminism, *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 5(12), 1-3.

- Silva, E. B. (2005). Gender, home and family in cultural capital theory. *The British Journal of Sociology*, 56(1), 83-103.
- Smith T.W. (2021). *Duygular Sözlüğü*, (çev. H. Şirin), Kolektif Kitap, İstanbul.
- Sobraske, K. H., Boster, J. S. & Gaulin, S. J. (2013). Mapping the conceptual space of jealousy. *Ethos*, 41(3), 249-270.
- Soyer, M. & Deveci Şirin, H. (2021). Romantik ilişkilerde gelecek zaman yöneliminin yordayıcı değişkenlerinin incelenmesi. *The Journal of International Education Science*, 27 (8), 145-160.
- Stelboum, J. P. (1999). Patriarchal Monogamy. *Journal of Lesbian Studies*, 3(1-2), 39–46. doi:10.1300/j155v03n01_05
- Stone, A. (2016). *Feminist Felsefeye Giriş*, (çev. Y. Cingöz, B. Tanrısever), Otonom Kitabevi, İstanbul.
- Spielman, P. M. (1971). Envy and jealousy an attempt at clarification. *The Psychoanalytic Quarterly*, 40(1), 59-82.
- Şahin, S. (2019). *Jealousy in romantic relationship from a systemic perspective: Experience of men in Turkey*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Şimşek, B. (2006). *Kadınlararası konuşma sürecinde toplumsal cinsiyetin dil üzerinden sergilenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara
- Şimşek, B. & Depeli, G. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, *Toplumsal Cinsiyete Dair Kavramlar* (s.24-37) içinde. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUKSAM), Ankara.
- Sönmez, Ö. A. (2019). Gelin kaynana çatışması üzerine sosyolojik bir analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 1159-1201.
- Sümer, S. & Arıca, T. (2018). Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Romantik Kıskançlık ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Psikoloji Araştırmaları*, 3(6), 6-13.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163-175.
- Terzi İlhan, S. & Işık, Ş. (2017). Evli bireylerin ilişki bağlanımları: Yatırım modeli temelli nitel bir çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 184-199.
- Tezcan, F. (2021). Damgalanan Bir Yaşam Tarzı Olarak Bekârlık. *Sosyoloji Dergisi*, (41-42), 81-115.
- Tiryaki, S. & Karakuş, M. (2018). Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımları Üzerine Bir Saha Araştırması. *Kurgu*, 26(3), 422-443.

- Triandis, H. C. (2015). Collectivism and individualism: Cultural and psychological concerns. *International Encyclopedia of The Social & Behavioral Sciences*, 2(4), 206-210.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2021). Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması, Ankara.
- Uzunovalı, I. & Özbay, A. (2023). Aldatma ve Sadakatsizlik: Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme. *Turkish Academic Research Review*, 8(3), 1073-1091.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell.
- Wallace, R. A. & Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev. L.Elburuz, R.Ayas). İzmir: Punto Yay.
- West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.
- Wilson, M. & Daly, M. (1992). The man who mistook his wife for a chattel. In J. H. Barkow, L. Cosmides, & J. Tooby (Ed.), *The adapted mind: Evolutionary Psychology and The Generation of Culture* (s. 289-322) içinde. Oxford University Press.
- White, G. L. (1980). Inducing jealousy: A power perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6(2), 222–227. <https://doi.org/10.1177/014616728062006>
- White, G. L. (1981a). Some correlates of romantic jealousy. *Journal of Personality*, 49(2), 129–147. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1981.tb00733.x>
- White, G. L. (1981b). Jealousy and Partner’s Perceived Motives for Attraction to a Rival. *Social Psychology Quarterly*, 44(1), 24–30. <https://doi.org/10.2307/3033859>
- Wiederman, M. W. & Allgeier, E. R. (1993). Gender differences in sexual jealousy: Adaptionist or social learning explanation?. *Ethology and sociobiology*, 14(2), 115-140.
- Zandbergen, D.L. & Brown, S.G. (2015). Culture and Gender Differences in Romantic Jealousy. *Personality and Individual Differences*, 72,122–127.

EK-1**GÖRÜŞME SORULARI**

1. En az bir yıldır devam eden bir ilişkiniz var mı?
2. Eşiniz/ sevgiliniz ile nasıl tanıştınız?
3. Eşiniz/ sevgiliniz ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?
4. Ne kadar süredir birliktesiniz?
5. Romantik ilişkilerde güven konusunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
6. Eşiniz/ sevgilinize güveniyor musunuz?
7. Romantik ilişkilerde güvenin tesis edilmesi için neler yapılabilir?
8. Size göre romantik ilişkilerde kıskançlığın ilişkiyi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
9. İlişkinizde kıskanç biri misiniz? Eşiniz /sevgiliniz sizi kıskanç olarak tanımlıyor mu?
10. Eşiniz/ sevgiliniz kıskanç biri midir? Bu durumu nasıl anladınız?
11. Eşiniz/ sevgilinizin kıskanç biri olması ile ilgili düşünüyorsunuz?
12. Hangi durumlarda eşinizi/sevgilinizi kıskanırsınız?
13. Kıskandığınızda ne yaparsınız? Eşinize/ sevgilinize söyler misiniz yoksa saklar mısınız?
Örnek bir olay anlatır mısınız?
14. Kıskandığınızı söylediğinizde eşiniz/ sevgiliniz nasıl tepki verir?
15. Romantik ilişkilerde kadın ve erkeklerin kıskançlıkla ilgili davranışlarında benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
16. Romantik ilişkilerde kadın ve erkeklerin kıskançlık deneyimlerini yakın çevreleri nasıl etkiler?
17. Romantik ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için kadın ve erkeklerin nelere dikkat etmesi gerekir?
18. Romantik ilişkiler konusunda eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Yasemin CİNGÜ
EĞİTİM DURUMU	
Lisans	Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü (2014-2020)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet (2022-...)
Tez Konusu	Romantik İlişkilerde Kadın ve Erkek Perspektifinden Kıskançlık
Yabancı Dil	İngilizce
Alıntılar Eğitimler	Bilişsel Davranışçı Terapi, Sanat Terapi, Holistik Psikotepi, Cinsel Terapi, EMDR
İŞ DENEYİMİ	
2025-...	Antalya Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, Psikolog (Antalya)
2022-2025	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aksu Çocuk Evleri Sitesi, Psikolog (Antalya)
2022-2022	Özel Deniz Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Psikolog (Van)
2020-2021	Özel Besmer Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Psikolog (Bursa)
2019-2019	Özel Besmer Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Psikolog (Staj), (Bursa)
2018-2018	Van Adliyesi Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Psikolog (Staj), (Van)
2016-2017	Özgür Renkler Derneği- Yönetim Kurulu Üyesi, (Bursa)
YAYINLAR	
Cingü, Y.& Yılmaz, K. (2018). Spotlight. <i>Bursa Psikiyatri</i> . Erişim adresi: https://www.bursapsikiyatri.com/makale.php?id=596	